

UMEÅ UNIVERSITET

Danmarks sak är vår – eller?

En studie om den svenska tidningsrapporteringen av de dansk-tyska krigen 1848–1850 och 1864.

Daniel Jakobsson

Härmed ger jag mitt tillstånd att föreliggande uppsats får spridas och att forskare och studerande får citera ur densamma. Uppgifter om uppsatsen får läggas ut på Internet.

Abstract

The wars between Denmark and the German states during the 19th century raised the issue in the Swedish public opinion of a potential Swedish intervention and of Scandinavism. This study examined the formation of opinion in Swedish newspapers during the years 1848-1850 and 1864 in order to identify similarities and differences in the reporting of the two wars. Furthermore, the study has aimed to examine which aspects were highlighted when it came to the possibility of a Swedish intervention and about the influence of Scandinavism surrounding this topic. The newspapers that were used as source material for the period 1848-1850 were Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Öresundsposten and Stockholms Aftonpost while Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning and Nya Dagligt Allehanda were used as examples for the opinions during the war of 1864.

The study is focusing on external and internal influencing factors based on the realistic and idealistic traditions. Since the theory primarily deals with the view of a nation's security and of international politics, it was modified so it could explain the newspapers perceptions of those very same issues. The results show that the opinion was ambivalent in its reporting on the external influencing factors during both wars, as both realistic and idealistic arguments were presented ongoingly. Based on the internal influencing factors, the results show that public opinion during the first war was predominantly idealistic in favour of a Swedish intervention. The most vital arguments for this were Scandinavism and the opinion formation against a norm-breaker, in this case the German states according to the newspapers. The public opinion had, however, changed during the second war to a more realistic point of view. Sweden's self-interest and strategic situation were now being highlighted in order to emphasize that Sweden should not participate in the war. However, the results show that there were also exceptions for both periods and that the public opinion did not fully agree on the questions revolving a Swedish intervention or on Scandinavism.

Keywords: Scandinavism, Slesvig, Holstein, Dano-Prussian War, Idealism, Realism, Public Opinion, Newspapers, Swedish Intervention, 19th century

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.2 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	5
1.3 METOD OCH MATERIAL	7
1.4 TIDIGARE FORSKNING	11
1.4.1 <i>DANSK-TYSKA KRIGEN</i>	11
1.4.2 <i>SKANDINAVISMEN</i>	12
1.4.3 <i>TIDNINGSPRESSEN</i>	17
2. RAPPORTERINGEN 1848	19
2.1 EXTERNA PÅVERKANSAKTORER	19
2.2 INTERNA PÅVERKANSAKTORER	27
2.3 DELSAMMANFATTNING OCH ANALYS	39
3. RAPPORTERINGEN 1849	41
3.1 EXTERNA PÅVERKANSAKTORER	41
3.2 INTERNA PÅVERKANSAKTORER	49
3.3 DELSAMMANFATTNING OCH ANALYS	56
4. RAPPORTERINGEN 1850	59
4.1 EXTERNA PÅVERKANSAKTORER	59
4.2 INTERNA PÅVERKANSAKTORER	62
4.3 DELSAMMANFATTNING OCH ANALYS	63
5. RAPPORTERINGEN 1864	64
5.1 EXTERNA PÅVERKANSAKTORER	64
5.2 INTERNA PÅVERKANSAKTORER	78
5.3 DELSAMMANFATTNING OCH ANALYS	89
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	92
7. SAMMANFATTNING	95
8. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	96

1. Inledning

Enligt sägnen ska lord Palmerston, utrikesminister i Storbritannien tre gånger under 1800-talet, någon gång ha sagt: ”Only three people have ever really understood the Schleswig-Holstein business – the Prince consort, who is dead – a German professor, who has gone mad – and I, who have forgotten all about it”. Hur det överensstämmer med verkligheten eller inte får stå osagt men det som skulle gå till historien som Slesvig-Holstein-upproren, eller de dansk-tyska krigerna, var en minst sagt rörig historia. Slesvig, Schleswig eller Sønderjylland – kärt barn har många namn – stod i centrum för de två krig som under 1800-talet utspelade sig i gränslandet mellan dagens Danmark och Tyskland. För att hålla en någorlunda neutral betraktning används varken den tyska Schleswig- eller danska Sønderjylland-stavningen utan den mer allmänna Slesvig-stavningen. I det holsteinska fallet används den tyska stavningen Holstein och inte den danska Holsten från och med nu.

Med den korta begreppsförklaringen överstökad är det viktigt att förstå Slesvigs och Holsteins geografiska läge och dess historia. Holstein var ett traditionellt tyskt område men som hade tillhört det danska riket sedan 1460-talet och, parallellt, med det tyska förbundet från 1815.¹ Språkligt dominerades Holstein av tyskan vilket var orsaken till dess införlivande inom tyska förbundet. Slesvig däremot hade kopplingar till både Danmark och Tyskland. I de nordliga delarna talades danska medan tyska talades i de sydliga delarna. I mellanområdet, från Flensburg till Tönder, talades både danska och tyska medan frisiskan kunde höras längs den mellersta västkusten.² De båda danska hertigdömena kunde sålunda identifiera gemenskap med såväl Danmark som med de tyska staterna. Under 1800-talets mitt skulle emellertid saken intensifieras genom en rad politiska beslut och en växande tysk-nationell rörelse som resulterade i ett öppet uppror mot den danska kronan 1848. I detta kommer floden Eider (Ejderen på danska) framstå som särskilt viktig.

Floden Eider flyter från Kiel till Nordsjökusten och har historiskt betraktats som gränsen mellan Slesvig och Holstein. I det danska fallet sågs den också som gränsen mellan Skandinavien och Tyskland.³ Strax efter att det danska enväldet fallit genom den fredliga revolutionen i januari 1848, efter Kristian VIII:s död, skulle *Eiderprogrammet* genomföras: ”Danmark indtil Ejderen” deklarerades.⁴ Eiderprogrammet innebar att Slesvig skulle införlivas i den danska staten medan

¹ Hallberg, Torsten (red.), *Slesvig: ett gränsland i Norden*, Föreningen Norden, Stockholm, 2010, s.62.

² Hallberg 2010, s.64-66.

³ Bring, Ove, *Neutralitetens uppgång och fall: eller Den gemensamma säkerhetens historia*, Atlantis, Stockholm, 2008, s.109.

⁴ Hallberg 2010, s.68.

Holstein skulle lämnas därhän. Politiken väckte en tysk nationalkänsla i hertigdömena, ty oavsett tillhörighet ansåg hertigdömena att de satt ihop. När den danska regeringen följaktligen bestämde, i mars 1848, att Eiderprogrammet skulle genomföras gjorde hertigdömena uppror och installerade en egen provisorisk regering i Kiel.⁵ Hertigdömena kontaktade också tyska förbundet samt Preussen om understöd, vilket de lovade att komma med. Samtidigt som den danska armén marscherade mot hertigdömena skulle de alltså inte bara kriga mot upprorsmakarna, utan mot hela tyska förbundet samt Preussen.

I Skandinavien hade många närmanden mellan staterna gjorts sedan Napoleonkrigen. Sverige-Norge och Danmark hade under perioden visat att de gamla perioderna av krig nationerna emellan var över och att en ”förbrödring” hade påbörjats. Detta syntes särskilt genom den framväxande skandinavismen som fungerade som en politisk kraft där befolkningen i Skandinavien knöt an till en gemensam historia och kultur samt en gemensam språklig referensram som skulle föra nationerna närmre än de någonsin varit.⁶ Särskilt stark var skandinavismen hos studenter och de akademiskt utbildade som, i Sverige, i hög utsträckning styrde den offentliga opinionsbildningen och kunde sprida dess idéer.⁷ Den politiska skandinavismen gick ut på att de skandinaviska länderna Sverige, Norge och Danmark skulle bilda en gemensam politisk enhet och sålunda uppträda som en stat. En av orsakerna till skandinavismens framväxt kan förstås utifrån det geopolitiska läget och den nära historien med förlusten av Finland till Ryssland i färskt minne. Karl XIV Johan förde en förhållandevis försiktig politik gentemot Ryssland samtidigt som de liberala krafterna i Sverige önskade en klar markering mot det ryska tsarväldet och ett närmande till England och Frankrike. Liberalerna önskade också distans till andra auktoritära/reaktionära regimer som Preussen och Österrike. Detta var någonting som Oscar I fick ta hänsyn till när han följaktligen tog över tronen.⁸

När Danmark således kom under attack från många håll höjdes många röster om ett svenskt understöd för den danska frågan. Danmark önskade också göra kriget till en skandinavisk angelägenhet där ett gemensamt nordiskt folk skulle stå upp mot de invaderande germanerna. Sverige-Norge skulle här fungera som en motpol mot de tyska stater som gjorde gemensam sak mot Danmark.⁹ I Sverige och Norge drog en stor sympativåg in för Danmark, särskilt efter de

⁵ Bring 2008, s.108-109.

⁶ Bring 2008, s.108.

⁷ Wahlbäck, Krister, *Den svenska neutralitetens rötter*, Utrikesdep., Stockholm, 1984, s.11.

⁸ Wahlbäck 1984, s.10-11.

⁹ Hallberg 2010, s.68-70.

inledande tunga bataljerna som tvingade danskarna att retirera.¹⁰ Sverige anslöt sig inte de facto till kriget men placerade ungefär 4,000 man på den danska ön Fyn och ytterligare ungefär 10,000 man i Skåne i beredskap, samt förberedde en norsk reservkår. Om Tyskland skulle hota det ”egentliga” Danmark och dess öar, då skulle Sverige rycka in.¹¹ Många svenskar och norrmän ställde också upp frivilligt för Danmark i kriget.¹²

Efter stridigheter både 1848 och 1849 skrevs en preliminärfred på med Preussen och tyska förbundet sommaren 1850. Striderna mot hertigdömenas samlade arméer skulle emellertid fortsätta tills nyårsdagen 1851 innan den slutgiltiga freden undertecknades i London 1852. Resultatet blev ett status quo utan några egentliga förändringar. En förutsättning för freden var att Danmark inte skulle integrera Slesvig mer eller att hertigdömena skulle germaniseras.¹³ Även om inte Sverige aktivt deltog i kriget tog man en tydlig ställning för den danska frågan. Några tusentals svenskar placerades också i Slesvig som fredsbevarande trupper till dess att freden officiellt blivit påskriven. Konflikten var dock långt ifrån löst och nya vändningar gjorde att det ånyo skulle blossa upp 1864.

Denna gång försökte Danmark, under 1863, skriva på ett alliansavtal med Sverige-Norge om ett försvarsförbund i det fall att Tyskland ännu en gång skulle anfalla. Den svenske kungen Karl XV gillade tanken men förklarade för Danmark att Sverige endast kan gå in i ett försvarssamarbete för Skandinavien om inte Holstein ingår. Dagen därpå skulle den danska statsministern officiellt förklara att Holstein skulle skiljas från Danmark administrativt men att den konstitutionella länken skulle bevaras, samtidigt som Slesvig skulle inkorporeras i det som skulle kallas för *marsspatentet*. Karl XV lovade sålunda danskarna att Sverige kommer att stötta Danmark i ett potentiellt krig med 20,000 man – vilket väckte stort jubel i Köpenhamn och stor förvirring i Stockholm.¹⁴ I Sverige hade en maktkamp mellan konungamakten och folkmakten uppstått under 1800-talet vilket blev särskilt tydligt för Karl XV.¹⁵ När statsråden träffades i september 1863 dödförklarades i princip en allians såvida Danmark inte lyckades få med sig Frankrike eller England i en försvarspakt. Den svenske utrikesministern Ludvig Manderström ska ha gett oklara besked till Danmark huruvida ett svenskt stöd kan vara att räkna med eller inte. När Danmark senare antog *marsspatentet* i den så kallade *Novemberförfattningen*

¹⁰ Ericson Wolke, Lars, Svenska frivilliga: militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen, Historiska media, Lund, 1996, s.30.

¹¹ Bring 2008, s.110.

¹² Ericson Wolke 1996, s.30.

¹³ Hallberg 2010, s.71.

¹⁴ Bring 2008, s.123-124.

¹⁵ Johansson W, Alf & Norman, Torbjörn. I *Neutralitet och försvar: perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985*. Hugemark, Bo (red.), 13-25. Stockholm: Militärhistoriska förl., 1986.

1863 som grundlag, rasade korthuset. Detta ogillades starkt i hertigdömena, förkastades av tyska förbundet och det Bismarck-ledda Preussen såg sin chans. Samtidigt var det oreda i både England och i Frankrike, vilket gjorde att de inte skulle stötta Danmark. Sverige nekade följaktligen alliansförfrågan och Danmark stod därmed ensam mot en ännu starkare koalition än tidigare som nu understöddes av Österrike. Danskarna såg sig följaktligen som mycket svikna av Sverige.¹⁶

Kriget bröt ut i början av 1864 och ledde till en jordskredsseger för den samlade tyska koalitionen. Danmark tvingades att ge upp både Slesvig och Holstein i sin helhet vilket var en enorm chock för det danska folket. Än idag är 1864 ett viktigt år i Danmark och även om det inte längre handlar om ett nationellt trauma, som det länge gjorde, utgör det en stark historisk referenspunkt där Danmark blev en homogen nationalstat utifrån gränser de inte önskade.¹⁷ Den politiska skandinavismen dog i samband med det uteblivna svenska stödet 1864 och många hemvändande svenskar som frivilligt ställt upp på den danska sidan var minst sagt missnöjda med den svenska politiken.¹⁸ 1848 var inte Sverige neutrala utan snarare icke-krigförande med sina trupper utplacerade i Danmark och i Skåne – mycket tack vare opinionens höjda röster om skandinavismen. 1864 rådde inte alls samma entusiasm för den danska saken. Fokus låg i stället på den svenska militärens usla skick, att resurser saknades och att ett svenskt bidrag ändå inte hade gjort någon skillnad mot den övermäktiga tyska armén. Den eviga frågan om Ryssland hade också väckts, skulle de se sin chans att angripa Sverige om Sverige redan var i krig?¹⁹

1.1 Syfte och frågeställningar

Den föreliggande studiens syfte är att undersöka exempel på hur den svenska pressen rapporterade om de dansk-tyska kriget under 1800-talet. Studien ämnar granska rapporteringen både från 1848–1850 och 1864 i form av en komparation. Syftet är också att studera huruvida den svenska pressen antog en realistisk eller idealistisk porträttering av kriget utifrån säkerhetspolitiska överväganden som kopplas till ett eventuellt svenskt deltagande i kriget. Såväl externa som interna påverkansfaktorer ämnas tas i beaktande kring rapporteringen där särskilt fokus riktas till skandinavismens idéer och påverkan.

Tre frågeställningar kommer att användas och besvaras i studien. Den första frågeställningen rör skillnaderna och likheterna i rapporteringen för de två olika tidsperioderna för kriget. Den

¹⁶ Bring 2008, s.126-128.

¹⁷ Struwe, Lars Bangert. & Vedby Rasmussen, Mikkel. (red.), *Læren af 1864: krig, politik og stat i Danmark i 150 år*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2014, s.11-13.

¹⁸ Hallberg 2010, s.40.

¹⁹ Wahlbäck 1984, s.13.

andra frågeställningen anbelangar hur tidningarna motiverade ett svenskt deltagande eller inte utifrån olika säkerhetspolitiska aspekter. Den tredje frågeställningen handlar specifikt om skandinavismen och på vilket sätt dess idéer påverkade tidningsrapporteringen.

1.2 Teoretisk utgångspunkt

I frågan om att förstå skandinavismen och hur den svenska pressen behandlade konflikterna behöver såväl inrikes- som utrikespolitiska aspekter betraktas. Det eventuella svenska deltagandet på den danska sidan kan ses utifrån två olika teoretiska traditioner som oftast används i fråga om internationell politik: realismen och idealismen. De två idétraditionerna nyttjas vanligtvis kring förståelsen om staters agerande kring vissa utrikespolitiska frågor, så som krig eller säkerhetssamarbeten. Eftersom den föreliggande studien undersöker tidningsopinionen om krigen ligger inte staters ageranden i fokus här, utan snarare pressens lika eller olika uppfattningar av det förefintliga.

I antologin *Norden mellan stormakter och fredsförbund*²⁰ har en matris utifrån realistiska och idealistiska påverkansfaktorer för säkerhetspolitik formulerats där även externa och interna påverkansfaktorer återfinns som separata fält. De dansk-tyska krigen under 1800-talet utgör ett kapitel i den nämnda antologin. Här konstateras att den svenska regeringen var mer återhållsam under kriget 1864 än under det första kriget i fråga om en svensk intervention eller inte för den danska sidan. 1848 existerade motmakter mot den tyska expansionen, som Österrike och Ryssland, men vid det andra krigsutbrottet fanns inga motmakter. På liknande sätt hade den skandinavistiska idéfloran dött ut i hög grad inför det andra kriget vilket internt inte satte någon press på de svenska beslutsfattarna att intervensera i det andra kriget. En förskjutning från idealismen till realismen var sålunda att skåda hos de svenska beslutsfattarna.²¹

Den här studien har i stort avseende anammat antologins teoretiska ramverk men justerat den för att vara bättre anpassad för studier av opinioner snarare än staters potentiella politiska ageranden. Eftersom pressen utgör källmaterial för den här studien används inte de teoretiska traditionerna för att förklara hur Sverige agerade under de olika krigen utan snarare om hur pressen rapporterade om detta. Därför är teorin användbar för att lokalisera pressens opinionsyttringar och dess placering inom de realistiska och idealistiska fälten. En modifierad teoretisk matris återfinns här nedan.

²⁰ Doeser, Fredrik, Petersson, Magnus & Westberg, Jacob (red.), *Norden mellan stormakter och fredsförbund: nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete i det gamla och nya Europa*, Santérus Academic Press, Stockholm, 2012.

²¹ Westberg, Jacob. Den nordiska småstatsrealismens rötter. I *Norden mellan stormakter och fredsförbund: nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete i det gamla och nya Europa*, Doeser, Fredrik, Petersson, Magnus & Westberg, Jacob (red.), 64-65. Stockholm: Santérus Academic Press, 2012.

	Realistiska påverkansfaktorer	Idealistiska påverkansfaktorer
Externa påverkansfaktorer	Det internationella systemets anarkiska laglös- och tidlöshet. Ingen allmän internationell centralmakt – staterna utelämnade till sig själva; såvida inte allianser knyts.	Anarkiska ordningen kan kontrolleras och förändras, exempelvis via internationella organisationer eller kongresser. Rationella aktörer och liberala idéer om småstater kontra storstater.
Interna påverkansfaktorer	Det nationella egenintresset, statens maktresurser, nationella strategiska situation och historiska erfarenheter.	Opinionsbildning mot normbrytare, stärkandet av de nationella intressena och ett ”kall” mot ett moraliskt förkastligt förtryck. Strävan till nationellt inflytande kräver engagemang.

Figur 1

Realistiska påverkansfaktorer

Den realistiska idétraditionen har långa rötter och går att koppla ihop med sådana som Thucydides, Machiavelli och Rousseau. De två mest utmärkande varianterna av realismen är den klassiska realismen och den neorealistiska traditionen.²² Realister kan, mycket generellt, anses tillhöra den något mer pessimistiska skolan. Raison d' état är central för de realistiska tänkarna där staten utgör nyckelaktör i den internationella politiken. En stats överlevnad kan inte betraktas som garanterad och varje stat bör i första grad värna om sitt egenintresse. Realister diskuterar det anarkiska systemet där det inte existerar någon överstatlighet eller allmän auktoritet. Om en stat känner sig hotad är det statens egna militära resurser som står i kontrast till motståndarens militära resurser. Eventuella militära allianser kan jämna ut maktförhållandena med tumregeln om självhjälp och varje stats egna intressen som primära.²³

I det övre realistiska fältet placeras tidningsrapporteringen utifrån externa påverkansfaktorer som exempelvis det anarkiska systemet. Vad skulle det innebära för den rådande världsordningen att Sverige skulle ta del av kriget? I det lägre realistiska fältet undersöks de interna påverkansfaktorerna där det svenska egenintresset, maktresurser, strategiska situation och historiska erfarenheter diskuteras. Har Sverige de resurser som krävs för ett krig, hur ser det ut med mobiliseringen och vad innebär kriget för Sverige inrikes?

²² För en genomgång av skillnaderna mellan klassisk realism och neorealism, se Hollis och Smith 1991.

²³ För en mer omfattande genomgång av realismen, dess olika inriktningar och dess idétradition, se Morgenthau 1948, Keohane 1986 och Smith 1986.

Idealistiska påverkansfaktorer

Idealismen, eller liberalismen, fick sitt första stora uppsving efter första världskriget som en tradition att förstå internationella relationer och kan sägas ha en lite mer optimistisk syn än den realistiska. En av de första som anammade och utvecklade detta var Woodrow Wilson och hans fjorton punkter efter första världskrigets slut. Likt realismen återfinns varianter av de idealistiska liberala idétraditionerna. Utmärkande för denna tradition är att den menar att den anarkiska grundstrukturen i samhället går att reformera eller förändra genom exempelvis internationella samarbeten. Internationella organisationer som reglerar världsordningen behöver existera som maktbalans. Skulle inte diplomati fungera för att lösa konflikter bör en internationell styrka mobiliseras för att lösa saken. Här ingår också de liberala idéerna om självbestämmande nationer och den moraliska/etiska orättvisan från stormakter som ger sig på småstater.²⁴

I det övre idealistiska fältet placeras tidningsrapporteringen utifrån externa påverkansfaktorer som exempelvis det moraliskt felaktiga agerandet att anfälla en mindre stat. Hur kan den rådande världsbilden justeras? I det lägre idealistiska fältet undersöks de interna påverkansfaktorerna som har med det svenska engagemanget för kriget och opinionsbyggandet mot normbrytaren att göra. Här återfinns också tanken om skandinavismen som en enande kraft för de skandinavistiska staterna. Hur bör Sverige se på kriget och bör Sverige intervensera?

1.3 Metod och material

Studien följer en deduktiv metod med utgångspunkt i den nämnda teorin om realism och idealism och dess externa och interna påverkansfaktorer inom det säkerhetspolitiska läget. Det är emellertid ingen presstudie som ämnar söka representation och är därmed kvalitativ i sin grundansats. Först presenteras resultatet som inhämtats ur materialet och sedan, via delsammanfattningar, diskuteras och analyseras resultatet löpande utifrån den teoretiska utgångspunkten som utgör grundkärnan i undersökningen. Den, för denna studie, anpassade teoribildningen och dess teoretiska matris är sålunda såväl arbetets huvudsakliga teori som metod.

Inhämtningen av materialet har skett via Kungliga bibliotekets digitaliserade material för dagstidningar. Till det första kriget, mellan 1848–1850, har följande fyra tidningar undersökts: Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Öresundsposten och Stockholms

²⁴ För en mer omfattande genomgång av idealismen/liberalismen, dess olika inriktningar och dess idétradition, se Doyle 1997, Walt 1998 och Ikenberry 2009. För en genomgång av flertalet olika idétraditioner och dess olikheter på grundnivå, se Baylis, Smith och Owens (red.) 2016.

Aftonpost. Till det andra kriget, 1864, har tre tidningar undersökts: Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning samt Nya Dagligt Allehanda.

Samtliga år har i fullo inte undersökts. Avgränsningen sker utifrån krigsutbrott och vapenvila. Exempelvis börjar undersökningen den 20:e mars 1848 då det första kriget bröt ut den 24:e mars samma år. Det första nedslaget tar sedermera slut den 30:e september 1848 då vapenvilan hade skrivits på den 28:e augusti. Eftersom det många gånger kunde ta några dagar, eller ibland veckor, att rapportera om det som skedde från och om kriget slutar inte undersökningen genast så snart en vapenvila antagits. Nedan framgår exakt vilka tidningar som undersökts samt under vilken tid:

Kriget 1848	Startdatum	Slutdatum
Aftonbladet (Liberal ²⁵), Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (Liberal ²⁶), Öresundsposten (Republikansk ²⁷), Stockholms Aftonpost (Konservativ ²⁸)	1848-03-20	1848-09-30
Kriget 1849	Startdatum	Slutdatum
Aftonbladet (Liberal), Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (Liberal), Öresundsposten (Republikansk), Stockholms Aftonpost (Konservativ)	1849-04-01	1849-07-31
Kriget 1850	Startdatum	Slutdatum
Aftonbladet (Liberal), Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (Liberal), Öresundsposten (Republikansk), Stockholms Aftonpost (Konservativ)	1850-07-01	1850-10-31
Kriget 1864	Startdatum	Slutdatum
Aftonbladet (Liberal), Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (Liberal), Nya Dagligt Allehanda (Konservativ ²⁹)	1864-01-16 1864-06-25	1864-05-16 1864-07-31

Figur 2

Avgränsningen kring kriget 1850 motiveras utifrån att Danmark slöt preliminärfred med Preussen och Tyska förbundet andra juli 1850 samtidigt som kriget fortsatte mot hertigdömena Slesvigs och Holsteins samlade arméer. Kriget pågick fortfarande efter 31:a oktober, som är slutdatum för 1850 i denna studie, men endast i mindre skala och utan större genomslag i tidningarna. Rapporteringen var inte lika aktiv efter att Preussen och Tyska förbundet gått ur kriget, varav material inte inhämtats efter sista oktober 1850. Notera också att kriget 1864 är

²⁵ Gustafsson, Karl Erik, Rydén, Per, Nordmark, Dag, Johannesson, Eric & Petersson, Birgit (red.), Den svenska pressens historia 2 Åren då allting hände (1830-1897), Ekerlid, Stockholm, 2001 s.,32.

²⁶ Gustafsson et al. 2001, s.63.

²⁷ "Öresundsposten". *Nordisk familjebok: konversationslexikon och realencyklopedi*. Stockholm, 1922. <http://runeberg.org/nfcn/0093.html> (Hämtad 2022-02-28). Bd. 34, s.142.

²⁸ Gustafsson et al. 2001, s.89.

²⁹ Gustafsson et al. 2001, s.129.

uppdelat i två faser på grund av en tillfällig vapenvila i maj 1864. Kriget drog i gång i slutet av juni månad igen, till den slutliga vapenvilan i juli.

Eftersom studien inte ämnar jämföra specifika tidningar med varandra utgör inte variationen i materialet något hinder. De tidningar som har valts motiveras utifrån dess popularitet och antalet sökträffar på KB:s databas. Minst en tidning utanför Stockholm, för respektive period, har emellertid valts för att erhålla en liten geografisk variation. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och Öresundsposten är de tidningar som inte är från Stockholm. Vidare önskades också lite variation i tidningarnas politiska grundåsikter där Stockholms Aftonpost och Nya Dagligt Allehanda utgör den konservativa tidningstraditionen, Aftonbladet och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den liberala och Öresundsposten den republikanska. Någon större vikt vid tidningarnas politiska tillhörighet har i övrigt inte beaktats. Tidningarnas politiska åsikter, särskilt under den första undersökningsperioden, kunde dessutom skifta i fråga till fråga och var sålunda relativt diffusa.³⁰ Med revolutionsåret 1848 kunde åsikterna inom det liberala lägret skifta rejält sinsemellan där vissa tidningar, som Aftonbladet, rörde sig mer mot en mittenfälla medan tidningar som Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning tog några liberala kliv till vänster på det politiska spektrumet.³¹ Som motpoler i Stockholm under 1864 stod Aftonbladet och Nya Dagligt Allehanda där den tidigare var den högre medelklassens och intelligentians organ medan den senare blev den förmögna industri- och handelsmännens och de stora jordbrukarnas organ.³² Öresundsposten framstår som svårare att placera i den, för vår samtid, bekanta politiska uppdelningen. Tidningen, som var från Helsingborg, var primärt republikansk och diskuterade särskilt frågor som humanitet, utjämnandet av klasskillnader och reformer och hade ett betydande inflytande i sitt geografiska närområde.³³ Urvalet av tidningarna motiveras utifrån att de utgör exempel på hur rapporteringen om kriget såg ut utifrån externa och interna påverkansfaktorer med de olika teoretiska traditionerna som utgångspunkt. Några källkritiska problem i själva materialet går inte att återfinna, ty det är särskilt tendenserna som eftersökes. Många gånger kan tidningarna ha rapporterat andras utsagor om kriget och om dessa inte har lämnats med någon kommentar, exempelvis att de delger utsagans åsikt, har de lämnats därhän. Om tidningarna emellertid kommenterat att de, exempelvis, håller med eller är emot utsagan har det tagits med i beaktandet. Därmed utgör inte heller andrahandsinformation något källkritiskt problem för studien. Det framgår sällan *vem* som har skrivit en specifik text.

³⁰ Gustafsson et al. 2001, s.62.

³¹ Gustafsson et al. 2001, s.89.

³² Gustafsson et al. 2001, s.129.

³³ Öresundsposten". *Nordisk familjebok: konversationslexikon och realencyklopedi*. Stockholm, 1922. <http://runeberg.org/nfcn/0093.html> (Hämtad 2022-02-28). Bd. 34, s.142.

Därför refereras texterna till tidningens namn i denna studie. I regel saknas också artikelrubrik men där artikelrubrik återfinns står dessa med i referenserna. Om en artikel är refererad utan artikelrubrik är det på grund av att en rubrik inte skrivits ut av tidningen.

Begreppsligt används artikel eller insändare för att beskriva genretypen för det skrivna. Med artikel avses texter skrivna av tidningsredaktionen medan insändare syftar till texter som tidningen valt att publicera men som de själva tydligt skriver ut är inskickad till dem; alltså inte skrivna av redaktionen själva. Redaktionella redogörelser för kriget, exempelvis truppförflyttningar eller antalet skadade/dödade, återges inte i studien såvida inte redaktionen valt att kommentera det där dess åsikt om det som skett synliggörs och som har relevans för studien. Andra begrepp som är värd att förklara är opinion, rapportering och opinionsyttring. Med opinion avses när tidningen hänvisar till den folkliga opinionen; antingen som påstådd förespråkare av den eller som förmedlare av hur opinionen påstås stå i landet. Rapportering och opinionsyttringar är snarlika begrepp och kan i stor mån ses som synonymer i studien. Rapportering används i huvudsak vid åsiktsyttranden utan hänvisning till någon form av folklig opinion, här kan det handla om blott tidningens egen opinionsbildning. Opinionsyttring avser liknande som rapportering, att tidningen hänvisar till sin egen ståndpunkt i frågan.

Totalt har 2995 sökträffar undersökts för den föreliggande studien. Sökord har varit *danska*, *Danmark*, *Slesvig*, *Schleswig* och *Holstein*. Varje sökträff betyder emellertid inte en tidning utan snarare en sida ur en tidning. Exempelvis kunde Aftonbladet den 8:e april 1848, med sina fyra sidor, ha fyra sökträffar samma dag. Samtliga sökträffar har emellertid lästs och studerats. Av dessa har 276 unika tidningsutgåvor använts för denna studie enligt följande:

1848: 80 tidningsutgåvor

1849: 55 tidningsutgåvor

1850: 20 tidningsutgåvor

1864: 121 tidningsutgåvor

I många tidningsutgåvor har fler än en text hänvisats till. Läsaren kommer att finna att det ibland uppstår datumstyrda luckor mellan referenserna. Orsaken är följaktligen att ingenting av vikt rapporterats under den period som inte återges. Många gånger upprepar sig tidningarna om deras åsikter och dessa upprepningar har i största mån undvikits i resultatredovisningen. Detta har lett till att många tidningsutgåvor som kunde ha använts för studien har valts bort på grund av att de inte bidrar med någon ny ståndpunkt som de inte redan angett.

1.4 Tidigare forskning

1.4.1 Dansk-tyska kriget

Under 1900-talets första hälft, i Uppsala, framställdes tre centrala verk om kriget av Hjalmar Haralds³⁴ (1912), Erik O. Löfgren³⁵ (1921) och Bo V:son Lundqvist³⁶ (1934). Dessförinnan var det dansk-tyska kriget och skandinavismen, från svenskt håll, ett relativt outforskat forskningsområde.³⁷

Haralds har i sin studie, *Sveriges utrikespolitik 1848: Ett bidrag till belysning af danska frågans första skede*, särskilt fokuserat på otryckta källor som statsrådsprotokoll, brev och depescher. Fokus i avhandlingen är sålunda på de diplomatiska förbindelserna och Sveriges utrikespolitiska ageranden. Dessa delar är, för denna studie, inte särskilt relevanta eftersom tidningsopinionen inte diskuteras.

Löfgrens avhandling, *Sverige-Norge och danska frågan 1848–49*, är en fortsättning av Haralds studie men som även tagit i beaktning den, som Löfgren kallar, allmänna opinionen och dess påverkan på politiken.³⁸ Med den allmänna opinionen syftar följaktligen Löfgren på tidningsrapporteringen. Löfgren noterade här en generell skiftande pressopinion mellan de två krigsåren som föreföll studien. Under 1848 var krigsropen och vädjandena till den svenska regeringen att ingripa i frågan höga från många håll medan dess röster tystnade betänkligt under 1849.³⁹ Särskilt hade de skandinavistiska rösterna tystats under vintern 1849 och Löfgren betonar den till synes minimala sysselsättning pressen lade på den danska frågan efter vapenstilleståndet hösten 1848. Inte ens när stilleståndet skulle uppsägas skapade detta diskussion i pressen – även om aktiviteten förstas ökade när kriget väl ånyo bröt ut.⁴⁰

En stor majoritet av tidningarna var fortsatt danskvänliga, menar Löfgren. Aftonbladet framstår här som den enda tidningen som också lyfte fram tyskvänliga synpunkter samtidigt som det genomgående temat i pressen var ett beklagande av den tyska politiken.⁴¹ Löfgren visar i sin avhandling på de meningsskillnader som existerade mellan Aftonbladet å ena sidan och i stort sett den övriga pressen å andra sidan. Eftersom de flesta tidningarna snart avstod från aktivt

³⁴ Haralds, Hjalmar, *Sveriges utrikespolitik 1848: ett bidrag till belysning af danska frågans första skede*, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1912.

³⁵ Löfgren, Erik O., *Sverige-Norge och danska frågan 1848-49: från stilleståndet i Malmö till den svensk-danska konventionen augusti 1849*, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1921.

³⁶ Lundqvist, Bo V:son, *Sverige och den Slesvig-Holsteinska frågan 1849-50*, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 1934, Uppsala, 1934.

³⁷ För en gedigen översikt av kriget med dess händelser, orsaker och följder, läs Björn & Due-Nielsen 2003, Glenthøj 2014 och Karpantschov 2019.

³⁸ Löfgren 1921.

³⁹ Löfgren 1921, s.172.

⁴⁰ Löfgren 1921, s.171.

⁴¹ Löfgren 1921, s.172-173.

deltagande från svenskt håll diskuterades snarare konfliktens lösning. Enhälligt önskade emellertid pressopinionen att neutralitet skulle upprätthållas under 1849, vilket Löfgren menar gjorde frågan ”betydligt enklare för den svenska regeringen”.⁴² En annan diskussionspunkt som Löfgren belyser var den svenska ockupationszonen av Nordslesvig under stilleståndet. Här tog en rad tidningar, med Aftonbladet i spetsen, kraftigt avstånd från detta då Sverige, vid risk för nytt krigsutbrott, hade kunnat dras in i striderna. På andra opinionssidan fanns tidningar som Dagligt Allehanda och Stockholms Aftonpost som protesterade mot Aftonbladets hållning. De menade i stället att regeringen hade en moralisk skyldighet att ockupera Nordslesvig för att på så sätt bevara Slesvig åt Danmark.⁴³ Över lag, konstaterade Löfgren, var det de liberala idéerna som syntes mest i pressopinionen medan de konservativa uttrycken avsevärt reducerades under den undersökta perioden.

Den tredje Uppsala-avhandlingen om ämnet, *Sverige och den Slesvig-Holsteinska frågan 1849–50*, av Bo V:son Lundqvist är en fortsättning av Haralds och Löfgrens arbeten. Lundqvists avhandling bygger på de diplomatiska förhandlingarna mellan de inblandade staterna och tar avstamp i akter, memoarer och brev från tiden. Lundqvist har, till skillnad från Löfgren, inte undersökt den svenska tidningspressen med motivering att dess inflytande från 1849 hade en ”obetydlig roll” på politiken.⁴⁴ Eftersom den föreliggande studien behandlar just tidningspressen har därför Lundqvists forskning lagts åt sidan. Av dessa är särskilt Löfgrens studie mest relevant för denna undersökning. Det mesta om kriget, skrivet i Sverige, är sålunda relativt gammalt. En tydlig forskningslucka finns här också då ingen av de nämnda studierna har gjort en komparation av de två olika perioderna. Där Haralds slutar, 1848, tar Löfgren vid och där Löfgren slutar, 1849, fortsätter Lundqvist till 1850. Denna studie behandlar 1848, 1849 och 1850 samt 1864, vilket följaktligen också fyller en komparativ lucka.

1.4.2 Skandinavismen

1946 skrev Åke Holmberg sin avhandling *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*. Holmberg hänvisar frekvent till de tre tidigare Uppsala-avhandlingarna och skriver att Löfgren, som behandlar den svenska pressopinionen, har en utförligare redogörelse av pressens hållning än han själv. Skandinavismen är i fokus i Holmbergs studie och han har utgått från ett brett källmaterial bestående av bland annat brev, dagboksanteckningar, tidningsrapporter och memoarer.⁴⁵ Holmberg konstaterar att det initialt var studenterna på de olika universiteten som

⁴² Löfgren 1921, s.180.

⁴³ Löfgren 1921, s.260.

⁴⁴ Lundqvist 1934.

⁴⁵ Holmberg, Åke, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt (1843-1863)*, Univ., Diss. Göteborg : Univ.,Göteborg, 1946.

ville göra Danmarks sak till Sveriges och Skandinaviens sak. Särskilt vid ett studentmöte i Köpenhamn 1845 förefaller de svenska skandinavisterna tagit till sig av nationalitetsproblemet i de två danska hertigdömena.⁴⁶

När väl det dansk-tyska kriget bröt ut hördes röster från såväl de konservativa antiskandinaverna, som inte ville göra Slesvigfrågan till en svensk fråga, som skandinaverna som menade att ett svenskt inblandande var ett måste för att försvara Norden.⁴⁷ Det var inte heller några konstigheter, menar Holmberg, att skandinavismen fick starkast fäste i Skåne i allmänhet och i Lund i synnerhet. Under upprorets inledning visade också opinionen starka danska och skandinaviska sympatier där Öresundsposten, enligt Holmberg, kan betraktas som skandinavismens inofficiella organ.⁴⁸ Under våren 1848 hade skandinavismen spridit sig i Sverige och innefattade numer inte bara studenterna.⁴⁹ Den initiala krigsentusiasmen och tron på skandinavismen sjönk dock under sommaren 1848 – mycket på grund av Oscar I:s politik, menar Holmberg. När politiken ändrade ton till att vara mer diplomatiskt försiktig följde även opinionen med. Nu började även den konservativa pressen, som också red på den skandinaviska vågen, återgå till sina antiskandinaviska uppfattningar.⁵⁰ Likt Löfgren påvisar Holmberg den svenska pressens inaktivitet kring den danska frågan och skandinavismen under vintern mellan 1848–1849. De skandinavistiska rösterna hördes ånyo först i april 1849 igen.⁵¹

När kriget åter bröt ut 1849 hade skandinavismen förlorat mycket terräng och den var i regel inte lika stridsglad längre. Däremot var idén inte glömd, snarare tvärtom. Enligt Holmberg stod nu Aftonbladet närmast isolerade i sin antiskandinaviska position.⁵² Någon skandinavistisk prägel på politiken har följaktligen Holmberg inte noterat under 1850 och över lag, i opinionen, diskuterades alltmer sällan skandinavistiska angelägenheter. Skandinavismen hade i stor utsträckning hämmats i sin utveckling ju längre kriget pågick. Som Holmberg uttrycker det: ”Skandinavismen, som ett ögonblick sett ut att bli landets ledstjärna mot en större framtid, fick söka sig blygsammare arbetsuppgifter”.⁵³ Den danska förlusten av Slesvig och Holstein 1864

⁴⁶ Holmberg 1946, s.115-116.

⁴⁷ Holmberg 1946, s.121.

⁴⁸ Holmberg 1946, s.124-125.

⁴⁹ Holmberg 1946, s.153.

⁵⁰ Holmberg 1946, s.166-172.

⁵¹ Holmberg 1946, s.180.

⁵² Holmberg 1946, s.187.

⁵³ Holmberg 1946, s.193-195.

och Sveriges avböjande till en skandinavisk allians var i mångt och mycket slutet för den politiska skandinaviska idén.⁵⁴⁵⁵

Einar Hedin har i sin studie *Sverige-Norge och Preussen 1860–1863* från 1953 behandlat den senare delen av konflikten och dess upptrappning genom att bland annat använda pressen och brev som källmaterial.⁵⁶ Stora delar av redogörelsen fokuserar på de diplomatiska förbindelserna mellan staterna, vilket för denna studie inte är relevant. De delar som behandlar pressen är däremot av intresse. Enligt Hedin ska en preussare, doktor Martin Runkel, ha skickats på ”mission” i de skandinaviska länderna i ett försök att författa artiklar i tidningarna och sprida de preussiska intressena. I Sverige knöt han korrespondens med två tidningar: Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning samt Nya Dagligt Allehanda.⁵⁷ Hedin menar att pressopinionen även under 1860-talet var starkt danskvänlig men att entusiasmen för skandinavismen, som lyste klar under 1848, var borta. Misstron mot Tyskland kvarstod följaktligen i pressen.⁵⁸ Från preussiskt håll följde man noga den svenska opinionen under tiden innan krigsutbrottet 1864 och de preussiska försöken att påverka opinionen var i regel förgäves. I en rapport i december 1863, till Bismarck, ska ett preussiskt sändebud påvisat att den svenska skandinavismen slagit an en tyskfiendtlig riktning.⁵⁹

Likt Hedin menar Erik Gullberg i sin avhandling *Tyskland i svensk opinion 1856–1871* att den svenska skandinavismen upptog mycket uppmärksamhet i Tyskland.⁶⁰ Även Gullberg har den senare delen av konflikten i fokus och har primärt nyttjat den svenska pressen som sitt källmaterial. En pressdiskussion, där Nya Dagligt Allehanda var den främsta förespråkaren, behandlade en eventuell allians mellan Sverige och Danmark. Här begärde tidningen att den svenske utrikesministern⁶¹ skulle påvisa de samband som existerade mellan dansk-tyska frågan och det svenska folkets intressen.⁶² De, som Gullberg klassar som, skandinavistiska tidningarna – däribland Göteborgsposten – menade i stället att det låg i svenskt intresse att stödja Danmark och att det vore ”ett politiskt självmord att icke understödja Danmark”.⁶³

⁵⁴ Holmberg 1946, s.404.

⁵⁵ För en genomgång av andra former av skandinavism, till exempel kyrklig, kulturell, dynastisk, konsthistorisk och litterär, se Hemstad 2018.

⁵⁶ Hedin, Einar, *Sverige-Norge och Preussen 1860-1863: Projekt till Danmarks delning*, [Wahlström & Widstrand], [Stockholm], 1953.

⁵⁷ Hedin 1953, s.186-187.

⁵⁸ Hedin 1953, s.192.

⁵⁹ Hedin 1953, s.198-203.

⁶⁰ Gullberg, Erik, *Tyskland i svensk opinion 1856-1871*, Gleerup, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1952, s.24.

⁶¹ Vid tiden var Ludvig Manderström (1806-1873) svensk utrikesminister.

⁶² Gullberg 1952, s.93.

⁶³ Gullberg 1952, s.95.

Den av danskt bidrag mest betydande forskningen⁶⁴ för den här undersökningen är Henrik Becker-Christensens bok *Skandinaviske drømme og politiske realiteter*.⁶⁵ Becker-Christensen hade identifierat en stor forskningslucka som rörde den politiska skandinavismen under perioden 1830–1850 och utgick från ett omfattande källmaterial som tidigare inte hade undersökts, exempelvis framstående skandinavisters privatarkiv och förhandlingsprotokoll. Även om studien primärt avser att undersöka den danska politiska skandinavismen finns det några beröringspunkter med den föreliggande studien. Becker-Christensen menar att skandinavismen hade legat i något av en dvala fram till upproret i mars 1848. När väl kriget rasade och Danmark förlorade slaget vid Slesvig den 23:e april 1848 vändes den danska pressens, regeringens och civilbefolkningens blickar mot Sverige-Norge i hopp om stöd.

Rykten om svenskt understöd utlöste, enligt Becker-Christensen, en våldsam skandinavisk stämning i Danmark under senvåren 1848.⁶⁶ De danska skandinavisterna hade såväl kortsiktiga som långsiktiga mål. Det långsiktiga rörde en skandinavisk union med en gemensam, allmän, konstitutionell konung. Kortsiktigt var målet att de tre staterna skulle samarbeta i försvaret av Slesvig. Den politiska skandinavismen fick följaktligen en rejäl törn efter att den svenska kronan bestämt vägrat att aktivt delta i kriget.⁶⁷ Den danska skandinavismen dog emellertid inte ut. Under den svensk-norska ockupationen av Nordslesvig spreds entusiasmen för idén då den danska befolkningen för första gången fick en ordentlig relation med de nordiska grannarna och de svensk-norska, neutrala trupperna, sågs närmast som befriare. Enligt Becker-Christensen betydde den nästan ett år långa ockupationen av svenskar och norrmän mer för den skandinaviska tanken än de tidigare tio årens agitation för densamma.⁶⁸

Nils Ahlunds och Allan Janssons verk *Den svenska utrikespolitikens historia 3 1844-1872* behandlar primärt diplomatiska akter och har sitt blickfång på det politiska spelet under undersökningsperioden. De delar av studien som berör skandinavismen och den svenska pressen är av huvudsakligt fokus för denna studie.⁶⁹ Enligt Ahlund och Jansson låg den liberala tidningspressen i regel nära skandinavismen och de menar att strävan efter en skandinavisk samhörighet representerade en ”tämligen vidsträckt opinion”.⁷⁰ Likt andra, tidigare forskare, fastslog Ahlund och Jansson att den tyska framfarten i Slesvig bidrog till den svenska

⁶⁴ Läs också Møller 1948.

⁶⁵ Becker-Christensen, Henrik, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter: den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus, 1981.

⁶⁶ Becker-Christensen 1981, s.240-243.

⁶⁷ Becker-Christensen 1981, s.249-251.

⁶⁸ Becker-Christensen 1981, s.260-262.

⁶⁹ Ahnlund, Nils & Jansson, Allan (red.), *Den svenska utrikespolitikens historia 3. 3 1844-1872*, Norstedt, Stockholm, 1961.

⁷⁰ Ahnlund & Jansson 1961, s.20.

pressopinionens rop om intervention⁷¹ – särskilt under mars och april 1848 rycktes även de mest skeptiska med i entusiasmen.⁷² Likt Löfgren och Holmberg konstaterar Ahlund och Jansson att stilleståndet under vintern 1849 ledde till stiltje i debatten men att en våg av skandinavism svepte in igen så snart kriget återupptogs. Att svensk-norska trupper överfördes till de danska öarna i maj 1848 för beredskap anser Ahlund och Jansson kan ha varit en eftergift från Oscar I till den högljudda pressopinionens krav om intervention.⁷³ Den danska förlusten av hertigdömena 1864 betraktar Ahlund och Jansson som en katastrof för skandinavismen eftersom alla förutsättningar för en skandinavisk politik var bortblåst, även om skandinaverna försökte agitera och organisera sig.⁷⁴

Även Magdalena Hillström och Hanne Sanders konstaterar, i antologin *Skandinavism: En rörelse och en idé under 1800-talet*, att den politiska skandinavismen dog ut 1864. Inom detta politiska begrepp avses idén om en union mellan staterna, en nordisk statsbildning. Hillström och Sanders menar att skandinavismen de facto var politiskt viktig under en period där allting började under 1840-talet.⁷⁵ I antologin skriver Henrik Edgren, som undersökte den stockholmska tidningsopinionen under 1810–1820-talet att skandinavismen ursprungligen mest fokuserade på ett svensk-norskt närmande och var inte, initialt, en dansk angelägenhet. Detta kan emellertid ha varit annorlunda i den sydsvenska pressen, skriver Edgren, där ytterligare forskning skulle kunna bredda förståelsen. Förbrödringen gentemot danskarna växte emellertid under 1820-talet då en alltmer positiv bild av Danmark växte fram i Sverige.⁷⁶ Henrik Ullstad visar med sitt inlägg i antologin att skandinaverna ofta använde sig av en historiskt baserad retorik för att visa skandinavisk enighet. Exempelvis symboliserades vikingatiden som den skandinaviska guldåldern och Karl XII som symbol för motståndet mot Ryssland. Just Ryssland beskrevs ofta av skandinaverna som den stora fienden under studentmötena där striden antingen skulle handla om ett försvarskrig där Skandinavians frihet skulle värnas, eller genom ett anfallskrig för att sprida friheten till Finland. De skandinavistiska idéerna under studentmötena skulle också, vilket Ullstad visar, åtnjuta folkets stöd och blev sålunda vitt spridda.⁷⁷ Även Alf W. Johansson och Torbjörn Norman menar att det fanns drömmar om såväl en återförening

⁷¹ Ahlund & Jansson 1961, s.30.

⁷² Ahlund & Jansson 1961, s.51.

⁷³ Ahlund & Jansson 1961, s.55.

⁷⁴ Ahlund & Jansson 1961, s.235.

⁷⁵ Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Makadam i samarbete med Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, Göteborg, 2014, s.9.

⁷⁶ Edgren, Henrik. "Norden hedder vort fosterland". I *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), 41-42. Göteborg: Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, 2014.

⁷⁷ Ullstad, Henrik. "Med mjöd och manligt glam på fädrens sätt". I *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), 41-42. Göteborg: Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, 2014.

med Finland som förhoppningar om en förening med de övriga nordiska rikena under en gemensam krona.⁷⁸

En dansk antologi om skandinavismen, *Skandinavismen: Vision og virkning*, reder ut många olika definitioner av rörelsen och idéerna.⁷⁹ Ruth Hemstad menar att begreppet skandinavism var ett anpassningsbart begrepp som existerade under många olika faser och som kan identifieras som en mobiliserande kraft. Begreppet dyker dock först upp under 1843 och används för första gången som flitigast sommaren det året. Det är sålunda lite anakronistiskt, menar Hemstad, att kalla de panskandinavistiska rörelserna före 1843 för att följa idéerna som rör skandinavismen. Begreppet var välkänt hos allmänheten efter 1843 och offentligheten bidrog att sprida och definiera dess innebörd.⁸⁰ Rasmus Glenthøj påstår, i samma antologi, att studier om skandinavismen lätt tenderar att bli deterministiska i sin art. Glenthøj menar att skandinavismforskare allt som oftast konstaterar att norsk, svensk och dansk nationalism var ett segerrecept samtidigt som den politiska skandinavismen helt enkelt var ett misslyckande. Många forskare, skriver Glenthøj, brukar beskylla Skandinavians strukturella, geopolitiska, militära och kulturella problem som orsaker till skandinavismens död. Detta menar han emellertid även återfinns i såväl Italien som i Tyskland men att deras rörelser lyckades på ett sätt som inte den skandinavistiska gjorde. Skandinavisterna använde sig också av liknande strategier, taktiker, mål och medel som dess jämlingar i Europa, under den nationalistiska 1800-talsvågen, gjorde. Glenthøj menar att studier om politisk skandinavism i grunden ska anta en komparativ ansats för att jämföra med liknande rörelser i Europa.⁸¹ Det är emellertid ingenting som denna studie tar i beaktande. Mest relevant för denna studie, av den tidigare forskningen om skandinavismen, är Holmberg, Ahlund och Jansson, Hedin, Gullberg och Ullstad. Likt slutplädningen under 1.4.1 tåls det att åter påvisa den forskningslucka denna studie ämnar att fylla. Till skillnad från de tidigare görs här en komparation mellan två separata tidsperioder för att identifiera opinionsyttringarna kring skandinavismen.

1.4.3 Tidningspressen

I sin studie *Svensk diplomati och tidningspress under Krimkriget* skriver Sven Eriksson att tidningspressen befann sig i en övergångsperiod och att den, på grund av skandaltidningarna,

⁷⁸ Johansson W, Alf & Norman, Torbjörn. I *Neutralitet och försvar: perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985*. Hugemark, Bo (red.), 13. Stockholm: Militärhistoriska förl., 1986.

⁷⁹ Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), *Skandinavismen: vision og virkning*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2018.

⁸⁰ Hemstad, Ruth. "Skandinavismens" tillkomst som samtidig og omstridt begrep. I *Skandinavismen: vision og virkning*. Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), 39. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.

⁸¹ Glenthøj, Rasmus. Skandinavismen som en politisk nødvendighed. I *Skandinavismen: vision og virkning*. Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), 39. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.

var misskrediterad av delar av befolkningen. Detta trots att många av tidningsredaktörerna trodde sig kunna dra likhetstecken med tidningens röst och den allmänna opinionens röst.⁸² Att pressen skulle stå för den allmänna opinionen var någonting som riksdagen var negativt inställda till, vilket Jonas Harvard visar i sin studie *En helig allmänlig opinion: föreställningar om offentlighet och legitimitet i svensk riksdagsdebatt 1848–1919*.⁸³ En viktig milstolpe för tidningspressen var indragningsmaktens avskaffande 1844. Det gav pressen en ny samhällselig roll då den etablerades som en makt bland andra makter – den tredje statsmakten. Någon oberoende allmän opinion var inte längre att tala om då ”pressen nu också har sin egen maktställning att bevaka”.⁸⁴ Redan runt 1830-talet går det dock att prata om tidningspressen som den tredje statsmakten, redan innan indragningsmaktens avskaffande med andra ord.⁸⁵

Från 1830-talet och fram till slutet av 1850-talet expanderade pressen rejält och dess samhällseliga betydelse ökade i samma takt. Dess civila betydelse talade om en ljus framtid och framför allt i det liberala lägret lovordades presseexpansionen.⁸⁶ Trots pressens expansion fortsatte kampen om social legitimitet men känslan som en statsmakt var utbredd under 1860-talet.⁸⁷ Den liberala pressen utnyttjade också mediet för just acceptansen som statsmakt och agiterade för en allmän opinion.⁸⁸ Försäljningen av tidningarna ökade primärt av historiska faktorer som det dansk-tyska kriget 1864.⁸⁹ Under 1800-talets mitt var det däremot inte tal om någon massproduktion ännu.⁹⁰

⁸² Eriksson, Sven, Svensk diplomati och tidningspress under Krimkriget, Norstedt, Diss. Göteborg : Högsk., Stockholm, 1939, s.30-31.

⁸³ Harvard, Jonas, *En helig allmänlig opinion: föreställningar om offentlighet och legitimitet i svensk riksdagsdebatt 1848-1919*, Institutionen för historiska studier, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006, Umeå, 2006, s.319.

⁸⁴ Harvard 2006, s.331

⁸⁵ Gustafsson et al. 2001, s.42.

⁸⁶ Gustafsson et al. 2001, s.124-125.

⁸⁷ Gustafsson et al. 2001, s.126.

⁸⁸ Gustafsson et al. 2001, s.214.

⁸⁹ Gustafsson et al. 2001, s.130.

⁹⁰ Harvard 2006, s.10.

2. Rapporteringen 1848

2.1 Externa påverkansfaktorer

Den 24:e mars 1848 offentliggjordes upproret i Slesvig-Holstein och en provisorisk regering instiftades för de två hertigdömena. Dagen innan upproret hade Aftonbladet publicerat en artikel där alla Slesvigs vänner uppmanades att göra det den bör och ansluta sig till det kommande kriget.⁹¹ När kriget väl dragit i gång ställer sig Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning undrande till hur Danmark egentligen ska kunna klara angrepp från den samlade styrkan av tyska förbundet, Preussen och de två hertigdömena. Kriget skulle snarare ”bereda dess undergång”.⁹² En tydlig oro för kriget uppvisades sålunda där maktbalansen staterna emellan inte var jämlik.

Redan den 3:e april, bara någon vecka efter att kriget brutit ut, diskuterar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning om hur en potentiell fred skulle kunna se ut. De menar att ett rättvist slut på konflikten vore att den del av Slesvig som talar danska ska tillhöra Danmark och att den tyskspråkiga delen inkorporerades i det tyska förbundet.⁹³ Tidningen är också övertygad om att England kommer att ansluta sig till den danska sidan om Preussen officiellt går in i kriget. Trots detta har det emellertid ryktats om att preussarna redan skickat soldater till Holstein.⁹⁴ Öresundsposten är även de lika övertygade om att England inom kort kan komma att ansluta sig till den danska sidan.⁹⁵ Öresundsposten lägger stort fokus vid Preussen som en klandervärd aktör sedan de valt att gå in i Danmark. Tidningen syftar till Wienkongressen att en intervention endast får äga rum om en suveränstat behöver hjälp, vilket Öresundsposten inte anser att hertigdömena kan klassas som. De skriver att preussarna och övriga tyskar agerar utifrån en ”fullkomlig diktatorisk godtycklighet” och att dess fräckhet uttalar ”sitt förakt för allmän folk- och statsrätt” och att de inte kan mena allvar med sin offensiv. Kriget mot hertigdömena bör rimligen betraktas som en familjetvist och inte en angelägenhet för Tyskland. I sådana fall borde också tvisten redas ut av övriga skandinaviska länder.⁹⁶

Att hertigdömena sedermera fick stöd från både Preussen och tyska förbundet beklagar sig Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning över, ty det finns ingenting mer oförskämt än att från hertigdömenas sida tala om Tyskland som sitt ”fädernesland”. Tidningen menar snarare att

⁹¹ Aftonbladet 23/3 1848.

⁹² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 31/3 1848.

⁹³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 3/4 1848.

⁹⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 6/4 1848.

⁹⁵ Öresundsposten 4/4 1848.

⁹⁶ Öresundsposten 11/4 1848.

tyskarna blott är inflyttade i områdena och att de ursprungligen tillhör den danska folkstammen.⁹⁷

Ett av de tidiga viktigare slagen skedde den 8:e april 1848, det som kallas för Slaget vid Bov. I slaget lyckades danskarna slå tillbaka hertigdömenas styrkor. Aftonbladet anser att den holsteinska karaktären på kriget är osmaklig eftersom: ”Man vill, såsom af proklamationen synes, blott att folket skall väpna sig och våga lif och blod för godsägarnes och holsteinska handelsstädernas bevarande, från den nu hotande danska demokratiska andan”.⁹⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning är också än mer säker på att England kommer att ansluta till den danska sidan: ”[...] ty England lär icke annat än med afundsjuka blickar åse Tyskarnes sträfvanden att få en flotta”.⁹⁹ Tidningen visar således att även övriga stormakter skulle drabbas i längden av ett expansionistiskt Tyskland då Tyskland, om de inkorporerar Slesvig och Holstein, skulle kunna bli en betydande sjömacht i Östersjön. Ett fullskaligt krig med allt vad det innebär stod framför Danmark, konstaterade Aftonbladet den 25:e april.¹⁰⁰ Förklaringen till upproret, menar Aftonbladet, ligger i hertigdömenas förakt mot demokrati och den nya danska regeringen. Samtidigt skriver Aftonbladet: ”Ett tyskt land under främmande välde har gifvit första tecknet till krigiska våldsamheter inom och vid förbundets gränser, nemligen Holstein”.¹⁰¹ Tidningen medger sålunda att Holstein trots allt kanske bör betraktas som en tysk angelägenhet.

I en insändare till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 28:e april framgår att det tyska hotet inte bara är ett hot mot Danmark, utan mot hela Skandinavien. Danmark beskrivs ha rätt i frågan medan tyskarna inte ens har sin heder att slåss för. Hela Skandinaviens bestånd och självständighet är under luppen, menar författaren.¹⁰² Den 29:e april skriver även Aftonbladet att England står på den danska sidan och att de förväntar sig att briterna medlar i tvisten som ”slutligen lösas till Danmarks fördel”.¹⁰³ Att tyskarna gått till anfall mot danskarna beskrivs av Öresundsposten som en ficktjuv som försöker knycka åt sig en dansk provins och försöka göra det oförmärkt.¹⁰⁴ Aftonbladet skriver också att Sverige kan falla om Danmark faller och Sverige ställt sig på den danska sidan. Här framgå:

⁹⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 13/4 1848.

⁹⁸ Aftonbladet 18/4 1848.

⁹⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 17/4 1848.

¹⁰⁰ Aftonbladet 25/4 1848.

¹⁰¹ Aftonbladet 27/4 1848.

¹⁰² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 28/4 1848.

¹⁰³ Aftonbladet 29/4 1848.

¹⁰⁴ Öresundsposten 29/4 1848.

Fördröjdes det åt sig sjelf lemnade Danmarks undergång i striden mot tyskarne, vore det oväntadt om ej Ryssland och England skulle beggedera täfla att, innan katastrofen, först rycka åt sig Köpenhamn och Seland, såsom del i rofvet. Återstår då minsta utsigt för Sverige till en framtid? Vi vädja hvarken till rättskänsla, deltagande för den förtryckte, eller till vördnad (nu allmänt ansett närmast löjligheten) för folkrätt.¹⁰⁵

Diskussionen utgår sålunda från att övriga stormakter eventuellt är intresserade att ta det som blir över från Danmark om danskarna faller i kriget. Sveriges existens framstår i artikeln som hotad. Efter den danska förlusten av slaget vid staden Slesvig den 23:e april skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att ”något orättvisare krig kan näppeligen verldshistorien uppvisa!”.¹⁰⁶ Öresundsposten skriver under detta antagande och menar att Tysklands anfall är ett brott mot all folk- och statsrätt som existerar och att de saknar såväl heder som politiskt samvete. De höjer ett varnande finger för tyskarnas rovlystnad att gripa klorna även i de danska öarna och att Danmarks självständighet som en skandinavisk makt riskerar att gå under för en aggressiv germanism. Denna utmaning mot den rådande världsordningen är inte blott ett krig mot Danmark utan en provokation mot hela Skandinavien.¹⁰⁷

I en längre artikel i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning från den 9:e maj konstaterar författaren att England, Ryssland och Sverige-Norge inte likgiltigt kommer att kunna titta på om det tyska förbundet avser erövra såväl Slesvig som Jylland. Detta skulle inte bara vara ett brott mot danskarna, utan mot hela mänskligheten. Trots det anser man att Tyskland utgör en viktig buffertzonen mot de slaviska folkens ”råhet och trälsinne” men att de genast bör dämpa sina erövringar mot ett oskyldigt land. Samtidigt bör Skandinavien tillsammans försöka hjälpa de söndrade tyskarna snarare än motverka dem i deras sammanslutning och gemensamma strävan till frihet och nationell självständighet.¹⁰⁸

Efter den betydande tyska segern från den 23:e april började den samlade tyska armén marschera norrut mot danska Jylland. Aftonbladet skriver den 11:e maj att Jylland endast kan skyddas om andra mäktiga stater hjälper till. Särskilt önskar Aftonbladet att England hjälper till och om Ryssland erbjuder sin hjälp bör man tacka nej. Det framgår att Sverige möjligen skulle kunna hjälpa till militärt i kriget men att det skulle spela ryssarna i händerna. De svenska trupperna måste stå i beredskap ifall Ryssland skulle ”behandla oss såsom fiender”. Det är nämligen österut som de stora farhågorna existerar, menar författaren: ”På Rysslands vänskap

¹⁰⁵ Aftonbladet, Om krigsropen i tidningarna, 2/5 1848.

¹⁰⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 4/5 1848.

¹⁰⁷ Öresundsposten 6/5 1848.

¹⁰⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Om Danmarks strid och Skandinavien ställning till Tyskland, 9/5 1848.

få vi aldrig förlita oss, vi äro dertill för svage, våra minnen och vår framtid bjuder oss att misstro czarernas eröfringspolitik”.¹⁰⁹ Det är följaktligen inte en enkel sak att diskutera den danska frågan utan att komma in på stormaktspolitiken, konstateras i Aftonbladet.

I en replik till den danska tidningen Fädrelandet, som uppmanar Sverige och Ryssland till krigsdeltagande, skriver Aftonbladet att det inte kan vara i Danmarks eller Sveriges intresse att göra gemensam sak med Ryssland eftersom ”Ryssland är, som man vet, icke någon vän af demokratien”. Aftonbladet menar att ett ryskt deltagande kanske till och med är välkommet hos vissa tyska furstar eftersom de då skulle kunna ”qväfva den demokratiska rörelsen”. Vidare anser Aftonbladet att Sveriges position redan vunnit då Preussen accepterat förhandlingar och att de ”förklarar sin afsigt icke vara att hota Danmarks existens”.¹¹⁰ Öresundsposten skriver att England har lovat att stödja ett svenskt uttryckande i kriget på danskarnas sida.¹¹¹ Ur en tysk insändare till Aftonbladet den 24:e maj framgår att befolkningen i Slesvig själva bör avgöra om de vill tillhöra Danmark eller skapa en helstat med Holstein. Vidare framgår att ett svenskt aktivt deltagande i kriget skulle försvaga såväl Tyskland som Sverige och därmed skulle en öppning för Ryssland uppstå; i stället för fiender bör Sverige betrakta Tyskland som en naturlig bundsförvant.¹¹² Oavsett allianser kommer Sverige att behöva gå in i kriget om kungariket Danmark är under attack, menar Öresundsposten. Då kan inte den svenska kungen stå med likgiltighet och titta på då Danmarks självständighet hotas. Samtidigt framgår att den svenska kungen just nu inte kan agera särskilt mycket då andra stormakter nu försöker förhandla fram fred.¹¹³ Skulden till krigstragiken läggs särskilt hos tyska förbundet som helt utan orsak fått för sig att Holstein tillhör dem, skriver Öresundsposten. Från tyska förbundets order har Preussen helt sonika ockuperat Slesvig som inte på något sätt tillhör tyska förbundet. De varnar för att tyskarna inte kommer att nöja sig med hertigdömena:

Ja, sedan tysken väl fått smak på det feta stycket, har han med sin genom sekler välbekanta glupskhet icke stannat vid första munsbiten, utan äfven gapat öfver Jylland och kastat giriga blickar öfver till de danska öarne, medan man samtidigt i Frankfurt utan vidare krus dekreterat att Slesvig skall utgöra en del af tyska Förbundet.¹¹⁴

Frankfurtparlamentet framställs i Öresundsposten som följande: ”exempellösa och sjelfmyndiga Frankfurter-diktatur”.¹¹⁵ Den 5:e juni skriver Aftonbladet att varken England,

¹⁰⁹ Aftonbladet, Huruledes skall Jutland af skandinaverna försvaras?, 11/5 1848.

¹¹⁰ Aftonbladet 22/5 1848.

¹¹¹ Öresundsposten 23/5 1848.

¹¹² Aftonbladet 24/5 1848.

¹¹³ Öresundsposten 27/5 1848.

¹¹⁴ Öresundsposten 30/5 1848.

¹¹⁵ Öresundsposten 30/5 1848.

Ryssland eller Frankrike lär vilja se ett mäktigare Tyskland på Danmarks bekostnad och att Sveriges hopp ligger i att medla. Ett svenskt deltagande skulle endast föra med sig ett allmänt europeiskt krig på grund av en trivialitet: nationalitetsföreningen.¹¹⁶

Den 5:e juni vann danskarna ett viktigt slag vid Dybböl där tyskarna slogs tillbaka. Efter detta är Aftonbladet åter säker på sin sak att England kommer att mäkla fred. Samtidigt skriver Aftonbladet att Sverige verkar dras in i kriget sedan rapporter om att svenska trupper från Göteborg förflyttats till Middelfart och Assens.¹¹⁷ Öresundsposten anser att det som en gång kunde betraktas som den slesvigholsteinska frågan numer är den dansk-tyska frågan. De påvisar att många länder, särskilt England och Frankrike, verkar visa intresse för kriget och att det inte är omöjligt att det hela eskalerar till ett allmänt europeiskt krig. Åter fokuserar Öresundsposten på Frankfurtparlamentet som man anser vara en äventyrlig myndighet som helt felaktigt behandlar Slesvig som ett tyskt förbundsland samtidigt som de hotar hela Jylland och de danska öarna. Om inte andra stormakter ingriper i kriget kommer det europeiska statsförbundet att rasa. Särskilt ifrågasätter Öresundsposten England och lord Palmerston vars släktskap till den preussiske ministern möjligtvis gör att landet tvekar i frågan. Opinionen i både England och Frankrike visar emellertid, anser Öresundsposten, att Danmark har stöd av stormakter – åtminstone diplomatiskt. Samtidigt är det farligt att ”verldens öde” ligger hos utomstående aktörer som för ”förtroligt samtal i en soffa” medan folket inbillar sig att det är de som styr.¹¹⁸

Stockholms Aftonpost påpekar att varken England eller Ryssland bör vilja se Tyskland som en mäktig sjömakt vid Östersjön och frågar sig vad för slags intresse Ryssland egentligen har gentemot Skandinavien. Om Ryssland har någon förhoppning att vara herre över Skandinavien är det blott en absurd politik då Ryssland själva har nog att göra för att hålla ihop sig själva och att Öresund nog inte lockar ryssarna.¹¹⁹ Så länge inte Danmarks existens hotas bör inte Sverige agera i frågan, menar Aftonbladet. Om det är så att Danmark nekat fredsförslag framförhandlade av England, vilket det ryktats om, har Sverige inte heller någon moralisk koppling att stödja Danmark.¹²⁰ Till skillnad från Aftonbladet framgår i Öresundsposten att om den svenska konungen endast yttrar ordet ”krig” som kommer det att resultera i ”fred”. Frankfurtparlamentet har visat svaghet och numer ovilja till kriget och ett svenskt aktivt deltagande skulle genast avsluta kriget, menar tidningen. Utan att egentligen kommentera det vidare påstår också Öresundsposten samma dag att Ryssland är på god väg att attackera

¹¹⁶ Aftonbladet 5/6 1848.

¹¹⁷ Aftonbladet 16/6 1848.

¹¹⁸ Öresundsposten 20/6 1848.

¹¹⁹ Stockholms Aftonpost 22/6 1848.

¹²⁰ Aftonbladet 27/6 1848.

Preussen å den danska frågans vägnar¹²¹. I en korrespondensartikel till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 4:e juli framgår att den blotta svenska närvaron höjt moralen hos de danska soldaterna. Om så lite som 2,000–3,000 personer skickades över att slåss för den danska saken skulle maktbalansen rubbas då ”tyskarne frukta svenskarne som pesten” och eftersom freden inte var någonting man trodde på.¹²²

Stockholms Aftonpost skriver att tyska förbundets anspråk på Slesvig är ett bevis på deras rovlystnad och att den bildande kärnan inom Preussen borde inse detta övergrepp. Danmark behöver emellertid stöd från såväl Sverige som från andra makter för att dämpa den tyska ”blodiga kamplusten” och att en blockad, med svenskt stöd, av de tyska hamnarna borde leda till missnöje och förvirring i det tyska lägret. Skulle Danmark gå under är det ett enormt slag även mot Sverige men utan de andra stormakterna kan Sverige påverka föga. Skribenten varnar här också för ett storskaligt europeiskt krig vid svensk intervention, varpå Sverige bör agera försiktigt:

Det är således min oförgripeliga mening, att ett direkt anfall på Tyska staterna för att understödja Danmark *ännu icke* är af omständigheterna påkalladt. Man må anse denna mening är hjertlös, man behagar, men jag skulle anse det för högst öfverflödigt, att för tillfredsställande af sårade och lifliga känslor sätta fäderneslandets väl på spel.¹²³

Den 11:e juli frågar sig Öresundsposten, via en korrespondensartikel, hur det egentligen står till i den europeiska ordningen. De skriver att Europa fortfarande bygger på den starkastes rätt och att stater uppenbarligen helt enkelt kan ”rycka hela landsdelar till sig från den svagare” och att den svagare ”måste förorättas just därför att man råkar till att vara ett litet folk”. Diplomatin lägger man liten tillit till att den ska kunna uträtta någonting positivt.¹²⁴

Efter rykten om danskt missnöje med den vapenvila och fredsförhandling som nalkades skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att danskarna bör överväga sin åsikt så att de inte riskerar att hamna i reaktionära händer som kanske inte alls kommer jobba för den danska saken. I stället för att knyta Danmark närmare övriga Skandinavien kan deras motstridighet mot fredsavtalen föra dem längre ifrån de andra delarna av Skandinavien.¹²⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning utkom med en korrespondensartikel från den 18:e juli där det framgår att den tyska offensiven riskerar att sätta hela Europa ur balans. En annektering av Slesvig-Holstein

¹²¹ Öresundsposten 27/6 1848.

¹²² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Enskild Korrespondens från Danska Krigsteatern, 4/7 1848.

¹²³ Stockholms Aftonpost 11/7 1848.

¹²⁴ Öresundsposten 11/7 1848.

¹²⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 15/7 1848.

skulle förändra ”nationernas och regenternas inbördes förhållanden” och kriget bryter mot all folkrätt som existerar. Det danska motståndet har ingenting att göra med furstar utan om folkets vilja för att skydda stad och land mot inkräktare.¹²⁶ Sedan förhandlingar om vapenvila och fred såg ut att rinna ut i sanden påpekar återigen Östersundsposten meningslösheten med hela det diplomatiska uppdraget. Tidningen anser att ”kabinettpolitiken” inte fungerar och att ett krigförande Tyskland inte för någon furstepolitik utan snarare illustrerar ”en ursinnig, fantiserad, orättfärdig, vilseledd folkvilja” där kanonerna för det tyska folkets röst. Om bajonetten är det språk Tyskland talar, måste svaret följas av detsamma då de skandinaviska folken blott försöker värna om sin gräns i det europeiska statsförbundet.¹²⁷

Den 29:e juli skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att hela den danska staten och nationaliteten står på spel i kriget. Detta är någonting som däremot inte tyskarna krigar för och att det är uppenbart att det inte råder sämja i de tyska staterna kring vad de egentligen vill. Det råder snarare stor opposition i hertigdömena mot kriget och den provisoriska regeringen, menar tidningen.¹²⁸ Den stora orsaken till att det inte ännu blivit fred är på grund av centralmakten i Frankfurt som inte verkar kunna godkänna villkoren som Danmark och Preussen ska ha förhandlat fram, vilket därmed lär leda till att kriget inom kort återupptas. Det står emellertid att förhoppningar åter läggs till England och dess iver att framhandla fred.¹²⁹

I en insändare till Stockholms Aftonpost den 10:e augusti lyfter skribenten att Tyskland minsann borde ta sig an andra områden som är mer tysk än Slesvig-Holstein är. Det står:

Vilja de tyska professorerna nödvändigt förstora det tyska riket så visa vi dem till Elsals, Lothringen och Burgund, som hvarje skolgosse vet varit tyska provinser; men de föredragna att försöka sin ärelystnad mot Schlesvig och Limburg derföre, att dessa länders regeringar äro svagare än Frankrike. Denna brist på rättvisa och moderation förtjenar en tillrättavisning. [...] Måne inte slutligen äfven Stockholms tyska församling kunde blifva föremål för tyska Bundets omsorger? Får detta tyskeri obehindradt fortgå, kan det blifva farligare än franska revolutions-idéerna.¹³⁰

Tidningen menar följaktligen att den tyska interventionen i hertigdömena är på grund av att Danmark är ett svagare land utan några egentliga militära allianser att stödja dem. Den 15:e augusti skriver Öresundsposten att stora delar av den slesvigska befolkningen skrivit under ett traktat som skickats till Frankfurtparlamentet som protest mot rykten att de ska ingå i det tyska

¹²⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 18/7 1848.

¹²⁷ Öresundsposten 25/7 1848.

¹²⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 29/7 1848.

¹²⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Nytt uppslag i dansk-tyska frågan!, 31/7 1848.

¹³⁰ Stockholms Aftonpost 10/8 1848.

förbundet, vilket man naturligtvis inte vill skriver tidningen.¹³¹ I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning väddas det till de demokratiska krafterna i Tyskland att börja träda fram. Det kan inte vara ”i en ädel och frisinnad folkviljas intresse att låta nyttja sig till ett annat folks förtryck”. I stället för att vända sig mot det fredligaste folket i strävan mot sitt eget enande borde Tyskland skifta fokus mot andra områden.¹³² Den 19:e augusti skriver Öresundsposten åter om en mindre stat som blivit attackerad av en större stat där den senare verkar styra, de väldigt långsamma, fredsförhandlingarna. Det diplomatin inte verkar ta hänsyn till är nationens rätt eller ära.¹³³

Den 28:e augusti skrivs den första ordentliga vapenvilan och freden under som bland annat ledde till att de svenska trupperna skickades hem från Fyn. Dagen därpå skriver Öresundsposten om nyheten att freden verkar vara underskriven. Orsaken, tror de, är att tyskarna äntligen vaknat ur sin dröm sedan England och Frankrike verkar ha menat allvar med sina noter – det ter sig som att tyskarna tagits i besinning av stormakterna.¹³⁴

I en längre artikel om tysk nationalism, i Stockholms Aftonpost, menar författaren att det tyska folket inte är en nation och att nordtyskarna inte ens är germaner, utan snarare slaver eller vender. Det är underligt, står det i artikeln, att det inte finns någon ände på det tyska skrytet eftersom ”de hafva såsom nation ingen ting eröfrat med svärd”. Att tyskarna nu krigar mot en ”numeriskt underlägsen” fiende är ett nytt experiment för tyskarna och att ursäkterna till kriget som rör språktillhörighet blott varit konstgjorda. Om alla nationer skulle gå i krig för språkfrågan skulle alla folkrätter förbises och all möjlig galenskap skulle släppas lös.¹³⁵ Om vapenstilleståndet och den sju månaders långa freden som skrivits på i slutet av augusti skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att detta eventuellt bara gör att ovissheten för danskarna om hur allting ska göras upp skjuts till framtiden. Tidningen menar att Tyskland varken kommer att påverkas av Frankrikes eller Englands protester när freden tagit slut och tyskarna åter kan gå till anfall mot de danska öarna. Orsaken verkar vara att man i England och i Frankrike verkar fokusera mer på sina inrikespolitiska frågor och mindre på de politiska förhållandena i Tyskland och Skandinavien. Hård kritik läggs också på den svenska regeringens ageranden under krigsmånaderna.¹³⁶ Några dagar senare skriver samma tidning att ”vapenvhilar lemnar mindre garantier för en fredlig uppgörelse, än man väntat” och ifrågasätter också värdigheten i att utomstående makter har valt att attackera en suveränstat som i grunden har rätt i tvisten.¹³⁷

¹³¹ Öresundsposten 15/8 1848.

¹³² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/8 1848.

¹³³ Öresundsposten 19/8 1848.

¹³⁴ Öresundsposten 29/8 1848.

¹³⁵ Stockholms Aftonpost, Nationalitet – Tyskhet – Kohl, 5/9 1848.

¹³⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 6/9 1848.

¹³⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 13/9 1848.

Öresundsposten skriver den 9:e september, utan någon kommentar, att Ryssland ska ha protesterat mot tyska parlamentets anspråk på hertigdömena tillsammans med England och Frankrike.¹³⁸

Artikeln *Hvad hafva vi lärt?* i Stockholms Aftonpost 11:e september framgår som något av ett bokslut för det första skeendet av kriget. Författaren jämför tyskarna med alkemister som förvandlar vad som helst till tyskar och beklagar sig över tyskarnas framfusighet gentemot en svagare nation.¹³⁹ På liknande sätt framställer Göteborgs Handels- och Sjöfartstidningen tyskarnas framfart. De ifrågasätter deras motiv och undrar hur tyskarna ska kunna förklara sina gärningar inför den europeiska publiken. Tidningen menar att de andra stormakterna, särskilt England och Frankrike, borde ha visat större intresse för frågan och att Sverige-Norge möjligtvis borde ha agerat annorlunda – beroende på vad framtiden utlovar. Författaren höjer ett varnande finger för Danmarks framtid och om inte Danmark ser upp får landet ”eljest snart erfara, att *vissa slags vänner* äro farligare, än *öppna fiender*”.¹⁴⁰ Exakt vilka fiender som det syftas till återges inte men utifrån kontexten handlar det om övriga stormakter i Europa.

2.2 Interna påverkansfaktorer

Angående den danska frågan och vad Danmark kan förvänta av Sverige skriver Öresundsposten den 1:a april 1848 att endast ett svar går att finna och det hittar vi hos ungdomen. Tidningen citerar sedermera Lunds studentförening och dess upprop för den danska och skandinaviska saken. Detta är ”det enda svar, som är värdigt Sverige, som är för Sverige möjligt”.¹⁴¹ Några dagar senare skriver samma tidning att de önskar att de kunde stötta sina danska bröder men att de tills vidare får nöja sig med att skicka ”tysta välönskningar”. Det minsta den svenska befolkningen kan bidra med, menar Öresundsposten, är vapen och gevär som genast bör samlas ihop och skickas över till Köpenhamn: ”Vi vilja tro att ’det svenska stålet’ skall hedras af att föras af sådana män i en sådan strid”.¹⁴² Den 11:e april berättar Aftonbladet i positiva ordalag om den skandinaviska festen som nyligen hade tagit plats i Uppsala. De skriver om studenternas ”glödande entusiasm för fosterlandets och Skandinavians sak”.¹⁴³ Samma dag skriver Öresundsposten att kriget inte längre handlar om bara Slesvig, ty nu är det en fråga för hela Skandinavien och de uppmanar att inte lämna Danmark ensamma mot den tyska hären.¹⁴⁴ Den

¹³⁸ Öresundsposten 9/9 1848.

¹³⁹ Stockholms Aftonpost, *Hvad hafva vi lärt?*, 11/9 1848.

¹⁴⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/9 1848.

¹⁴¹ Öresundsposten, *Hvad vi säga?*, 1/4 1848.

¹⁴² Öresundsposten 4/4 1848.

¹⁴³ Aftonbladet 11/4 1848.

¹⁴⁴ Öresundsposten 11/4 1848.

25:e april skriver Öresundsposten att tyskarna är oförsiktiga när de vädrar sina antityska åsikter, i den tyska pressen, då den svenska sidan ”uttryckt deltagande för det broderliga landet”. Det vore sålunda dumdrigtigast menar de att håna danskarna då Sverige i nöd och lust kommer stötta Danmark.¹⁴⁵

Den 26:e april framgår att hjälp från Sverige efterfrågas i Danmark efter att Aftonbladet erhållit ett brev, varpå Aftonbladet skriver:

Vi förmoda att Regeringen har en noggrann kunskap om på hvad punkt sakerna nu stå. Men om det förhåller sig så, som detta bref gifver vid handen, skall svenska nationen då stå med armarna i kors och se på huru deras skandinaviska bröder och stamförvandter gå under i brist på bistånd? Skola alla de varma hjertan, som slå af välönskningar för deras välgång, icke få tillfälle att visa detta i handling? Eller skall icke vår Regering lägga allt detta inflytande, den kan utöfva, i vågskålen, för att förekomma krigslågans vidare utbredande och hindra tyskarnas eröfringslystnad att förstöra den nation, som ligger oss närmast? Tusentals personer vänta en *snar* lösning af dessa frågor.¹⁴⁶

Aftonbladet visar följaktligen att det inte är försvarbart om Sverige bara står och tittar på, ty tydliga direktiv från regeringen borde vara att vänta. Efter slaget vid staden Slesvig den 23:e april, där danskarna åkte på stora förluster, ska den danska kungen Fredrik VII bett om svenskt understöd. Aftonbladet beskriver sin rädsla över att Tyskland, enligt ryktena, manas att annektera landområden till floden Eider och möjligen lite därtill – vilket Aftonbladet menar torde uppröra många skandinaver.¹⁴⁷ I en insändare till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 28:e april diskuteras frågan om nationalism. Författaren skriver att många nationaliteter verkar vilja enas under samma flagg och diskuterar skandinavismen som en lösning mot eventuella framtida panslavistiska inskränkningar. Även den tyska propagandan i Sverige diskuteras då det som drabbar Danmark idag, kan drabba Sverige imorgon. Eftersom många tyskar inflyttat till Skåne undrar sig författaren om Sverige står härnäst i tur på den tyska erövringsturnén. Lösningen från Sveriges sida bör därför vara att göra gemensam sak med Danmark när det gäller ”vår oafhængighet, vårt språk och vår nationalitet”.¹⁴⁸

Den 28:e april skriver Aftonbladet att många tidningar verkar vilja att Sverige ska ansluta sig till kriget. De menar också att många hört av sig till dem för att de ska stå bakom Danmark. Aftonbladet skriver att många yngre vid universiteten verkar sympatisera med den danska saken men menar själva att ordet krig i sig är ett ”olycksdigert ord”. Samtidigt menar Aftonbladet att

¹⁴⁵ Öresundsposten 25/4 1848.

¹⁴⁶ Aftonbladet 26/4 1848.

¹⁴⁷ Aftonbladet 27/4 1848.

¹⁴⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 28/4 1848.

krig ibland är en nödvändighet och att få har ett rättvisare argument för krig än just Danmark just nu. De anser att de ungas mod och längtan efter att försvara Danmark är ädel och att Sverige bör, om det krävs, hjälpa danskarna. Aftonbladet tror emellertid inte att krigslågan hos vare sig Preussen eller Danmark ska hålla i sig och eftersom andra makter står utanför striderna, kan även Sverige göra detta. Att Slesvig skulle delas likställs med Polens delning och upprorsmakarna i hertigdömena benämns som förrädare. Tyska förbundets och Preussens motivering till krigsdeltagande förstår man inte. Underhandlingar med de övriga makterna bör vara tillräckligt för att ”dämpa krigslågan och återställa Slesvig åt Danmark”. Aftonbladet tror och förutsätter att den svenska kungen för diplomatiska samtal med båda parter men anser att information kring saken måste offentliggöras till allmänheten. Ett neutralt Sverige bör ”bringa konungen af Preussen och tyskarna i allmänhet till besinning”.¹⁴⁹ Hårdare tonfall råder i Öresundsposten som den 29:e april skriver att danskarnas krigshär påminner om forna svenska karoliner och att Sverige inte kan sitta med armarna i kors och bara titta på: ”Än en gång skulle de svenska kanonerna påminna tyskarne om den gamla klangen från för 200 år sedan”. Att vända sig till blott diplomati är fegt, hjärtlöst och egoistiskt och kommer inte att leda till någonting. Här framgår:

Tysken har med sin sölade hand redan gripit i Skandinaviens innersta inelfvor; vid det sår, han bringat Danmark, går der en suck ur Nordens hjerta, som om ett förrädiskt stål runnit isande genom dess hela vägen! Ännu är der icke för sent att hjälpa för dem som kunna det! Men det är också hög tid. Det svenska lejonet skakar sin mahn af otålighet, hur länge skall det hållas i sina länker tillbaka?¹⁵⁰

Aftonbladet valde samma dag att publicera en insändare benämnd *Bör Sverige uppträda i den danska frågan?*. Här står att Slesvig i urminnestider varit en dansk provins med ett danskt språk och en dansk befolkning samtidigt som tyskarna bara är gäster i området. Insändaren tror de tyska furstarna önskar sig delat herravälde över Östersjön tillsammans med Ryssland, Sverige och Danmark och anser att Sverige bör rycka in och stötta danskarna då man delar gemensamma intressen, inbördesförbindelser och heliga folksympatier. Här står:

I den stund Danmark faller, utan att det gamla af sina ridderliga minnen stolta Sverige gjort ett svärdsslag till dess beskydd, måste, efter allt som passerat de begge folken emellan, Sveriges namn höljas med vanära och Sveriges folk gömma sig i djupet af sina skogar och skuggan af sina fjäll, för att undan Europas, undan världens ögon dölja Kainsmärket på sin panna, - sveket emot stamförvandter, bröder och vänner, med hvilka

¹⁴⁹ Aftonbladet 28/4 1848.

¹⁵⁰ Öresundsposten 29/4 1848.

vi äro förenade genom de heliga banden af gemensam härkomst, gemensamt språk, gemensamma minnen och hoppet om en måhända gemensam – framtid.¹⁵¹

En neutral politik skulle följaktligen vara ”ovärdig” och eftersom tyskarna saknar en flotta kan de inte skada Sverige. Skulle Sverige agera på danskarnas sida skulle man ”återvinna den vikt i norra Europas politiska angelägenheter” och stödet skulle befästa svenskars och danskars ”gemensamma nationalkänsla som är den säkraste borgen för nordens framtida oberoende och storhet”.¹⁵² Trots en viss entusiasm från Aftonbladets sida skriver man, den 2:a maj, att andra tidningar visat en ”ungdomlig exaltation” till kriget som de själva inte kan dela. Aftonbladet säger sig respektera entusiasmen men anser sig inte vilja dela den då segerdrömmar och krig ”sedermera för till undergångens brant”. De varnar för de materiella svårigheter som uppstår vid krig och om krigets hemska följder. I stället för att ansluta till kriget anser Aftonbladet att Sverige bör gå förhandlingarnas väg eftersom ett svenskt deltagande skulle utlösa ”en brand i hela Europa”.¹⁵³ Öresundsposten fortsätter å sin sida att elda på sina läsare att Sverige måste gå in i kriget. Slesvig är inte bara ett i alla avseenden danskt land utan också ”barrikaden för hela Norden emot den påträngande Germanismen” och den slesvigska frågan är en livsfråga även för Sverige som stat. Svenskar kan inte med likgiltighet bevittna den danska undergången.¹⁵⁴

Även Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning påpekar att ett allmänt europeiskt krig kan stå för dörren om Sverige går in i kriget och att ett svenskt deltagande just nu inte är att förespråka då det finns en farligare fiende i öster som kan dra sitt svärd när som helst. Tidningen skriver också att den svenska militären är i svagt skick, att den svenska nationen kan hotas och att det ekonomiskt är mycket kännbart att gå in i krig. Det Sverige i stället bör göra är att i den mån det går att bidra ekonomiskt, via frikårer och särskilt diplomatiskt i samråd med England för att ”verka för Danmarks rättmätiga sak”. Det är viktigt, menar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, att inte blott agera utifrån känslor eller sympatier.¹⁵⁵ I en korrespondensartikel några dagar senare skriver tidningen att entusiasmen för den danska saken ter sig omfattande i Stockholm: ”Unga och gamla, borgare och tjänstemän, civila och militärer, alla lifvas af samma entusiasm, alla önska att Sverige må kunna skicka sina bröder en verksam hjälp”. Författaren konstaterar att Sverige verkar bli indragna i striderna sedan rykten om att svenska kårer ska skickas till Danmark. Det framgår att danskarna mottager hjälp från alla anmälda skandinaver som vill kämpa för de danska brödernas frihet, fädernesland och självständighet mot det

¹⁵¹ Aftonbladet, Bör Sverige uppträda i den danska frågan?, 28/4 1848.

¹⁵² Aftonbladet, Bör Sverige uppträda i den danska frågan?, 28/4 1848.

¹⁵³ Aftonbladet, Om krigsropen i tidningarne, 2/5 1848.

¹⁵⁴ Öresundsposten 2/5 1848.

¹⁵⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 5/5 1848.

orättvisa tyska anfallet.¹⁵⁶ En uppenbart moralisk orätt har med andra ord utfärdats från tyskt håll.

I en längre artikel om den danska striden och den svenska ställningen till det framgår, i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, att ropen om krig i Sverige är befogat och ädelt men att det gäller att hålla sig i besinning. Skulle det dock vara så att det danska riket som sådant är hotad, då är även hela Skandinavien det. I sådana fall behöver också Sverige agera militärt. Författaren ställer sig frågan: ”Kan det öfrviga Skandinavien överksamt åskåda den olika striden?”. Som svar på frågan menar artikelförfattaren att man inte får överskatta den svenska militärens kraft, varken till lands eller till sjöss. Däremot kan det komma till ett skede där Sverige behöver ansluta sig till den danska saken om det inte går att lösa diplomatiskt: ”[...] om man ej genom underhandling lyckas bringa tyska eröfringslusten till besinning och sans, och att detta bistånd måste lemnas först och främst till sjös och sedan, om så behöfs, äfven medelst en krigshär”. I frågan om Sverige blott agerar som en legomakt, om Sverige går in i kriget, framgår att det inte är ett rimligt antagande eftersom kriget mot Tyskland är en angelägenhet även för den svenska nationen då svenskarnas brödrafolk är under anfall.¹⁵⁷ Den 10:e maj publicerade Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning en insändare som uppmanar det svenska folket att agera i frågan: ”Svenskar! Må vi resa oss, som *en* man och ingen fotsbredd af Skandinaviens jord skall gå förlorad!”. Insändaren hävdar att även den som väldigt lite kan erbjuda, i alla fall kan erbjuda någonting för de danska bröderna.¹⁵⁸

I artikeln *Hvad är nationens verkliga mening om kriget?* från 11:e maj i Aftonbladet framgår att ett svenskt anfällskrig endast är påkallat om anledningarna är mycket stora. Författaren frågar sig hur ungdomarnas krigsrop fått sådant genomslag men konstaterar att ”nästan alla unge män, som icke äro *svärmare* för Skandinavismen, äro obenägna för ett krig med Tyskland”. De säger sig vända till den ”tänkande delen af svenska ungdomen” som förstår att krig mot andra civiliserade länder är ”bortslösa krafter”. Frågan om en potentiell tysk sjömakts slår författaren tillbaka som otänkbar och de som framför allt skulle gynna på ett svenskt deltagande i kriget är Ryssland. Att halva befolkningen i Slesvig är tyskar lyfts här fram och de svenska ministrarna måste komma ihåg ”att de voro svenskar förr än de blefvo skandinaver!”¹⁵⁹ Den 20:e maj publicerade Öresundsposten en korrespondensartikel där svenskar, norrmän och danskar uppmanas gå i slutna led mot den gemensamma, tyska, fienden: ”Hvilket blad i

¹⁵⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 8/5 1848.

¹⁵⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Om Danmarks strid och Skandinaviens ställning till Tyskland, 9/5 1848.

¹⁵⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 10/5 1848.

¹⁵⁹ Aftonbladet, *Hvad är nationens verkliga mening om kriget?*, 11/5 1848.

Nordens historia! Hvilken oöfvervinnerlig, oemostådnlig magt! Och hvilket frö för framtiden!”¹⁶⁰ Även i en annan korrespondensartikel, i samma tidning, framgår att Sverige måste göra gemensam sak med Danmark för att ”piska bort packet”. Svenskar som i vanliga fall förespråkar fred önskar nu med själ och hjärta att gå med i kriget menar tidningen.¹⁶¹

Den 11:e maj träffades representanter från både Sverige och Danmark där den slesvigska frågan diskuterades. Här framgick det att Sverige kommer att gripa in i kriget om själva Danmark och dess öar hotades. Uppemot 4,000 svenskar skickades till den danska ön Fyn och 10,000 man stod i beredskap i Skåne om det reella Danmark hotades. Till detta skriver Aftonbladet att den svenska regeringens deklARATION var mycket värdig och man var över lag nöjda med besluten som tagits. Vidare skriver Aftonbladet att det blir kritiskt för Sverige först om förhandlingar mellan Preussen, Danmark, England och Ryssland faller igenom och kriget fortsätter.¹⁶²

I en artikel från 22:a maj påvisar Aftonbladet att få svenskar överhuvudtaget kände till förhållandet i Slesvig-Holstein innan kriget och att det är de skandinaviska idéerna som spätt på krigsentusiasmen där många ”följande ensamt hjertats och känslans impuls” med sina skandinaviska sympatier utan att försöka förstå tvisten. Aftonbladet skriver att både danskar och tyskar har rätt men att skandinaverna endast vill höra den ena parten. Författaren menar att danskarna med ”tvångsmakt slita Slesvig ifrån Holstein” och att det är den skandinaviska idén som ligger bakom Danmarks hopp om införlivande av Slesvig. Danmarks enda hopp om överlevnad, menar man, ligger i en ”bemedling å de öfriga makternas sida” och att Sverige endast ska blanda sig i kriget på den fredliga förhandlingsvägen. Här framgår att Danmark förmodligen måste acceptera Preussens krav såvida inte den svenska regeringen, i samråd med den ryska, hittar en lösning på frågan. Skulle Sverige agera ensamt, utan andra makter, varnar författaren för att tyskarna skickar ”en dubbelhet så stor armé som förut öfver Eiderfloden” och att ett långvarigt hat mellan svenskar och tyskar kan uppstå. Författaren menar att det är vackert på pappret att de skandinaviska länderna slåss tillsammans men att det inte spelar någon roll när man ställs mot en dubbelt så stor armé från ett ”uthungradt land”. Sveriges framtid och säkerhet står på spel men om Ryssland skulle ställa sig på Danmarks sida i kriget kan mycket möjligt en krigslåga tändas.¹⁶³

Ännu en gång beskriver Aftonbladet, den 23:e maj, de materiella svårigheter Sverige ställs för om de drar in i krig. De anklagar de som följer skandinavismen för att ”endast lefva i

¹⁶⁰ Öresundsposten 16/5 1848.

¹⁶¹ Öresundsposten 20/5 1848.

¹⁶² Aftonbladet 19/5 1848.

¹⁶³ Aftonbladet 22/5 1848.

ögonblickets inspiration” men påvisar att de hela tiden antytt att Danmark har rätt i sak och att fredsförhandlingar är den rätta vägen att gå. Aftonbladet påstår sig ha stått bakom regeringens begäran på två miljoner kronor för upprustning och menar att regeringen över lag har handskats med konflikten på ett föredömligt sätt.¹⁶⁴ Vid det här laget menar Aftonbladet att de attackerats från många olika tidningar om dess uteblivna nationalkänsla. Till detta skriver Aftonbladet att även den germanska nationaliteten måste tas i beaktande och att Tyskland i framtiden kan visa sig vara en viktig allierad för Sverige mot ”en fiende från östern”.¹⁶⁵ Stark kritik mot Aftonbladets ställning i kriget riktas från Öresundsposten som kallar Aftonbladets syn på kriget som ”egendomlig”. Öresundsposten skriver snarare att ”det är uppenbart att Skandinavismen i den sista tiden utbredd sig mycket högt upp och tonen är i samma högre sferer äfven mera krigisk, än mången kanske föreställt sig för kort tid sedan”. Att Sverige skulle närma sig Danmark skulle i längden också ge positiva inrikespolitiska konsekvenser, menar Öresundsposten, som syftar till att konstitutionen snabbt kan utvecklas.¹⁶⁶

I korrespondens från Lunds studentkår framgår, i Öresundsposten, att studenterna är redo att ansluta till danskarna men att ekonomin för studentföreningen är bristfällig. Man uppmanar sålunda till lokalbefolkningen att stödja studenterna med logi om det är möjligt så att de kan ansluta till kriget nu när, enligt dem, den svenska regeringen antagit en ”skandinavisk anda”.¹⁶⁷ Med svenska trupper förflyttade till Fyn rapporterar Aftonbladet om de svenska soldaternas glada mod. Tidningen skriver att man hoppas undvika få skåda ”*ödets lek i tragedien*” och att Sverige inte blir insnärjd i en ”koalition emot friheten”. Aftonbladet menar att de står bakom regeringens beslut att skicka trupper till de danska öarna för att skydda dessa men man höjer också ett varningens finger för den ”ultraskandinaviska hänförelsen” där varken Sverige, Norge eller Danmark existerar, utan endast ett Skandinavien.¹⁶⁸

Aftonbladet att framställningar från den ”ultraskandinaviska synpunkten” i princip varit den uteslutande bilden av kriget hos andra opinionsströmningar men att vinden från ett ”poetiskt åskådningssätt” nu förflyttat sig till ”verkligheten”. Man menar att debatten nu är mer sansad och att allmänheten inte längre ”låter sig hänföras af öfverdrifterna å någondera sidan”.¹⁶⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning kommenterade den 3:e juni uppgifter om danska sympatier i Göteborg. Skulden, som de beskriver det, till detta är de ”obetänkta och fanatiska

¹⁶⁴ Aftonbladet 23/5 1848.

¹⁶⁵ Aftonbladet 23/5 1848.

¹⁶⁶ Öresundsposten 23/5 1848.

¹⁶⁷ Öresundsposten 27/5 1848.

¹⁶⁸ Aftonbladet 29/5 1848.

¹⁶⁹ Aftonbladet 3/6 1848.

stridsrop” som framkommit från olika håll som påverkat opinionen och den krigiska andan.¹⁷⁰ Insändaren *Hafva Danskarne rätt i den Slesvigiska striden?* i Aftonbladet 8:e juni publiceras en något annan form av text än Aftonbladet tidigare publicerat – nämligen från en ”ultraskandinav”. Författaren skriver att det finns alltför många bevis på danskarnas rätt till Slesvig att det inte bör råda några tvivel och att Eider historiskt varit den danska gränsen. Med den preussiska frammarschen i området ställer sig författaren en retorisk fråga: ”Räcker männe Holstein ända upp i Norra Jutland?” och varnar för att tyskarna inte vill dela Slesvig i en dansk och en tysk del utan att tyskarna avser inkorporera hela Slesvig. Att utgå från språkgränser anser insändaren inte vara rimligt eftersom den frisiska befolkningen av området i sådana fall också borde bli en självständig stat.¹⁷¹

Den 21:a juni försvarar sig Aftonbladet mot kritik som vuxit i andra tidningar mot, vad som anses, vara skiftande åsikter från krigslystenhet till pacifism. Aftonbladet menar att de anser att Danmark utsatts för en oförrätt men att det inte är skäl nog för att Sverige ska agera i kriget och man lyfter också frågan om det kanske är Danmark, och inte Tyskland, som ”lägger hinder i vägen för en fredlig lösning af frågan”. De menar att om inte Danmark går med på förhandlingsvillkoren upphör alla Sveriges moraliska förbindelser eftersom det då handlar om en ”politisk dårskap” som skulle störta både Danmark och Sverige i statsskuld vilket påverkar kommande generationer och nationernas välbefinnande. Aftonbladet påvisar här hur dyrt fälttåget mot Norge var 1814 och menar att det skulle vara betydligt dyrare att ta sig an en så ”materieilt öfverlägsen motståndare, som Tysklands förenade makter”. Att tända ett tyskt hat mot Skandinavien är onödigt och Aftonbladet hävdar därför att de, tillskillnad från övriga pressen, vågat tala ut om konflikten. Slutligen funderar tidningen om Tyskland verkligen skulle vilja hjälpa Sverige om en konflikt mot Ryssland skulle uppstå där Sverige öppet krigat mot Tyskland.¹⁷²

Den 20:e juni skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning om några svenska frivilliga i kriget. Svenskarna hyllas för sitt mod och deras taktiska drag som, tillsammans med danskarna, förvirrade tyskarna och svenskdanskarnas skicklighet lyckades överlista den numerärt överlägsna tyska skaran.¹⁷³ Dagen därpå publicerar samma tidning ett brev från en norsk frivillig. I publikationen framgår att det inte längre finns någon tvekan huruvida Sverige-Norge är med i kriget eller ej. Kriget är i hög grad en angelägenhet för även dessa två och inte bara för

¹⁷⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 3/6 1848.

¹⁷¹ Aftonbladet, *Hafva Danskarne rätt i den Slesvigiska frågan?*, 8/6 1848.

¹⁷² Aftonbladet 21/6 1848.

¹⁷³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, *Svenska frivillige i det danska kriget*, 20/6 1848.

danskarna. Med midsommardagen nalkandes menar författaren att danskarna inte kommer att få fira detta ensamt i sin jakt mot tyskarna, snarare: ”Måtte den nu firas med ett nytt nordiskt Bråvallaslag på Slesvigs slätter!”.¹⁷⁴ I sitt första nummer om frågan, 22:a juni, skriver Stockholms Aftonpost att den danska frågan är så viktigt att alla politiska organ bör kommentera sina tankar kring den. Tidningen menar att de inte tillhör de som leds av någon ”skandinavisk entusiasm” eller som önskar att de tre skandinaviska rikena enas men att vänskaps-, skydds- och handels-förbund är av högsta vikt för att staterna ska närma sig varandra.¹⁷⁵ Att kriget skulle kosta pengar är inget problem, menar Öresundsposten. Allmogen kommer att bidra med det de kan och att det inte är någon tvekan om det: ”Det finnes väl intet land i verlden, som kan framvisa en sådan Allmoge som den svenska; den har alltid redligt och troget stått sin Konung bi”. Detta bör, anser Öresundsposten, ses ur kontexten där kritikerna ifrågasätter vad krigsrustning kan komma att kosta. Samtidigt fortsätter Öresundsposten att understryka att svenskarna inte bara kan stå och titta på. Enligt de senaste rapporterna kunde de svenska soldaterna på Fyn höra dånet från bataljerna och känna röken från kanonerna. Öresundsposten anser det förkastligt att inte svenskarna får stötta danskarna ”hvilka nyss på Slesvigs slätter stupat för tyska kulor”. Den svenska historien av krig sätter skräck i tyskarna och att de står utplacerade på Fyn har påverkat moralen hos fienden – vad skulle då inte ett aktivt deltagande göra, frågar sig Öresundsposten.¹⁷⁶

I en insändare, *Hvarifrån hotar faran?*, till Aftonbladet skriver författaren att idén om ett enat Skandinavien förvisso är en skön sådan men att det skulle ”ådraga fäderneslandet oberäkneliga olyckor”. Skulle Sverige dras in i kriget skulle man få hela Tyskland emot sig och ett utmattat Sverige är mer än önskvärt för Ryssland. Angående det ryska hotet skriver insändarförfattaren:

Om sedan en rysk flotta afstängde en del af våra trupper från hemmet, under det att på annat håll en rysk armé hotade oss: hvilket anspråk skulle icke Ryssland då kunna göra? Kunde vi väl då påräkna kraftig hjälp från Frankrike? Nej; ty en fransk armé måste först tåga genom Tyskland, och tyskarne vore ju då våra fiender. Från England? Nej; ty Irland är färdigt att resa sig, och i sjelfva Britannien är det långt ifrån lugnt. Vi vore således öfverlemnade åt oss sjelfva, och anförda af en adel, som just nu är nära att förlora sina privilegier.¹⁷⁷

Den 3:e juli publicerade Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning ett uppslag om en norsk frivillig i kriget som stupat. Den frivilliges insats beskrivs som en inspiration till andra som inte

¹⁷⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 21/6 1848.

¹⁷⁵ Stockholms Aftonpost 22/6 1848.

¹⁷⁶ Öresundsposten 23/6 1848.

¹⁷⁷ Aftonbladet, *Hvarifrån hotar faran?*, 27/6 1848.

bara fastnar vid en idé utan också skrider till verket. Personporträttet avslutas med att hans gärning för Danmark ligger nära om hjärtat för många nordiska ungdomar.¹⁷⁸ I en längre artikel i Aftonbladet, benämnd *Rörande Skandinavismen*, skriver författaren att skandinaverna går ryska ärenden tillmötes när de placerar sig som tyskarnas fiende. I stället menar skribenten här att skandinaver och germaner tillhör en gemensam folkfamilj till skillnad från slaverna och att man i stället för att kriga mot germanerna snarare borde ansluta sig till dem och göra gemensam kamp mot andra mer främmande nationaliteter. Skandinaver och tyskar bör ansluta sig mot ”den allt djerfvare kringgripande Panslavismen” och att skandinaverna snarare bör arbeta för den europeiska civilisationens framgång i en eventuell koalition mot slaverna.¹⁷⁹ Den 7:e juli skriver Stockholms Aftonpost att var och en bör först vakta sin egen dörr och att den svenska regeringens försiktiga tillvägagångssätt varit föredömligt. Man ställer sig emellertid frågande till stormakternas position som innebär ”att man icke riktigt vet hvar man har dem”.¹⁸⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning publicerade den 10:e juli ett utdrag ur en korrespondensartikel från Fyn där det framgår att de svenska soldaterna blivit påhejade som hjältar. Det står:

Man blir riktigt varm om hjertat då man skådar dessa vänner, och tron på en skön framtid för Norden blir allt mera stark och liflig. Att Skandinavien är ett i *andan*, det har först blifvit mig fullt klart under umgänget med dessa våra bröder, som kommit till oss i nödens stund, liksom vi under dylika omständigheter skulle hafva velat komma till dem. Alla äro de eldade af stridslut och begär att strida för Nordens gemensamma hedeliga sak.¹⁸¹

Från den 11:e juli återfinns också en längre artikel i Stockholms Aftonpost om konflikten. Författaren tycker det är beklagligt att germanismen kommit i onåd med såväl italismen, panslavismen som skandinavismen. Skandinavismen i sig ser emellertid skribenten snarare som ett undanröjande för inbördestvister och förebyggande gällande bildningsfrågor, inte som någon närmare allians. Att lyssna på de skandinaviska studenterna hjälper föga då dessa ”knappast äro sina egna målsmän”.¹⁸² Samma dag visar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning en viss frustration över kriget då det ryktas om att den tyska armén närmar sig Jylland men att Sverige ändå inte verkar agera. De önskar klarhet i frågan och vilken roll Sverige egentligen spelar då förvirring kring saken beskrivs ha uppstått inrikes.¹⁸³ Samtidigt skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning några dagar senare att den oförrätt som danskarna drabbats av skär djupa sår i

¹⁷⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Nekrolog öfver Leopold Lövenskjold, 3/7 1848.

¹⁷⁹ Aftonbladet, Rörande Skandinavismen, 5/7 1848.

¹⁸⁰ Stockholms Aftonpost 7/7 1848.

¹⁸¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 10/7 1848.

¹⁸² Stockholms Aftonpost 11/7 1848.

¹⁸³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 11/7 1848.

det skandinaviska hjärtat och att ingen svensk man går känslolös i det tyska anfallet mot de danska bröderna. I tydlig skandinavistisk anda framgår:

Äfven om striden icke gällde oss så mycket, som den i sjelfva verket gör, borde vi dock känna det djupaste deltagande för våra danska stamförvandter, som så ofta ådalagt att de äro Nordens äkta söner. Lefve våra danska bröder, Skandinaviens förposter emot söder. Ära åt en nation, som uppbygger sina yttersta krafter till värnande af sin sjelfständighet!¹⁸⁴

Den 24:e juli klagar återigen Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning på den svenska politiken. Gällande eventuell vapenvila menar tidningen att en sådan hade kunnat komma till stånd mycket tidigare om Sverige öppet stöttat Danmark, åtminstone till sjöss. Hela Skandinaviens sjelfständighet står på spel, menar tidningen, och om vapenvilan inte leder till fred så ”hafva de begge nordiska kabinetten handlat bra obetänksamt”.¹⁸⁵ Skulle förhandlingarna misslyckas kommer Sverige att sättas i en ny prekär situation, menar samma tidning dagen därpå.¹⁸⁶ I en längre insändare i Stockholms Aftonpost från 10:e augusti avhandlas skandinavismens planer för framtiden. Författaren konstaterar att den dynastiska politiken ersatts av nationalismens politik där det inte längre handlar om krig mellan olika monarkier utan snarare om krig mellan olika stammar. Skandinavismen måste utvecklas av yttre förhållanden likt nationalismen gjort i Tyskland och i Italien och att bistånd till den danska saken, i samklang med andra stormakter, mot det tyska erövringsbegäret. Att ena de tre länderna under samma kung och flagg vore att föredra.¹⁸⁷ Denna insändare tar emellertid tidningen själva avstånd till och menar att de inte ser på saken på samma sätt och menar att ”Danmark med bibehållande af Slesvig, både kan och bör fortfarande vara ett sjelfständigt rike” och man har själva inga önskningar om en ny Kalmarunion.¹⁸⁸

I en längre artikel i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning sammanfattades en del soldatbrev från fronten där delar publicerats i tidningen. De utvalda delarna handlade särskilt om de svenska soldaternas upplevelser men också tankar kring kriget. Här framgår att nästan alla soldater ser danskarna som sina bröder och vänner och att kriget ”skall säkert på ett djupt och outplånligt sätt utbreda och befästa den nationella brödrakarlek, för hvilken så många ädla och upplyste skandinaviske män redan i flera år lefvat och verkat”.¹⁸⁹ Öresundsposten anser att den svenska regeringen verkar försöka, till varje pris, att undvika kollision med den tyska sidan.

¹⁸⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 18/7 1848.

¹⁸⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 24/7 1848.

¹⁸⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 25/7 1848.

¹⁸⁷ Stockholms Aftonpost, Om skandinavismens planer för framtiden, 10/8 1848.

¹⁸⁸ Stockholms Aftonpost 10/8 1848.

¹⁸⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/8 1848.

Man verkar, från svenskt håll, ta särskild hänsyn till denna främmande makt och att man närmast inte vågar ta i frågan. I stället har Sverige lite lamt stått på säkert avstånd och ”demonstrerat” mot kriget. ”Man får vissa idéer”, skriver Öresundsposten.¹⁹⁰ Ur ett publicerad soldatbrev i Öresundsposten framgår att de skandinavistiska idéerna spridits på kort tid inom armén och att danskarna betraktas såväl som bröder som vänner samtidigt som en stark ovilja mot det tyska folket infunnit sig.¹⁹¹

Med freden påskriven den 28:e augusti ställer sig Stockholms Aftonpost frågan vad vi har lärt oss om kriget. Politiken från svensk sida får tummen upp och lovord lämnas också till militären som visat sig vara lika goda medborgare som krigare och uppvisat en enorm disciplin. Viktigast av allt kanske har varit att ”Norrmän och Svenskar hafva lärt känna och värdera hvarandra” och att man nu bör betraktas som ”ett par Siamesiska tvillingar, som förblöda begge om den ene såras” där nationaliteten dragit Sverige och Norge närmre. Vi har också lärt oss, menar skribenten, att skandinavismen endast var ”ett ungdomsrus”:

Ingen af skandinavismens alla skalder och talare, ingen enda af dem som uppmanade hela Norden att som en man träda under vapen och offra lif och blod för det skandinaviska fädernlandets sak – ingen af dem har lyft sin hand då det gällde; alla – ja verkligen alla – hade förhinder [...] Men sannt är likväl, att det hos Svenskarne ligger en allvarlig sympati för det danska folket, att de anse det som ett *brödrafolk*; men dock ej såsom *ett* med sig sjelf.¹⁹²

Hyllningar delas också ut till kungen som visat sig vurma det svenska folkets bästa. En viktig läxa att ta med sig från kriget är också att krig, oavsett hur befängda de kan framstå, fortfarande kan uppstå och att tron på den eviga freden och säkerheten är naiv.¹⁹³ Även i Öresundsposten hyllas kungen för sin insats under kriget men samtidigt är tidningen förvånad att två månaders förhandlingar av vapenstillestånd kunnat leda till så litet. De menar snarare att upprorsmakarna i hertigdömena och ledarna i Frankfurtparlamentet fortsätter att provocera hela Skandinavien med sin politik. Tidningen hoppas att danskarna är bättre förberedda militärt när vapenstilleståndet tar slut om sju månader, ty nya krig lär vara att vänta mot provokatörerna.¹⁹⁴ I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning framgår att den fred som Sverige varit med och förhandlat fram kan ha skadat Danmark mer än den gagnat, om kriget ånyo bryter ut i framtiden.

¹⁹⁰ Öresundsposten 19/8 1848.

¹⁹¹ Öresundsposten 26/8 1848.

¹⁹² Stockholms Aftonpost, Hvad hafva vi lärt?, 11/9 1848.

¹⁹³ Stockholms Aftonpost, Hvad hafva vi lärt?, 11/9 1848.

¹⁹⁴ Öresundsposten 16/9 1848.

Över lag har riksdagen agerat underligare än någonsin den senaste tiden och tidningen är uppenbart inte helt nöjd med utslaget.¹⁹⁵

2.3 Delsammanfattning och analys

Utifrån de externa påverkansfaktorerna följde tidningarna en inledningsvis realistisk tankeströmning där allianser skulle knytas, särskilt med England, och där farhågor om ett starkt Tyskland kring Östersjön inte kan betraktas som en god idé. Det är tydligt att tidningarna identifierar Danmark som en egen central aktör som behöver navigera det politiska läget och följaktligen är utelämnade till sig själva. Successivt börjar emellertid opinionen också vända till de idealistiska externa påverkansfaktorerna med en omformbar anarkisk ordning och särskilt fokus på de liberala idéerna om demokrati och småstat kontra storstat. Ur ett svenskt perspektiv belyses utvecklingen som ett hot inte bara mot Danmark utan även mot Sverige och hela Skandinavien, ty så här kan inte världsordningen se ut!

Även om de idealistiskt liberala påverkansfaktorerna finns där kvarstår fortfarande de realistiska tankegångarna i tidningarna. Särskilt farligt skulle ett svenskt deltagande vara i fråga om Ryssland. Detta visar att staterna fortsatt är utelämnade till sig själva och att ett svenskt deltagande inte nödvändigtvis är riskfritt från utomstående interventioner. Detta belyses särskilt i Aftonbladet som för övrigt för en ganska genomgående realistisk rapportering. Ur detta menar de särskilt att ett allmänt europeiskt krig skulle vara i det föreliggande om Sverige gick in i kriget. Detta är emellertid någonting som andra tidningar också identifierar, även om de lägger särskilt fokus på Frankrikes och Englands eventuella inverkan på förloppet genom fredsförhandlingar. Utifrån den idealistiska externa modellen framgår tankar om statsrätt och ett europeiskt statsförbund som omöjliga kan acceptera en tysk aggression. Till detta resonemang går exempelvis att tillskriva Öresundsposten. Stockholms Aftonpost menar också att det är absurt att tro att Ryssland skulle vilja attackera Sverige på grund av sina inhemska problem, vilket kan ses som en rationell tanke om aktörer i kontrast mot Aftonbladets mer realistiska förhållningssätt gentemot Ryssland.

Det råder emellertid ambivalens i tidningsopinionen då såväl realistiska som idealistiska påverkansfaktorer kan förklaras från en och samma tidning. Samtidigt som aspekter som liberala tankar som statsrätt och självständighet yttras kan det europeiska systemet brytas ned som totalt anarkiskt där den starkaste överlever och den svagaste går under, i en och samma tidning.

¹⁹⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 19/9 1848.

De interna påverkansfaktorerna är emellertid betydligt mer lättidentifierade. De idealistiska påverkansfaktorerna är starkt i övervägande med tydlig opinionsbildning mot det normbrytande Tysklands agerande. Det råder i princip ett upprop om svensk aktivitet som baseras i väldigt hög grad på de skandinavistiska tankarna. Även skandinavismens stora motståndare under året, Aftonbladet, visar initialt sitt stöd för den skandinavistiska idén. Men även skandinavismen används här något flytande över till den realistiska tanken. Ett enat Norden stärker inte bara de nationella intressena, utifrån den idealistiska modellen, utan också som ett nationellt strategiskt val för säkerheten mot panslavismen och Ryssland, utifrån den realistiska modellen. Majoriteten av artiklarna handlar dock om uppmaningar om en svensk mobilisering och ett ”kall” mot denna moraliska förkastlighet som inte bara drabbar danskar, utan även svenskar och andra skandinaver. Särskilt intressant framstår här Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning som inledningsvis uppmanar till svensk besinning för att sedan öppet stötta den skandinaviska tanken i gemensam kamp mot germanismen.

Även om en del opinionsyttringar går att placera in i den realistiska delen av den teoretiska matrisen hamnar de allra flesta i den idealistiska utifrån de interna påverkansfaktorerna. Det är emellertid tydligt att tidningarna inledningsvis inte riktigt kunde placera sig själva men att skandinavismen successivt skulle få en framträdande roll i rapporteringen. Om stödet för skandinavismen inte öppet porträtterades visades åtminstone sympatier för dess sak och dess idéer i hög utsträckning. Särskilt mycket fokus på realistiska påverkansfaktorer som exempelvis det svenska egenintresset, resurser eller kostnader för mobilisering återfinns inte. I några artiklar går detta att identifiera men i hög grad handlar det om opinionen mot normbrytaren och skandinavismen som en enande kraft.

3. Rapporteringen 1849

3.1 Externa påverkansfaktorer

Kriget drog åter i gång när Danmark gick in i hertigdömena den 3:e april 1849 och bröt vapenvilan. Till detta skriver Öresundsposten att ”om Gud vill” blir det krig.¹⁹⁶ I en respons till detta skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att formuleringen av Öresundsposten är nästintill hädisk och att krig inte på något sätt bör kopplas ihop med Gud. Vidare konstaterar tidningen att danskarna har blivit förrådda av den misslyckade diplomatin och av alla parter och medlare. Danmark har fått lära den hårda vägen hur det går till när ”den högre europeiska statskonstens osynliga ledande andar telegraferar sinsemellan i skyn”.¹⁹⁷ Den 10:e april konstaterar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att det är uppenbart att det tyska målet är att etablera sig som en stor sjömacht och tillägna sig delar av Bältena i sin strävan mot egen enhet. Tidningen konstaterar att de europeiska statsförhållandena kommer att påverka Norden så länge dessa ”herssklystna” furstar får föra sin politik.¹⁹⁸

Aftonbladet skriver den 16:e april att det verkar som att kabinetten i London och Petersburg vänt sin uppmärksamhet och deltagande till andra angelägenheter och att den dansk-tyska frågan inte längre är särskilt aktuell. Det framgår också att Ryssland verkar ha närmat sig Preussen och ryssarna ska ha lovat att inte stödja ”lilla Danmark” materiellt när kriget nu åter blossat upp.¹⁹⁹ I en korrespondensartikel till Aftonbladet den kommande dagen står det: ”Man beklagar att danskarne envisas med kriget” och att danskarna, liksom övriga skandinaviska Norden, bör betrakta tyskarna som bundsförvanter snarare än fiender. Den tyska delen av Slesvig måste, står det, börja betraktas som tysk även av danskarna.²⁰⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver att Danmark förmodligen redan förstått att ingen makt kommer att hjälpa dem i detta krig. Närmast till hands, skriver tidningen, är väl i sådana Ryssland som eventuellt vill vara konsekventa i ett upprätthålla Wienkongressens avtal för att behålla status quo. Dock verkar det omöjligt att Ryssland skulle agera i kriget med väpnad makt.²⁰¹

Aftonbladet anser det vara beklagligt att kriget är i gång igen och att kompromissen som England tidigare presenterat, att låta Holstein bli tyskt och att dela Slesvig, framstår som det enda ”verkställbara förslag”. De menar att både danskarna och tyskarna har, på sitt sätt, rätt

¹⁹⁶ Öresundsposten 3/4 1849.

¹⁹⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 7/4 1849.

¹⁹⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 10/4 1849.

¹⁹⁹ Aftonbladet 16/4 1849.

²⁰⁰ Aftonbladet 17/4 1849.

²⁰¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 18/4 1849.

med sina anspråk och att kriget endast kommer leda till ett utarmande av båda länderna. Att söka långvarig fred är det naturliga tillvägagångssättet i detta fall.²⁰² Stockholms Aftonpost konstaterar å sin sida att kriget borde vara en inrikesangelägenhet och som borde kunna ha lösts genom författningen. Eftersom nu utomstående makter har angripit Danmark menar Stockholms Aftonpost att andra stater som anser att varje stats egenrätt är viktig i sin tur kan intervensera som motmakt mot Tyskland.²⁰³

Öresundsposten går, den 24:e april, hårt åt Aftonbladets artikel om att Slesvig ska delas och att det är danskarna som envisas om krig. Öresundsposten anser att alla försök att dela Slesvig, som historiskt alltid varit danskt, är godtyckligt. De ponerar att bygga en stor kinesisk mur genom hela Slesvig och dela den utifrån nationalitetstillhörighet och frågar sig om detta kan anses vara rättvisa? Tidningen anser att ”Icke blott Danmark, icke blott Skandinavien, men hela Europa måste bemöta denna jesuitiska sats med ett enhälligt nej”. Det förslag som framställts i Aftonbladet förefaller absurt enligt Öresundsposten.²⁰⁴ Stockholms Aftonpost anser att Tyskland blott utnyttjar det faktum att Danmark är en liten stat och närmast i skottgluggen för att täppa igen sina egna oroligheter inrikes. Man vågade sålunda anfalla svaga Danmark men icke har man vågat röra vare sig Frankrike eller Ryssland där tysken säkert också kunde hitta på något nationalitetsanspråk. De skriver också att det inte spelar någon roll att Danmark historiskt har rätt, detta rör inte de frankfurtiska professorerna överhuvudtaget.²⁰⁵ Dagen därpå fortsätter Stockholms Aftonpost och skriver att tyskarnas mål är ”herredömet öfver Östersjön” vilket tidningen förkastar då övriga Europa inte bara hade suttit och tittat på om de försökte någonting sådant. Vidare framgår att nästan alla krig som Sverige deltagit i på kontinenten har varit mot på ett eller annat sätt och att det tyska förbundet är ett ”*onaturligt* förbund”. Stockholms Aftonpost konstaterar också att det inte alls är naturligt, som vissa verkar påstå, att Tyskland ska vara Skandinaviens närmaste bundsförvant. Om nu Tyskland vore så nära Skandinavien har de uppenbarligen helt ”egna faconer att inbjuda till förbund” eftersom de mestadels verkar vilja ligga i krig mot Norden. Tidningen förkastar också att det vore Danmark som ånyo dragit i gång kriget, ty ursprunget till kriget går inte att förglömma.²⁰⁶

I en insändare till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning står att Sverige inte bör vara rädda att upphäva handeln med Tyskland eftersom ”hvad Norden i handelsväg behöfver, kan nog erhållas ifrån England, Belgien, Holland m. fl.” och inte ”i händerna på Hamburgare och andra

²⁰² Aftonbladet 21/4 1849.

²⁰³ Stockholms Aftonpost 23/4 1849.

²⁰⁴ Öresundsposten 24/4 1849.

²⁰⁵ Stockholms Aftonpost, Kannstöperi, 24/4 1849.

²⁰⁶ Stockholms Aftonpost, Kannstöperi (forts.), 25/4 1849.

tyska marktschreyare”. Härvid menar tidningen att tyskarna själva kan få ”äta upp den andra efter Frankfurter-matsedel”.²⁰⁷ Öresundsposten anser att det tyska nationsenhetliga motivet är en konstruktion som man kommit på i efterhand och som endast har som syfte att bryta sönder Danmark internt. Det råder inget tvivel, menar tidningen, om att Slesvig är Skandinavians gränsland mot söder och att Skandinavien ”måste lära tyskarna att respektera detsamma”. Problemet med nationalismen är främmande länders påståenden om att de har rätt att intränga och erövra andra länder endast på denna grund. Öresundsposten tycker det emellertid är märkligt att det bara är de mindre svagare staterna i Europa som drabbats av denna nationalistiska hets.²⁰⁸ Den 30:e april skriver Stockholms Aftonpost att tyskarna hoppas att hela Norden försvagas för att tvinga Norden till ”ett lydland under det ’Stora Tyskland’”. Det står också att Tyskland inte ens borde våga nämna ordet ”nationalitet” med tanke på deras ”barbariska förtryck” mot andra nationaliteter som italienare, magyarer, slaver, polacker och nu danskar.²⁰⁹

Den 1:a maj ställer sig Stockholms Aftonpost frågan om det tyska förbundet har rätt att blanda sig i Slesvigs angelägenheter. Som svar på frågan citeras en engelsk ”statsrättslärd” som beskrivs som opartisk. Häruti framgår att tyska förbundet ofta agerar på ”speciella” sätt men att ge sig på stater som inte ingår i förbundet bryter mot den allmänna folkrätten. Vidare hänvisar Stockholms Aftonpost till bestämmelserna ur Wienkongressen för att stärka danskarnas rätt i frågan.²¹⁰ I en insändare till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning framgår att kabinettpolitiken hittills varit totalt misslyckad. Insändaren anser att det är märkligt att de engelska, danska, tyska, ryska, österrikiska, svenska och franska deputationerna inte lyckats komma fram till mer än de hittills gjort. Om de hade löst frågan för länge sedan hade det inte varit krig just nu. Kabinettpolitiken ska vara tyst och dold, utan förankring i folkets vilja. Detta leder endast till stater vars folk missförstår varandra och som ”hetsade af passioner och af de mest olika, dock mest dynastiska intressen, rusa emot hvarandra” och med vapen avgöra tvisten. Kabinetts svaga löften och ihåliga lösningar är orsaken till kriget. Trots det är författaren övertygad om att det är med diplomatin frågan ska lösas, ty hittills har det blott skett på fel sätt. Tidningens redaktion kommenterar att de håller med insändaren i mycket men att det ibland är så att ”en ärlig och öppen fejd ofta är att föredraga framför diplomatiska underhandlingar”.²¹¹ Den danska nationens säkerhet är inte hotad, skriver Aftonbladet den 5:e

²⁰⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Skandinaviskt, 25/4 1849.

²⁰⁸ Öresundsposten 28/4 1849.

²⁰⁹ Stockholms Aftonpost, Aftonbladets ”Parallell”, 30/4 1849.

²¹⁰ Stockholms Aftonpost, Eger Tyska Förbundet rätt att inblanda sig i Slesvigs angelägenheter?, 1/5 1849.

²¹¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Kabinettpolitikens makt och vanmakt, 2/5 1849.

maj. Om den så vore skulle Sverige tillsammans med England och Ryssland se en intervention som deras plikt. Freden måste nås diplomatisk väg och inte via militären.²¹² De som inom hertigdömena försöker göra sig ”fria” från Danmark är blott en liga av aristokrater och jurister som genom propaganda inom Tyskland spridit lögnen att Slesvig är tyskt, skriver Stockholms Aftonpost. Denna uppvigling inom tyska förbundet har lett till att tyskarna ser på Danmark som ett ”fåfängt”, ”okunnigt” och ”orättvist” land, vilket rättfärdigar ett ”ordentligt korståg”. Det Tyskland nu gör är att ”vända upp och ned på Europas folkrätt”.²¹³

Den 8:e maj skriver återigen Aftonbladet att opinionen inte behöver oro sig för att Danmark som rike ska gå under. De är säkra på sin sak att Tyskland inte är intresserade av att annektera områden som rätteligen tillhör Danmark, som Jylland eller Själland; vilket det enligt Aftonbladet ryktats om.²¹⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning citerar en hel artikel från tidningen Upsala som de skriver att de tillfullo håller med om. Här framgår att ryssar, engelsmän och tyskar är öppet antiskandinaviska och genom historien alltid önskat dela de skandinaviska rikena så att danskar och svenskar aldrig lyckats skapa herravälde över sitt eget hav, Östersjön. Denna antinationella politik har, står det, särskilt gynnat Aftonbladet som delar dessa åsikter. Det europeiska tillståndet kan inte ses som bra när Tyskland går in i krig bara för att Danmark är ett litet land. Vad väntar härnäst? Snart kommer en mäktig stat som Ryssland, Tyskland eller England att besätta Sveriges Gotland eftersom stormakterna ändå endast fokuserar på sin egen nytta och struntar i hur många mindre stater som äts upp på vägen. Utrikeshandeln må drabbas hårt av ett krig mot Tyskland men framtidsutsikterna blir desto värre när Tyskland börjat äta upp den svenska handeln totalt, om ingenting görs snart.²¹⁵ I en längre artikel om den svenska regeringens misslyckande i kriget skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att Sverige kommer att lämna Danmark att slåss utifrån sina egna fattiga resurser. Med sin undfallenhet till stormakterna vågar inte Sverige agera på egen hand och aldrig skulle svenska regeringen våga sig på att visa Preussen ett varnande krigiskt finger utan att först förankra detta hos kabinetten i London och St. Petersburg. Utan engelskt eller ryskt stöd verkar inte ett fjäskande Sverige slänga stridshandsken på marken och förklara krig.²¹⁶

Dagen därpå kommenterar samma tidning rykten om att en lösning på kriget är att Ryssland vill sätta en tronföljare till den danska kronan. Till detta skriver tidningen att ingen lyckad plan någonsin har formulerats från kabinettet i St. Petersburg och att ett ryskt inflytande i Danmark

²¹² Aftonbladet 5/5 1849.

²¹³ Stockholms Aftonpost, Den Schleswig-Holsteinska Frågan, 7/5 1849.

²¹⁴ Aftonbladet 8/5 1849.

²¹⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Är icke Danmarks sak vår?, 8/5 1849.

²¹⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Hvad ämnar vår regering göra i afseende på den dansktyska stridsfrågan?, 14/5 1849.

inte kan vara den bästa lösningen på konflikten, även om det skulle knyta Ryssland in i kriget. Dessa rykten kan följaktligen vara en av orsakerna till den svenska regeringens passivitet, skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Ett annat rykte som tidningen diskuterar är det om att Danmark kan inkorporeras i det tyska förbundet, vilket inte kan vara positivt för någon part. Å andra sidan vore det bättre att ha tysken än ”ryssen till granne i Sundet”. Alla i världen vet att Tyskland inte respekterade förhållandena ur vapenstilleståndet från fjolåret och oavsett vad sanningen är till Sveriges agerande i år kan det leda till nationens eviga skam och vanära.²¹⁷

Den bästa lösningen vore att avbryta alla våldsamheter och i stället ena skandinaverna och germanerna mot det gemensamma hotat om panslavismen, menar Aftonbladet. Att ansluta till ett krig mot Tyskland skulle bara leda till ett starkare Ryssland och skandinaverna spelar i sådana fall kort med helt fel hand. Ett svagare Sverige skulle rubba den ställning landet just nu kan hålla mot Ryssland och detta är någonting som inte Aftonbladet vill förändra.²¹⁸ Gällande Rysslands påverkan på Nordens och Danmarks framtid skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att om Danmark knyts närmre till Ryssland så är det endast för att undgå tyskarnas ”öfverdrifna och orättmätiga anspråk”. Skulle Danmark sammansluta med Ryssland är det slutet för ett nordiskt samarbetsnärmande men tidningen förstår att om det sker, sker det på grund av Tysklands aggression. Rysslands mäktiga bistånd skulle kunna trygga Danmarks framtida bestånd samtidigt som Danmark i gengäld erbjuder ett öppet Öresund för Ryssland och att man håller sina skepp, hamnar och öar i beredskap när Ryssland än önskar det. Detta skulle sedermera också leda till:

I hvarje fall skulle den ryska alliansen tvinga Danmark att förhålla sig stilla, i händelse ett krig mellan Ryssland och den Skandinaviska halfön utbruste. Detta är alltså skuggsidan af denna förmodade förening [...] Säkert är imellertid, att om Danmark kastar sig i Rysslands armar, är det för evigt förloradt för Norden, och hvad som ännu värre är, *Norden går förlorad för sig sjelf!*²¹⁹

Ett dansk-ryskt enande skulle i grunden vara en expansion av det ryska väldet och med den fria Öresundspassagen skulle Sveriges och Norges kuster för evigt vara hotade. Samtidigt skulle detta leda till att Skandinavien avskärmas från Tyskland som därmed inte skulle kunna bistå Skandinavien med hjälp om det behövdes. Läget synes omöjligt för Sverige om man inte redan nu agerar och stödjer Danmark, ty varken tysken eller ryssen går här att lita på.²²⁰ Den 21:a maj framgår i samma tidning, via en korrespondensartikel, att det kanske är så att stormakterna i

²¹⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Hvad ämnar vår regering göra i afseende på den dansktyska stridsfrågan? (forts.), 15/5 1849.

²¹⁸ Aftonbladet, Vid danska frågan (fortsättning), 16/5 1849.

²¹⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Några ord om Rysslands inflytande på Nordens framtid, 19/5 1849.

²²⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Några ord om Rysslands inflytande på Nordens framtid, 19/5 1849.

smyg kommit överens om att dela Norden helt och hållet och att man därför är så passiva. Kan det vara så att man kommit överens om att Tyskland ska få Danmark, att Ryssland ska få Sverige och att England ska få Norge?²²¹

I Stockholms Aftonpost diskuteras den slesvigiska frågan ånyo. Tidningen analyserar tyskarnas historiska anspråk att Slesvig ska ha varit tyskt för över 400 år sedan. Detta förkastar Stockholms Aftonpost eftersom ”Europa i sina yttre och inre statsförhållanden nu är något helt annat, än då”. Det finns ingen ”statsrättslig natur” att låta Slesvig och Holstein bilda en egen stat. Särskilt Slesvig har länge erkänts av de europeiska staterna som ett danskt territorium och när nu Danmark ”kränkts” undrar Stockholms Aftonpost var alla dess ”rättigheter och löften” tagit vägen. Eftersom Danmark vägrar att låta Slesvig brytas loss från riket har tyskarna utlöst sitt ”korståg emot Danmark”.²²² Den 29:e maj meddelar Aftonbladet att Sachsen, Bayern och Hannover, tillsammans med Preussen, skickat en not till den danska regeringen för att beklaga sig över tyska förbundets framfart i Jylland. Aftonbladet ser det som märkligt att särskilt Preussen verkar agera utan att ha förankrat detta i Frankfurt först. Samtidigt låter sig Aftonbladet påvisa att Ryssland ska ha sett med elaka ögon på tyska förbundets framfart och hotat att de kan intervensera i kriget om man inte drar sig ur Jylland.²²³

Den 1:a juni skriver Aftonbladet att det verkar som att fred kommer att bli av igen inom kort. De skriver att det är orimligt att det ständigt ska bli krig så fort stater känner sig oense i en fråga – det måste väl gå att lösa diplomatiskt, även om diplomatin kan vara förrädisk ibland? Det måste vara angeläget med ”en stark och nära kombination emellan den Skandinaviska nordens och Tysklands, för att härigenom bilda ett bolverk mot den annalkande Panslavismen, Europas största fara”. De anser att den slesvigiska frågan väger väldigt tunt när även Ryssland beaktas i bakgrunden. Aftonbladet varnar också för att Danmark ska ställa sin tillit till Ryssland, om de nu skickat en not till tyska förbundet och hotat om krig. De anser att det inte är optimalt om danskarna överhuvudtaget är skyldiga ryssarna ett tack. Det skulle leda till att Danmark, liksom många andra riken dessförinnan, ”fastkedjas i det politiska beroende af Ryssland” som leder dem till tystnad likt Krim och Moldavien dessförinnan. Att bygga en allians med tyskarna bör inte bara vara i Danmarks intresse utan även i Sverige-Norges intressen. Ett ”götiskt statsförbund” mellan Sverige-Norge, Danmark, Tyskland, England och Frankrike vore det bästa medan fiendskap mellan den tyska och den ryska jätten vore det sämsta alternativet.²²⁴

²²¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 21/5 1849.

²²² Stockholms Aftonpost, Den Schleswig-Holsteinska frågan (forts.), 22/5 1849.

²²³ Aftonbladet 29/5 1849.

²²⁴ Aftonbladet, Utsigter, 1/6 1849.

I en insändare till Stockholms Aftonpost står att den slesvigiska frågan är den besvärligaste i Europa utifrån politik och allmän folkrätt. Insändaren beklagar sig över Aftonbladets hållning som syftar till att stycka Danmark i flera delar och eventuellt leda till dess undergång. Problemet är den uppväckta ”nationalfanatism” som uppstått i Tyskland och som med allvarsamma följder lett till att lilla, men eniga, Danmark blivit hotat. ”Man har betraktat land och nation såsom en af furstarne disponibel *vara*”, skriver insändarförfattaren. Tyskland uppträder som att de endast är intresserade av att vinna herravälde över Östersjön och att de inte bryr sig om någon annan stat krymper som konsekvens. De kanske rent av tittar ännu längre norrut än Slesvig och lockas av andra landområden tillhörande Danmark? Med tanke på de utflyttade tyskarna i Nordamerika borde väl tyskarna även anse dessa delar tillhöra dem? Det tyska nationella hatet mot Danmark är farligt och deras politiska strävan om enhet och politisk frihet ska inte ge utlopp för krig mot danskarna.²²⁵ Att fred mellan Danmark och Preussen, som ryktena gör gällande, ska vara nära ger inte Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning mycket åt. De menar att Preussen lika gärna inom kort återigen kommer att ta sig an den danska halvön och roffa åt sig den tillsammans med centralmakten inom kort. Det går sålunda inte att ta Preussens fredsförslag på allvar.²²⁶

I en korrespondensartikel inskickad till Aftonbladet den 12:e juni, från Berlin, framgår att det är missbelåtenhet som råder i Preussen över sättet som kriget farit i Jylland. Det står att Preussen kommer att låta Slesvig tillhöra Danmark såvida inte hertigdömet på egen hand lyckas vinna självständighet. Preussen vill inte heller vara på ond kant med Ryssland och är därför redo att förhandla om fred med Danmark, till Aftonbladets stora lycka.²²⁷ Öresundsposten menar att freden känns bräcklig, särskilt om Ryssland varit med och format den. Frankrike påstås stå bakom sina danska garantier men vill inte ha något krig medan England endast ”ligger på lur”. Enligt Öresundsposten är det centralmakten i Frankfurt som motsätter sig de föreslagna villkoren medan Danmark och Preussen ska vara tämligen överens.²²⁸ Den 13:e juni skriver Aftonbladet, gällande den kommande freden, att även de mest krigiska danskarna verkar förstå att ett förlängt krig mot Tyskland skulle leda till dansk undergång. En viktig fråga nu är att lösa Slesvig och dess tillhörighet. Enligt Aftonbladet bör Slesvig delas utifrån ”nationalitetsgrundsatsen till sin princip”, samtidigt som de är medvetna om problematiken att dra en helt ny gränslinje mellan olika stater. Ett sätt att lösa eventuella gränsproblem är att slå ihop Norden med Tyskland i ett gemensamt statsförbund och även om denna politiska tanke är

²²⁵ Stockholms Aftonpost, Försök till belysning af ”Slesvigiska frågan”, 1/6 1849.

²²⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 8/6 1849.

²²⁷ Aftonbladet 12/6 1849.

²²⁸ Öresundsposten 12/6 1849.

ny, konstaterar Aftonbladet, vore det den bästa lösningen för att ”uthärda” Ryssland. Att stirra sig blind på blott nationaliteter kan ha en alldeles för stor och exklusiv betydelse i längden.²²⁹

I en ny korrespondensartikel från Berlin till Aftonbladet, den 26:e juni, framgår åter att Ryssland kan ha haft en stor påverkan på att Preussen dragit sig ur kriget och även tagit det tyska förbundet med sig från hertigdömena och Jylland. Det konkluderas att Tyskland hade, om man gått med full kraft, erövrat såväl Jylland som Fyn om det inte vore för att de är trötta på det här kriget. Tills vidare kommer därmed hertigdömena själva att få slåss mot danskarna.²³⁰

Den 28:e juni förefaller det för Aftonbladet att freden är här. I samma sväng skriver de också att skandinaver i framtiden kommer behöva ställa sig på antingen den panslavistiska sidan eller den germanska sidan, ty i händelse för ett stort europeiskt krig kan skandinaverna inte bara hålla sig isolerade:

[...] de måste sluta sig antingen till det Ryska, asiatiska, ofria partiet, eller till det Tyska, hvilket, så förvirradt dess politiska tillstånd än nu må vara, dock onekligen tillhör civilisationens linie, i bredd med England och Frankrike. Det kan väl då ingen röst låta höra sig som nekar, att Skandinaverne, i valet mellan ett politiskt anslutande till Ryssland eller till Tyskland, måste föredraga det sednare [...]²³¹

Aftonbladet menar att ultra-skandinavisterna vill vara nådig mot Ryssland men fientliga mot Tyskland, vilket i längden skulle leda till motstridighet inom den skandinaviska idén. I stället bör Sverige därför göra gemensam sak med västlänarna för att skärma sig mot östern.²³² Efter att ha utstått kritik från en dansk tidning för sina åsikter understryker Aftonbladet återigen den 5:e juli att ultra-skandinavismen endast kommer leda Skandinavien rakt in i händerna på Ryssland och att det nationshat som uppstår mellan skandinaver och germaner kommer vara ödesdigert om Sverige skulle ha anslutit sig till kriget. Aftonbladet ställer sig också frågande till den kritik man erhållit om att skandinaverna skulle enas med tyskarna gemensamt mot Ryssland. Även om ett enande av blott Skandinavien skulle ske skulle Ryssland motsätta sig detta. Varför skulle det vara bättre? Med Tyskland skulle i alla fall de tre skandinaviska rikena få en starkare plats inom den europeiska ordningen. Som äkta skandinav borde därför Sverige alltså, som en enhet, förena sig med germanerna ”i något slags folkförbund”.²³³ Den 12:e juli rapporterar Stockholms Aftonpost att det ligger i det allmänna europeiska intresset att fred

²²⁹ Aftonbladet, Slesvigs delning, 13/6 1849.

²³⁰ Aftonbladet 26/6 1849.

²³¹ Aftonbladet, Skandinaviskt, 28/6 1849.

²³² Aftonbladet, Skandinaviskt, 28/6 1849.

²³³ Aftonbladet, Faedrelandet och Aftonbladet, 5/7 1849.

upprättas mellan särskilt Danmark och Preussen. Detta är någonting som, enligt tidningen, Ryssland och England meddelat de inblandande kabinetterna.²³⁴

Stockholms Aftonpost konstaterar att det nya vapenstilleståndet, som undertecknades den 10:e juli, förmodligen inte innehåller allt som Danmark önskat men att det åtminstone kan ingiva något form av lugn nu när stormakterna garanterat vapenvilan.²³⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning frågar sig däremot om Danmark verkligen vågar lita på det vapenstillestånd som nu avtalats. De kallar Preussens val att förhandla med danskarna om fred för ett ”förräderi” mot deras tyska bundsförvanter och menar därför att ”den, som kan så svika sina egna, kan äfven ännu sannolikare svika andra”. Tidningen är rädd för att Danmark åter ska bli lurade av Tyskland. De undrar också om detta är den väg Danmark vill gå; att det är Englands *medlande* och Preussens *beslut* som ligger bakom vapenstilleståndet och inte invånarnas och danska kungens överenskommelser. Över lag är tidningen inte särskilt positiv till förhandlingarna:

[...] då vi i fredspreliminärerna se det olyckliga ordet ”stormakterna”, som antyder ett fortfarande trälldomstillstånd af de öfriga nationerna under några despoter, så hysa vi icke stort förtroende till det lyckliga fullbordandet af Danmarks och hertigdömenas framtida politiska sjelfständighet och frihet. Måtte vi imellertid gerna härutinnan misstaga oss!²³⁶

I de nya vapenstilleståndsavtalen ingick bland annat att svenska trupper, som betraktades som neutrala, skulle ockupera Slesvig i väntan på fullständig fred. En insändare till Aftonbladet konstaterar att denna neutrala svenska kår kan utsättas för fara för sin blotta närvaro i Slesvig. Det framgår att svenskarna inte behöver oro sig för motstånd från den danska sidan utan förmodligen från den Slesvig-holsteinska sidan som kan komma att misskreditera konventionen. Vad skulle ske om upprorsmakarna samlar kraft igen och får stöd från den tyska sidan ånyo, samtidigt som den svenska sidan försöker bibehålla freden i området? Detta skulle leda till att Sverige per automatik blir aktivt inblandade i striderna.²³⁷

3.2 Interna påverkansfaktorer

När kriget ånyo drog i gång skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att den svenska regeringen på nytt verkar tycka att utrikespolitiken är som bäst när ingenting görs. Lite syrligt konstaterar tidningen att Sverige hittills inte har bidragit med någonting i konflikten och att svenska regeringen ”synes hvarken vuxen rollen af reformator eller regenerator”.²³⁸ Några

²³⁴ Stockholms Aftonpost 12/7 1849.

²³⁵ Stockholms Aftonpost 20/7 1849.

²³⁶ Göteborgs Handels och Sjöfartstidning, Månne Danmark ej ånyo blir sviket?, 28/7 1849.

²³⁷ Aftonbladet, Om svenska truppers utkommenderande till Slesvig, 30/7 1849.

²³⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 7/4 1849.

dagar senare skriver samma tidning i en korrespondensartikel att Sverige uppenbarligen kommer att titta på när det brinner i grannens hus. Förmodligen kan det redan nu konstateras att inga fler tankar för Danmarks sak kommer att dyka upp hos den svenska regeringen; snarare lär fler eftergifter göras för den nya godtyckliga härskarmakten. Även Sveriges närmaste framtid kommer att behöva luta sig mot dessa ”absurda kabinetsplaner” som ännu ett år verkar tas i bruk.²³⁹

Den 5:e april 1849 erfordrade danskarna stora förluster vid Eckernförde när ett skepp sänktes och en fregatt erövrades, samtidigt som flera hundra dog och ytterligare flera hundra tillfångatogs. När nyheten nådde Sverige skriver Öresundsposten den 10:e april att nyheten förvisso är tragisk men att det kan leda till ett ”vikingavrede” som finns inom djupet av ”skandinavens lynne”. Tyskarna må fira nu men Öresundsposten tror att den som skrattar bäst, skrattar sist.²⁴⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning publicerade den 11:e april en insändare som redaktionen skriver att de med ”särdeles nöje införa”. Det står att svenskar genom alla tider har lärt sig om sin egen pålitlighet och ära men att dessa lovord numer går att förkasta, ty svensken är snarare helt tvärtom. Borde inte Sverige, när grannlandet brinner, hjälpa till oavsett om det saknas bundsförvanter i varken öst eller i väst? Det pågick ett allmänt stridsrop förra året men i år lyser den med sin frånvaro. Förra året, med välmenade trupper i Fyn och Skåne samt medlingen som ledde till stillestånd, fungerade som en ursäkt då trots övriga brister i politiken. Endast ett fåtal verkar fortfarande stå bakom den svenska äran och den danska saken: ”Hela Sveriges befolkning har slumrat in”. På ett ställe lever dock sympatierna för Danmark kvar och det är i Göteborg där ”mången svensk fälla tårar” när de hört om nyheten kring Eckernförde. Om möjligt är sympatierna i Göteborg ännu livligare i år än fjolåret.²⁴¹

Stockholms Aftonpost skriver också om slaget vid Eckernförde, den 20:e april, att det ”funnit genklang af smärta och sorg i alla Svenska hjertan” och att Danmarks rättfärdiga sak från fjolåret lever kvar även i grannlandet. Tidningen konstaterar att ”mången längtar åter att få visa i handling hvad han känner inom sig”.²⁴² I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning publicerades en insändare från en ”skandinavisk vän” med uppmaning om att Sverige genast måste gå från ord till handling och ansluta sig till Danmarks sak. Som en replik till insändaren skriver tidningens redaktion att de förvisso står bakom den skandinaviska idén men att vissa yttringar framstår som något extrema. Det står att ”om någonting verkligt stort skall uträttas, måste hela

²³⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 10/4 1849.

²⁴⁰ Öresundsposten 10/4 1849.

²⁴¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 11/4.

²⁴² Stockholms Aftonpost 20/4 1849.

Svenska nationen betrakta sig som ett gemensamt skandinaviskt sällskap”, vilket inte alla i Sverige just nu verkar göra.²⁴³ Dagen därpå skriver samma tidning ånyo om de skandinaviska sällskapen och understryker att deras ”ifver för skandinavismens sak kunna icke glädja någon högre, än oss”. Samtidigt skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att den skandinaviska idén inte utgör den svenska opinionen men att de gör helt rätt i att försöka påverka nationen och pressen i den skandinaviska frågan. Det poängteras också att om Danmark någonsin ska känna till att de har vänner i Sverige och i Norge, är det nu.²⁴⁴

Aftonbladet skriver den 21:a april att man förväntar sig att de skandinavistiska upproppen åter kommer att börja höras nu när kriget är tillbaka. De understryker emellertid sin ställning i kriget att Sverige måste hålla sig utanför striderna men att man bör ta en aktiv roll i att hålla isär de olika parterna. De skriver att de antar samma position som förra året och att deras åsikt ”grundade sig redan då på den öfvertygelsen, att denna tvistefråga innefattar ett problem, som egentligen aldrig kan lösas genom vapenmakt”. De skriver att de möttes av mycket klagomål förra året för sin åsikt men att de numer märker att opinionen verkar vända mot deras syn på saken. Inte ens den mest livligaste skandinavisten från fjolåret kan anse annat än att den danska regeringen nu ”spändt bågen allt för högt”.²⁴⁵

Några dagar senare står det i en insändare till Stockholms Aftonpost om Aftonbladets syn på kriget. De konstaterar att Aftonbladet inte för någon folklig eller allmän opinion eftersom de uppenbarligen tagit en märklig ställning till Danmark och den danska frågan det senaste året. Det står att ”Norden, längre söndrad, begynner sträfva till enhet. Nordens bildning, alltför länge förd i släptåg af Germanismen, sträfvar att emancipera sig”. Detta är någonting som inte Aftonbladet verkar förstå, eftersom de inte förstår det svenska folket skriver Stockholms Aftonpost. Sveriges ädlaste känslor och högsta intresse ligger i att stödja Danmark i sitt krig:

I hvarje närmande till Danmarks höghjertade folk bindes en ny länk till den stora kedja, som en gång skall omsluta Norden, - utsås ett nytt frö till vår egna nationela pånyttfödelse. Det är i de tredje nordiska ländernas nära politiska anslutning till hvarandra, som vi höra och kunna söka vårt fäderneslands framtid; det är i de tre folkerna andeliga förening, som vi kunna söka dess storhet.²⁴⁶

Den 25:e april publicerade Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning en ny insändare som har starka skandinavistiska sympatier. Om stormakterna väljer att förbise Danmarks sak måste i alla fall lilla Sverige med dess konung och folk visa att ord och handslag fortfarande gäller när

²⁴³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Hvad göra de Skandinaviska sällskaperna för våra danske bröder?, 20/4 1849.

²⁴⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Skandinaviskt, 21/4 1849.

²⁴⁵ Aftonbladet 21/4 1849.

²⁴⁶ Stockholms Aftonpost, Uttrycker Aftonbladet landets opinion i den Danska frågan?, 23/4 1849.

löften har bringats. På ett allvarsamt sätt bör nu flottan och militären rustas upp och i stället för att skydda tyska fartyg i hamnar och vikar bör Sverige agera som ”på forntida vikingavis” och ”sätta en gräns för tyskens högmod och eröfringslusta”. Redaktionen vågar själva inte dra till med lika ”bastanta kraftuttryck” men är i övrigt ense att de medlande makterna, däribland Sverige, måste börja infria sina löften. Lite senare i tidningen skriver man om ryktena om att Tyskland gått in i Jylland, varpå redaktionen anser att: ”Nu torde det således vara tid för Sverige, Norrige och öfrige ”*garanterande*” makter att röra på sig, såvida de ej inför hela världen vilja stå som löftesbrytare”.²⁴⁷ Gällande frågan om Aftonbladets position i frågan skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att de anser att Stockholms Aftonpost har rätt i att Aftonbladet försöker ”förlama svenska folkets sympathier för sine danska bröders sak” och att Aftonbladet försökte med detsamma förra året.²⁴⁸

Hur folket ser på den danska frågan är uppenbar, menar Stockholms Aftonpost. De alla delar samma åsikt med Aftonbladet som det enda undantaget, ty de verkar se världen på ett mycket annorlunda vis.²⁴⁹ Den 5:e maj skriver Aftonbladet, gällande kritik mot dess starka ställning mot skandinavismen, att de skiljer mellan ”en *fanatisk Skandinavism* och en *förnuftig*” där de anser att många förespråkade den tidigare varianten i början av förra året medan många successivt övergick till den senare varianten. De poängterar att de önskar danskarna allt gott men att de inte kan ställa sig bakom de som kräver upprustning för Skandinavians sak. Vad den svenska folkopinionen verkligen tycker om frågan kommer att visa sig men tills dess bör de som propagerar för ett svenskt krigsdeltagande inte anta att de förespråkar ”nationalopinionen”. I det yttersta anser Aftonbladet att kriget är en inrikesangelägenhet för Danmark och att Sverige inte kan antas ha någon skyldighet att agera.²⁵⁰ I en minst sagt ironisk korrespondensartikel står det, i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, att om den svenska regeringens mening med sina icke-ageranden att låta ”brödralandet” tyna bort och delas upp så har regeringen helt klart agerat på ett korrekt sätt. Vad politiken kommer att leda till är att Sverige erhållit en ny ”god granne vid Öresund, detta Tyska förbund”. Tänk vad lätt Öresundstullen nu kommer att bli med Danmark borta ur bilden! Den politik som nu förs kan inte vara förankrad i den svenska opinionen, konstaterar tidningen.²⁵¹

Även Öresundsposten ställer sig kritiska till den svenska regeringens agerande under detta andra krigså. De vill att regeringen tydligt förklarar för det svenska folket varför man nu, till

²⁴⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Skandinaviskt, 25/4.

²⁴⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 27/4 1849.

²⁴⁹ Stockholms Aftonpost, Aftonbladets ”Paralleller, 30/4 1849.

²⁵⁰ Aftonbladet 5/5 1849.

²⁵¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1/5 1849.

skillnad från ifjol, förefaller stå helt likgiltiga och med armarna i kors för den danska saken. Tidningen kräver att regeringen presenterar vad de två miljoner kronor, som man året före tillsatte för den danska frågan, gått till och varför ingenting har framförts när Danmarks existens återigen hotas. Sverige har antagit en ”förödmjukande roll” och eftersom så många i Sverige sympatiserar med danskarna måste besked komma snarast.²⁵²

Den 7:e maj går Stockholms Aftonpost åter hårt åt Aftonbladet. De skriver att Aftonbladet aldrig visat något intresse för frågan men att de blivit tvungen att visa sitt nesliga yttre sedan folkopinionen krävt att veta deras ställning. Stockholms Aftonpost menar att Aftonbladet inte ens vågar ta i munnen att danskarna har rätt i frågan och att de förfalskar historien när de inte uttryckligen bekräftar Slesvig som en dansk angelägenhet.²⁵³ Den Upsala-baserade artikel som citeras i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 8:e maj skriver att Sverige, Norge och Danmark endast har ett val om de vill överleva som stater: att enas. Det är endast genom ett enande som staterna undviker en total delning av områdena. Striden om Slesvig är ”en strid om Skandinavien i dess helhet”. Eftersom allt står på spel måste den svenska regeringen nu sätta den svenska äran och ärligheten i praktik för såväl politisk som moralisk makt. Tiden är nu inne för en förening av de skandinaviska folken och det första steget i detta är att försvara de rättvisa danska gränserna.²⁵⁴

Efter att ha emotstått en del kritik för sin ställning om skandinavismen skriver Aftonbladet ånyo om sin ståndpunkt kring frågan. De påvisar det de tidigare skrivit om förnuftig kontra fanatisk skandinavism där den senare skulle leda in Sverige i ett onödigt krig:

Aftonbladet [har] gjort skillnad emellan en förnuftig politik i danska frågan, hvilken det förordat, och en fanatisk danskhetsifver, eller en *så* beskaffad Skandinavism, som, långt från att slutligen föra till Nordens förening, blott skulle leda svenskar och normän jemte danskarne in i en onaturlig och för Nordens sjelfständighet, likasom för civilisationen på det hela, ganska vådlig kamp mot tyskarne.²⁵⁵

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning fortsätter den 14:e maj att åter ifrågasätta den svenska regeringens politik. De undrar varför Sverige står så likgiltiga när tyskarna nu åter tågat in i Jylland. Förra året när tyskarna gjorde samma sak agerade Sverige snabbt och resolut, detta verkar helt saknas nu. De undrar sålunda vad som har förändrats. Motiven att komma till dansk

²⁵² Öresundsposten 5/5 1849.

²⁵³ Stockholms Aftonpost, Den Schleswig-Holsteinska Frågan, 7/5 1849.

²⁵⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Är icke Danmarks sak vår?, 8/5 1849.

²⁵⁵ Aftonbladet, Vid danska frågan, 14/5 1849.

hjälp är minst lika stark i år som ifjol. Sveriges regering har blivit en ”overksam åskådare af det brodermord, det lands- och folkrån, hvilka midt för dess ögon bedrifves”.²⁵⁶

Ett par dagar senare fortsätter Aftonbladet skriva om deras påstådda ”anti-skandinavism” och ”anti-nationella politik”. Aftonbladet menar att den ultra-skandinaviska idén inte strävar efter den svenska nationens bästa utan skulle snarare spela Ryssland rakt i handen. De menar emellertid att se själva följer en form av skandinavism, nämligen en ”sannare skandinavism” som har Nordens säkerhet som högsta fokus. De uppmanar skandinaverna att inte luta sig åt det ”historiska hållet” eftersom de då kommer finna svar de inte vill ha: nämligen att danskarna själva aldrig stöttat Sverige förr. De anser det orimligt att den svenska statskassan ska tömmas för att sedan gå lös med hela den svenska armén i Slesvig.²⁵⁷ Till skillnad från detta framgår det i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att många i Sverige fortsatt brinner för Danmarks sak och är redo att gå i strid för Skandinavians framtid. Efter så många års vila skulle nu svenskarna ”få utföra några bragder, värdiga sina förfäder”. Här framgår att det svenska folkets vilja är att Sverige bör göra mer än man hittills har gjort och att ett deltagande för danskarna är ”lika allmänt i bondens som herremannens hus”. En god tanke kan vara att ytterligare sprida den skandinaviska idén från de olika skandinaviska sällskapen i riket.²⁵⁸ I samma tidning, gällande rykten om fredsförhandlingar, beklagas det över bristande kommunikation från ”denna tidens regeringar” som förefaller vara mycket hemlighetsfulla i både sitt yttre och i sitt inre. Det är uppenbart att de olika staternas regeringar inte agerar för framtidens väl eller betryggande men sådan kanske är tiden?²⁵⁹

Stockholms Aftonpost, i en replik till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings artikel om skandinavism, frågar sig om Danmark först och främst gjort allt de kan för att försvara Jylland. De hade själva kunnat mobilisera upp emot 70,000 man från föregående år. Om så hade skett hade förmodligen också svenskarna kunnat se på ett deltagande ur andra synvinklar eftersom ”beslutsamhet och tapperhet hafva alltid väckt Svenskarnes beundran”. Vidare skriver Stockholms Aftonpost att de hoppas att kriget inom kort kommer vara över och att det tills vidare är likgiltigt vilken roll svenskarna har i den danska frågan.²⁶⁰ Öresundsposten är fortsatt skarpt kritiska mot den svenska regeringens agerande under 1849. De menar att de knappt visat något livstecken och varje meddelande de skickar ut kräver noggranna hermeneutiska tolkningar av dess diplomati eftersom de kommunicerar ”med hieroglyfer och teckenspråk”.

²⁵⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Hvad ämnar vår regering göra i afseende på den dansktyiska stridsfrågan?, 14/5 1849.

²⁵⁷ Aftonbladet, Vid danska frågan (fortsättning), 16/5 1849.

²⁵⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 21/5 1849.

²⁵⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 22/5 1849.

²⁶⁰ Stockholms Aftonpost 24/5 1849.

Tidningen skriver att det återstår att se om den svenska nationen kommer, eller redan har, gjort tillräckligt.²⁶¹

Med tro om fred skriver Aftonbladet den 1:a juni att om Sverige mot förhoppning någon gång skulle stötta den danska armén så vore det orimligt inte bara på grund av den, enligt dem, usla ultra-skandinavismen utan även för att den danska militärens bristande strategiska mål. De undrar vad en svensk armé skulle kunna bidra med när den danska militärens uppenbara brister rent strategiskt endast skulle leda till ett misslyckande. Nej, det absolut bästa Sverige kan göra är att bidra diplomatiskt och att inte skicka över en enda soldat till Danmark.²⁶² En skjutsbonde från Fleninge ska till Öresundsposten ha ställt sig frågande varför Sverige inte stöttat Danmark ännu. Bonden ska ha konstaterat att om Sverige går med kommer tysken få hela ”huden full med stryk” och om blott det svenska artilleriet visar sig kommer kriget vara över.²⁶³

En insändare till Stockholms Aftonpost diskuterar också huruvida Sverige ska gå in i kriget eller ej. Här framgår att ett krig mot tyskarna vore en olycka men att den svenska och norska regeringen måste uppträda med en ”fast sanning och rätt omfattande fordran” och inte endast agera medlare. Det står också att det nordiska folket en dag måste vända sig om och bekänna de växande molnen i öster som väntar i framtiden.²⁶⁴ Den 2:a juni konstateras i samma tidningen att det givetvis vore förkastligt för Sverige om Danmark går under men att det råder mycket låg sannolikhet att det skulle ske. Samtidigt anser man att ”Sverige kan säkert låta saken hafva sin gång” och sålunda inte uppträda aktivt i kriget.²⁶⁵ Efter att ha fått kritik från Stockholms Aftonpost skriver Aftonbladet att de minsann ser på den danska frågan på exakt samma sätt: att Sverige endast ska agera diplomatiskt. Aftonbladet anser det vara en anmärkningsvärt betydelselös artikel som publicerats i Aftonposten då den inte bidrar med någonting nytt i debatten.²⁶⁶

När kriget nu verkar vara slut sammanfattar Aftonbladet vad vi vet om saken. De anser att Sverige följt den linje Aftonbladet efterfrågat genom att arbeta med båda parter diplomatiskt och att det i slutändan verkar leda till diplomati i Danmarks fördel. De skriver samtidigt att de alltid hyllat skandinavismen men i en annan bemärkelse än ultra-skandinavisterna. Aftonbladet funderar också på den historiska vikten många lägger vid att hjälpa Danmark och skriver:

²⁶¹ Öresundsposten 29/5 1849.

²⁶² Aftonbladet, Utsigter, 1/6 1849.

²⁶³ Öresundsposten, Mer och mindre Kinesiska Bref, 2/6 1849.

²⁶⁴ Stockholms Aftonpost, Försök till belysning af ”Slesvigska frågan”, 1/6 1849

²⁶⁵ Stockholms Aftonpost 2/6 1849..

²⁶⁶ Aftonbladet 4/6 1849.

Många tillfällen minnes man ur historien, då Sverige räddats ur politiska svårigheter utan Danmarks medverkan: hvad har det betydtt, blott räddningen skett: ingen svensk har lagt danmark till last denna bristande medverkan, då en sådan från Danmarks sida icke behöfts. Svenskarne hafva i afseende på sitt sydvestra grannrike fått vara ganska tillfredsställda, om de icke nödgats se det rentaf uppträda på sina fienders sida, hvilket oftast varit händelsen under perioder af Sveriges trångmål.²⁶⁷

Hoten utifrån skulle vara alltför uppenbara om den slesvigska frågan inte skulle kunna lösas på diplomatisk väg, ty det europeiska läget är för farligt menar Aftonbladet. De skriver också att de nordiska skandinaviska fester som ägde rum tre-fem år innan kriget hade en helt annan uppfattning om Ryssland än vad ultra-skandinaverna numer verkar ha och att det inte har blivit till det bättre.²⁶⁸ Gällande de svenskar som blir utkommenderade till Slesvig för att bibehålla freden i området lyfter en insändare i Aftonbladet upp eventuella ekonomiska perspektiv som inte kan gagnas den svenska sidan. Det är inte endast dyrt att upprätthålla en stående aktiv armé, ty det blir också dyrt på hemmaplan för ”de borttågande soldaternas hustrur och barn”. Denna ekonomiska tyngd kunde skådas redan förra året när svenska soldater var positionerade på Fyn och i Skåne, skriver insändaren i Aftonbladet.²⁶⁹

3.3 Delsammanfattning och analys

De externa påverkansfaktorerna under 1849 fortsatte i stor mån i samma mönster som året dessförinnan men med ett litet större hopp mot idealismen. Från vissa håll dyker något fler idealistiskt liberala tankar upp gällande en småstat som attackeras av en storstat på förkastliga grunder. Även Wienkongressen börjar användas som argument för att motivera åsikter om en internationella bestämmelser, vilket följer ett idealistiskt tankemönster. Särskilt Öresundsposten framstår som idealistiska i sina yttringar om en europeisk gemenskap som behöver stå emot makter som avstöter sig nationalitetstanken och de statsrättsliga bestämmelserna. Även under 1849 råder dock ambivalens utifrån de externa påverkansfaktorerna. Å ena sidan förespråkas stats- och folkrätt, å andra sidan det laglösa internationella systemet. De liberala tankarna om en småstats överlevnad går även den att koppla ihop med den realistiska modellen men med betoning på småstatens förmodade undergång. Att just Wienkongressen används som en internationell bestämmelse som ger Danmark rätt i frågan är i grunden en idealistisk tanke baserad på jämvikt och maktbalans, vilket också påvisar att idealismen fått medfart från det föregångna året.

²⁶⁷ Aftonbladet, Skandinaviskt, 28/6 1849.

²⁶⁸ Aftonbladet, Faedrelandet och Aftonbladet, 5/7 1849.

²⁶⁹ Aftonbladet, Om svenska truppers utkommenderande till Slesvig, 30/7 1849.

Samtidigt som det knyts tillbaka till kongresser eller bestämmelser som denna ifrågasätts i mångt och mycket kabinettpolitiken och diplomatin som ganska svag och urvattnad. Sålunda går det också att förklara utvecklingen utifrån den realistiska modellen där blott vapen och allianser hjälper i krig och att internationellt förhandlade fredsaktioner inte bär mycket frukt. I fråga om ett svenskt deltagande eller inte, utifrån de externa påverkansfaktorerna, framgår det realistiska tankemönstret i stor mån där Sverige betraktas närmast som en allianspartner till Danmark och sålunda har en skyldighet att äntra kriget. Aftonbladet står något som en motpol med fokus på kabinettpolitiken, även om de också visar en del realistiska tendenser med det gemensamma hotet i Ryssland och inte i Tyskland. Särskilt viktigt verkar det vara, för Aftonbladet, att knyta allians med just Tyskland mot Ryssland. Det i sig är en realistisk tanke men som maktbalans, utifrån idealismen, menar tidningen att ett götiskt förbund ska bildas med västmakterna mot den ryska jätten. Opinionsen hoppar följaktligen runt mellan såväl realistiska som idealistiska tankemönster även 1849 beträffande de externa påverkansfaktorerna.

Sett till de interna påverkansfaktorerna är idealismen fortsatt stark, likt föregående år. Den moraliska skyldighet Sverige har gentemot Danmark och mot det moraliskt förskräckliga Tyskland är slående. Här dyker också historiska referenspunkter till vikingatiden upp för att poängtera en nordisk sammanhållen enhet. Opinionsen verkar vara övervägande idealistisk i sitt framställningssätt utifrån den skandinavistiska tanken också, även om Aftonbladet ses som en outsider i sällskapet och som inte hopar sig till skandinavismen. Med förskräckelse ser de andra tidningarna på Aftonbladet som om de vore nationsförrädare. Sett till den starka idealistiska skandinaviska opinionsen gör Aftonbladet emellertid ett litet kast mot skandinavismen genom att dela upp den i en ”fanatisk”- och en ”förnuftig”-falang. De placerar sig sålunda också i det idealistiska matrisfältet när de förespråkar en förnuftig skandinavism som ska förkasta det omoraliska. Samtidigt förhåller de sig realistiskt utifrån Sveriges egenintresse som bör värnas och att en mobilisering inte är att förespråka utifrån rådande läge. Att Danmarks sak inte vore en svensk angelägenhet förespråkas endast av Aftonbladet, i övrigt är opinionsen tydlig även detta år att Sverige har en skyldighet att opponera den tyska frammarschen.

Likt fjolåret poängteras att ett danskt närmande från svenskt håll vore att föredra för majoriteten av opinionsyttringarna. Detta stärker sålunda det svenska nationella intresset för skandinavismen och mot normbrytaren, vilket följer den idealistiska modellen. Många gånger väddar de idealistiska förespråkarna till folket som i sin tur porträtteras som starkt influerade av de skandinavistiska tankebanorna. Som diskuterats går däremot en del yttringar in i den realistiska modellen med fokus på det svenska egenintresset och det geopolitiska läget med en

hotande makt i öst som bidar sin tid. Inte heller 1849 diskuteras vare sig mobilisering eller resurser särskilt mycket vilket också är en bidragande faktor till att den idealistiska modellen är den övervägande.

4. Rapporteringen 1850

4.1 Externa påverkansfaktorer

I Stockholms Aftonpost diskuteras den tyska grunden för sin enhet och nationalstat. De frågar sig hur långt tysken kan gå för att nå sina mål och konstaterar att de har visat tendenser genom historien där de helt utan vida rycker åt sig områden från främmande makter endast för anledningen att där bor det någon enstaka tysk. De för en bullrig och hetsig politik som inte blott kan handla om ”stammens renhet” eftersom även andra nationaliteter, som inte är tysk, drabbas av deras frammarsch. Det är tragiskt, menar tidningen, att tyskarna fokuserar på språket som den gemensamma nämnaren och det finns inget gott i att hertigdömena skulle få ansluta sig till detta splittrade tyska förbund.²⁷⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver att det förvisso ser ut att bli fred men att man misstänker att Preussen lär förbereda sig för ett nytt bedrägeri i framtiden.²⁷¹ I en korrespondensartikel publicerad i Aftonbladet, från Berlin, menar författaren att Ryssland verkar hålla i taktpinnen för hela företaget just nu. Det är Ryssland som lyckats bringa stormakterna Frankrike och England att ställa sig på den danska sidan och fått dem till att anta ”danska rikets oförgängliga ostyckbarhet för all framtid”. Här tror författaren att allting går ut på att sätta den ryske tronföljaren på den danska tronen och att såväl Holstein som Lauenburg ”äfvén för alltid skilda från Tyskland”. Just nu är Tyskland oförmögna att stötta hertigdömena och därför återstår nu endast en kämpe för den tyska nationaliteten: Holstein.²⁷²

Aftonbladet beklagar sig den 31:a augusti om förhållandena kring kriget och om danskarnas brutalitet i hertigdömena. De skriver att man trott att Danmark velat ”vilja segra genom mildhetens och försonlighetens vapen” men att detta endast verkar vara ”ett spel och en förklädning”. De jämför bland annat med Österrike från föregående år som man anser ha brutit mot ”rättskänslan”. Särskilt brutala företar sig dansken vara i fråga om civila i Slesvig som anklagats för att vara spioner och som ska dömas inför krigsrätt och efter militära lagar. Detta går emot de gamla satserna om ”krigets oundvikliga nödvändighet” som Aftonbladet i detta fall underkänner då det inte är nödvändigt att döma dessa civila för något krigsbrott. Oavsett hur man bedömer kriget kommer man att landa i att det är ett ”brödrakrig” och att hertigdömena har grund för sina handlingssätt. Det visar sig också, skriver Aftonbladet, att det inte handlar om ett fåtal aktörer i den slesvig-holsteinska rörelsen utan att deras anspråk är utbrett även hos allmänheten i hertigdömena som charmats av nationalitetstanken. Utifrån detta bör Danmark

²⁷⁰ Stockholms Aftonpost, Hvad är grunden för tysk ”enhet” och ”nationalitet”?, 6/7 1850.

²⁷¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 15/7 1850.

²⁷² Aftonbladet 26/7 1850.

ha förstått att själva striden var oundviklig och att danskarna därför inte ska bestraffa insurgenterna ”med någon grymhet”. Den enda lösningen på frågan, om Danmark vill bibehålla fred och lugn i framtiden, är att handskas försonligt och milt med de civila i Slesvig.²⁷³

Det framgår i Stockholms Aftonpost att det inte bara fanns svenskar bland de frivilliga i det blodiga slaget vid Isted utan även en del ryssar som stod på den danska sidan. Samtidigt framgår kritik från tidningens sida mot Aftonbladets ståndpunkt där, enligt Stockholms Aftonpost, Aftonbladet försöker rättfärdiga hertigdömenas rätt i frågan. Aftonbladets jämförelse med hertigdömenas förtryck likt ungrarnas förtryck under Österrike är absurd menar Stockholms Aftonpost eftersom Danmark inte gjort några anspråk på att ”bestraffa opinionen”, vilket Aftonbladet syftar till att de har gjort.²⁷⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning konkluderar att danskarna minsann gått humanitärt till väga och håller med Stockholms Aftonpost om det absurda i Aftonbladets klagomål. De skriver att det ibland kan vara högst nödvändigt att ”gå allvarsamt till väga, ty att de fanatiserade upprorsmakerne icke äro tillgängliga för förnufts-skäl eller vela låta sig vinnas med mildhet, har redan länge varit uppenbart”.²⁷⁵

Som en replik till den kritik Aftonbladet erfarit om civilas öden i Slesvig understryker tidningen åter sin åsikt att det inte är rimligt att Danmark med ”all möjlig ifver” fullföljer sitt stridande. Det är viktigt att förstå att även insurgenterna är ”lika entusiastiska och anse sig strida för sitt fosterlands heliga sak” och att de strider för vad de själva anser vara det rätta, vilket gör att detta krig kan efterliknas med ett ”fanatiskt religionskrig”; varpå Danmark därför bör handskas försiktigt med de civila i området. Aftonbladet varnar för efterspelet som kan följa och drar kopplingar till franska revolutionens skräckscener där det gäller att se upp för den som för tillfället ”äro besegrade”.²⁷⁶ Öresundsposten kallar Aftonbladets åsikt för ”patetisk” och publicerar i sin tur den kritik Stockholms Aftonpost riktat mot Aftonbladets artikel. Vidare skriver Öresundsposten att både England och Ryssland är redo att bryta ned motståndet i hertigdömena om Tyskland fortsätter att skicka hjälp till Holstein.²⁷⁷

Några dagar senare fortsätter Aftonbladet på samma spår och konstaterar att Slesvig redan är i Danmarks våld och att om ”ståndrätter då skulle komma att hållas, så komme detta att ske i ett besegradt land”. Vidare återknyter Aftonbladet till själva kärnfrågan om kriget och menar att Danmark tydligt velat erövra Slesvig och bortdriva de tyska elementen i området. Här tycker

²⁷³ Aftonbladet 31/7 1850.

²⁷⁴ Stockholms Aftonpost 1/8 1850.

²⁷⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 5/8 1850.

²⁷⁶ Aftonbladet 6/8 1850.

²⁷⁷ Öresundsposten 10/8 1850.

Aftonbladet att den danska kungen varit ytterst opålitlig i sin politik och att man från danskt håll inte har varit tydliga med vad de velat åstadkomma i kriget. Danskarna har porträtterat hertigdömena som upprorsmän och förrädare och att man har gjort det skickligt eftersom det uppviglat entusiasm för den danska saken både inrikes och utrikes. Att man inom Danmark anammat dessa tankar är förståeligt, skriver Aftonbladet, men att man på andra platser tagit åt sig av denna retorik är mindre ursäktligt.²⁷⁸ Den 15:e augusti skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att freden inte innehåller några bestämda garantier, vilket man antog på förhand, men att den borde betyda någonting eftersom Europas mäktigaste stater varit med och utformat den.²⁷⁹

Den 21:a augusti skriver Aftonbladet att många i Slesvig känner sig osäker inför framtiden genom ett införlivande i Danmark. Detta är inte endast bara en opinionsyttring av den privilegierade klassen utan fullt utbredd även hos allmänheten.²⁸⁰ I en korrespondensartikel till Aftonbladet står att även om Slesvig nu kommer att tilldelas Danmark kommer de inte att kunna hålla det för all framtid, åtminstone inte den tyska delen. Detta är för att nya tyska rörelser kommer att etableras även i framtiden och utgöra ett hot för den danska saken. Om invånarna i Slesvig och Holstein hade velat vara en del av Danmark hade inte Tyskland agerat men eftersom så inte är fallet kommer frågan inte att ta slut här. Skandinavien bör betrakta Tyskland som allierade mot det växande hotet i öster.²⁸¹ Den 29:e augusti konstaterar Aftonbladet åter sina ståndpunkter och adderar också att det är tydligt hur kriget nu kommer att sluta eftersom ”den stora östra grannen väl snart lägger sitt svärd i vågskålen”. Aftonbladet önskar Danmark all lycka till i framtiden men räds över att lilla Danmark kommer att bli ett reaktionärt verktyg.²⁸²

Den 3:e september skriver Stockholms Aftonpost att Frankrike, Storbritannien, Ryssland och Sverige kommit överens om att det rättvisa utfallet på frågan är att låta hertigdömena fortsatt stå under dansk flagg. De enda som, tyvärr, inte skrev under var Preussen. Detta kan, menar tidningen, dock ändå ses som ett steg framåt mot ett fredsupprättande i hertigdömena vilket alla nu bör eftersträva för jämnviktens skull.²⁸³ Det framgår i Stockholms Aftonpost att både Ryssland och England skickat en not till Preussen om att genast pacificera Holstein. Gör man inte det kommer, skriver tidningen, de båda länderna att blockera Kiels hamn med en förenad flotta tills Preussen går i stånd med det företagna.²⁸⁴ Om den holsteinska armén inte respekterar

²⁷⁸ Aftonbladet 12/8 1850.

²⁷⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 15/8 1850.

²⁸⁰ Aftonbladet 21/8 1850.

²⁸¹ Aftonbladet 26/8 1850.

²⁸² Aftonbladet 29/8 1850.

²⁸³ Stockholms Aftonpost 3/9 1850.

²⁸⁴ Stockholms Aftonpost 16/9 1850.

de nya avtalen som stormakterna utformat kommer ”danskarne gå öfver Eider, understödda af Engelska och Ryska flottorna”.²⁸⁵ En inkommen korrespondensartikel till Aftonbladet beskriver fredsavtalet som ett ”hån” mot Tyskland och Preussen. Författaren beklagar att stormakterna vill överlåta tyska Holstein till danska händer. De flesta uppfattas som upprörda över att stormakterna lagt sig i en tysk angelägenhet.²⁸⁶

Den 10:e oktober uppmanar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den slesvigiska befolkningen att lämna barbariet och det ociviliserade lynnet som präglats under den tyska fanan så att Slesvig och Danmark gemensamt kan bygga en ny framtid. Tidningen menar att hertigdömena blivit utlämnade av de tyska staterna och att hela Europa vänt dem ryggen. Nu är det dags för någonting nytt.²⁸⁷

4.2 Interna påverkansfaktorer

Att läget är som det är i hertigdömena kan inte vara önskvärt i Sverige eller Norge, konstateras i en korrespondensartikel till Aftonbladet den 26:e augusti. Med tanke på missnöjet i hertigdömena kommer detta att vara ett öppet sår i Danmark som aldrig kommer att vilja läka – är detta någonting som gynnar Sverige om man inlåter sig i ett skandinaviskt förbund? Det skulle kunna dra in även Sverige-Norge i europeiska krig och ett skandinaviskt förbund skulle aldrig kunna etableras så länge Danmark erhåller hertigdömena.²⁸⁸ Gällande rykten om en svensk officer som gått över till den holsteinska sidan skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att detta förmodligen bara är ett påhitt från insurgenternas sida för att smutskasta Sverige. Om det skulle vara sant skulle svensken aldrig våga visa sig i Skandinavien eller för sina forna dansk-svenska kamrater igen.²⁸⁹

I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning diskuteras revolutionsåret 1848 och utvecklingen i de skandinaviska länderna. I Norge och Sverige var året lugnt medan det blåste ”ödesdigra stormar” i Danmark. Tidningen konstaterar att tiden för en skandinavisk enhet var då och borde ha blivit till en sanning men att den förblev en dröm hos ungdomen och i studenternas huvuden i Norge och i Sverige. Hos några inom allmänheten existerade, på sin höjd, sympatier för tanken men i ur 1848 års kölvatten står såväl Norge som Sverige starka där de är, utan en skandinavisk enhet.²⁹⁰

²⁸⁵ Stockholms Aftonpost 19/9 1850.

²⁸⁶ Aftonbladet 21/9 1850.

²⁸⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Med anledning af Fredriksstads förstöring, 15/10 1850.

²⁸⁸ Aftonbladet 26/8 1850.

²⁸⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 3/9 1850.

²⁹⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Reformansträngningarna i Sverige 1), 17/10 1850.

4.3 Delsammanfattning och analys

Tidningsrapporteringen under de krigförande månaderna av 1850 var i hög grad begränsad. Sällan diskuterades frågorna särskilt ingående vilket förstärker analysen av tidsperioden. Sett till de externa påverkansfaktorerna går att identifiera en realistisk tankeströmning om att Preussen, trots påskriven fred, inte går att lita på i framtiden. Detta går att placera i den anarkiska grundstrukturen där stater övermannar varandra. Idealistiskt uttröns Aftonbladet som en belackare av det danska sättet att förtrycka hertigdömenas befolkning genom att förneka dem dess stats- och folkrättsliga principer. Här framställs också hertigdömena som rationella aktörer som följer den idealistiska modellen. Protester mot denna slutsats var förstärkt att vänta. Likt tidigare år framstår emellertid de externa påverkansfaktorerna som ambivalenta eftersom hertigdömena å ena sidan ska hanteras varsamt av folkrättsliga skäl, å andra sidan för att ett förtryck av befolkningen kan leda till farliga konsekvenser i framtiden. Här framstår följaktligen faktorer i både den idealistiska och den realistiska modellen.

Slående, utifrån de interna påverkansfaktorerna, är att Sverige väldigt sällan omnämns i opinionen. Huruvida ett svenskt deltagande eller inte är motiverat lyfts inte på samma sätt som föregående år. Tydligt är också att skandinavismen inte längre betonas eller diskuteras som en enande faktor för att slå på krigstrumman. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning konkluderar i princip att tiden för en skandinavisk enhet har passerat. Kan det vara för att de utomstående makterna Preussen och tyska förbundet lämnat kriget måne? Det skulle behöva mer forskning. Eftersom underlaget för de interna påverkansfaktorerna för 1850 är väldigt tunt är det svårt att konstatera om opinionen är realistisk eller idealistisk. I sig är även det ett resultat som dels visar att kriget inte längre uppmärksammades i lika hög utsträckning, dels att även de interna påverkansfaktorerna antar en något ambivalent nyans.

5. Rapporteringen 1864

5.1 Externa påverkansfaktorer

I ett brev till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 16:e januari 1864 framgår att de danska trupperna förflyttades till gränserna samtidigt som England har kallats in för att medla, redan innan kriget dragit i gång. Englands bemödanden har dock, enligt brevet, ”strandat på Frankrikes likgiltighet och invändningar”. Danmark står sålunda inför två val: att antingen gå upp i kamp mot Tyskland igen helt utan vänner eller att offra sig själv för sin ära.²⁹¹ Om ett krig där Slesvig hotas att både ockuperas och erövrats av utomstående makter är det ”det mest upprörande våld mot Europas statsrätt och i följd deraf ovilkorligen påkalla det *européiska statsförbundets* deltagande”, skriver Nya Dagligt Allehanda. Tidningen tror emellertid inte att Österrike eller Preussen skulle stå för ett sådant dåd och om de skulle göra det har inte England eller Frankrike något annat val än att hastigt skynda till Danmarks skydd.²⁹² Efter att Nya Dagligt Allehanda fått reda på att Preussen skickat ett ultimatum om att dra tillbaka novemberförfattningen skriver man att England inte längre har tid att börja förhandlingarna, nu är det dags för dem att dra sitt svärd.²⁹³

Aftonbladet menar att Danmark omöjligt kan gå med på de krav som Preussen och Österrike ställer på dem. De är övertygade om att detta kommer att leda till krig och att Danmark kommer att gå ett tufft öde till möte. De jämför Preussens och Österrikes ageranden med det som Preussen och Ryssland företog sig mot Polen ett århundrade innan. Preussen slår nu till för att ingen annan makt ska hinna reagera särskilt England och dess ”slösinnade gubbregering” kommer inte ens hinna blinka för en intervention innan det är över. Preussen ska nu ockupera ett land som inte överhuvudtaget ingår i det tyska förbundet, vilket endast kan ses som förkastligt.²⁹⁴ I en korrespondensartikel till Aftonbladet står det att Frankrike och England verkar vilja låta händelseförloppet ha sin sak och att man inte kommer att överväga att ändra position såvida inte tyska förbundet griper in i Slesvig. Hur det än går för Danmark verkar det inte vara några förhandlingar på gång just nu.²⁹⁵ Det är inte nationalitetsintresset som för tyskarna norrut, menar Nya Dagligt Allehanda. Det är snarare ett nationellt intresse att, från

²⁹¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/1 1864.

²⁹² Nya Dagligt Allehanda 16/1 1864.

²⁹³ Nya Dagligt Allehanda 18/1 1864.

²⁹⁴ Aftonbladet 18/1 1864.

²⁹⁵ Aftonbladet 20/1 1864.

Preussens sida, ”steg för steg med sitt svärd och sina bästa söners blod banat Tysklands väg till Östersjön”.²⁹⁶

I Aftonbladet den 22:a januari skriver man att om djävulen själv var pretendent i Danmark hade tyskarna stöttat honom. Aftonbladet skriver att Holstein kan få ”segla sin egen sjö” och inkorporeras i Tyskland men undrar likväl vad detta har med det skandinaviska landet Slesvig att göra. Om man ska hänvisa till förhistorisk rätt kan Tyskland lika gärna avhålla sig halva sitt land som i sådana fall ska tillhöra slaverna, menar Aftonbladet. Ett liknande resonemang skulle i sådana fall Ryssland kunna ha mot Sverige eftersom det bor en del finsktalande i Norrbotten då Finland numer tillhör det ryska väldet. En delning av Slesvig är också ”omöjlig af statsrättsliga och strategiska skäl” och det Tyskland gör nu är ett överfall på den danska kronan.²⁹⁷ Det enda som skulle kunna hindra ett fullskaligt krig nu är om ”konungariket Sacshen och de öfriga förbundsmedlemmarne af småkrypets rang ville sätta sig emot Österrike och Preussen” men detta har Aftonbladet inte mycket övers till.²⁹⁸

Det svenska folket känner mycket väl till, skriver Aftonbladet, att Tysklands intrång i Slesvig strider mot all folkrätt och är ett stort slag mot alla mindre stater. Uppenbarligen spelar det ingen roll att garantier eller bestämmelser existerar i Europa eftersom den större blott kan roffa åt sig det den vill när det begagnar dem. Att Europa inte skulle befinna sig i krig mer efter Napoleon har uppenbarligen varit en lögn och den ”europeiska jernvigten” kommer att rubbas i en ”icke aflägsen framtid” som kan leda till, för Sverige, de ”vådligaste kombinationer”. Det går inte heller, uppenbarligen, att förlita sig på de orubbliga vänskapsband som knutits med England och Frankrike genom åren. Att det skulle råda någon rivalitet mellan Preussen och Ryssland avfärdar Aftonbladet, ty så fort det finns någonting att dela kommer de båda springande. I detta fall är det tydligare än någonsin att Preussens mål är att etablera Tyskland som en stark sjömacht.²⁹⁹ Nya Dagligt Allehanda ser inte att någon kommer att komma till Danmarks undsättning. Frankrike har andra planer och Ryssland är nära sammankopplade med både Preussen och Österrike. Återstår gör England men om inte de agerar snarast kommer hoppet redan vara förlorat.³⁰⁰

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning menar att den europeiska balansen har sviktat sedan Preussen och Österrike, som förefallit vara fiender, slagit sig samman mot Danmark. De skriver

²⁹⁶ Nya Dagligt Allehanda 20/1 1864.

²⁹⁷ Aftonbladet, Frågor och svar, 22/1 1864.

²⁹⁸ Aftonbladet 23/1 1864.

²⁹⁹ Aftonbladet, Frågor och svar II, 25/1 1864.

³⁰⁰ Nya Dagligt Allehanda 25/1 1864.

att Preussen och Bismarck visar ett märkligt mod som inte längre kan räkna med stöd från England i händelse av att Frankrike attackerar Preussen för Rhenprovinserna. Inte heller skulle Ryssland hjälpa Preussen nu när de gått in i Danmark. Ett bättre tillfälle har inte Frankrike nu när hela Europa uppenbarligen står emot Tyskland. Att Tyskland tar sig an Norden är beklagligt eftersom de nordiska folken "borde stå på Tysklands sida" i dess enhetssträvan men vad som nu väntar är omöjligt att förutse, menar tidningen.³⁰¹

England har förvisso framfört sina danska sympatier men har inte redogjort för sin ställning helt och hållet i kriget, menar Nya Dagligt Allehanda. Ännu värre är det med Frankrike och kejsaren Napoleon som överhuvudtaget inte verkar visa något intresse för konflikten. Frankrikes tystnad "väcker en oro öfver hela Europa". Englands förslag om en ny konferens för att bringa fred verkar inte erhålla gehör i Tyskland.³⁰² I en längre artikel om Europas utveckling från 1814 till 1864 diskuteras bland annat Wienkongressens misslyckande i Aftonbladet. Tidningen menar att Wienkongressens styckningsmetod av de europeiska delarna utifrån dynastiska intressen i stället för nationella intressen är orsaken till de frihetskrig som skett under de sista 50 åren. Här anklagas särskilt Ryssland för sitt fula spel under tiden som har passerat där England tagit en underordnad roll. Att Ryssland skulle få en betydande roll för Danmark och det pågående kriget ser Aftonbladet som förkastligt och tidningen anser att Ryssland överhuvudtaget inte bör ha någon påverkan på de danska eller europeiska förhållandena. Aftonbladet tycker också det är tråkigt att ett land som Frankrike undertryckts till att bli en andraordnings makt samtidigt som de verkar vara oense med andra stormakter. Att kriget kommit till Norden, igen, är synd men om mänskligheten ska segra måste "Rysslands barbari, Preussens machiavellism och Österrikes despoti knäckas". Aftonbladet hoppas att länder som Italien, Ungern och Polen lyckas mobilisera och enas för att stå som motvikt mot de tre barbarmakterna i Europa: "För världsfredens skull måste man hoppas, att Europa i den närmaste framtiden skall komma att bestå af idel jemnstora riken" som inte följer den falska despotiska jämnvikt som etablerades ur Wienkongressen.³⁰³

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver att de förväntar sig att danskarna kommer att dra tillbaka novemberförfattningen vilket gör att Preussens och Österrikes aggression underkänns. De tror att detta kommer att leda till ett oundvikligt storeuropeiskt krig eftersom England lär komma till danskarnas undsättning inom kort. Europa bör i övrigt visa sitt

³⁰¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 27/1 1864.

³⁰² Nya Dagligt Allehanda 28/1 1864.

³⁰³ Aftonbladet, Från 1814 till 1864: En betraktelse, 28/1 1864.

moraliska understöd för den danska saken.³⁰⁴ Att tyskarna korsat Eider är, enligt Nya Dagligt Allehanda, ett rejält kliv mot storskaligt krig. Tidningen hänvisar till att de andra stormakterna nu måste ta tag i frågan och reda ut händelseförloppet. Någon särskilt tillit att stormakterna ska lösa frågan har emellertid inte Nya Dagligt Allehanda.³⁰⁵ Englands stormaktsära står på spel och om inte England åter ska återuppleva ett nytt Polen bör de genast skriva en not till Preussen och Österrike, skriver Nya Dagligt Allehanda.³⁰⁶ I en korrespondensartikel i Aftonbladet framgår att England knappast kommer att komma till danskarnas hjälp. Att det i England ska finnas en idé om en stark nordisk enhet förkastar författaren; snarare framgår att England förmodligen bara tycker det är bra att en kraftig och självständig skandinavisk sjömacht icke får existera. Det är nog också i Englands intresse att Sverige inte knyter sig närmre en allians med Frankrike.³⁰⁷ Den 5:e februari skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att Danmark bestämt sig för att kriga mot övermakten helt utan hjälp från vare sig öster eller väster, vilket tidningen finner mycket hedervärt. De konstaterar också att det är klokt att tänka så eftersom hjälp inte kommer att erhållas från de andra stormakterna som än så länge inte visat någon aktning för det föreliggande kriget.³⁰⁸ Sedan danskarna utrymt Dannevirke råder stor risk, menar Aftonbladet, att Danmark kommer att tvingas bli en ny lydstat under Tyskland. Tyskarna kommer att stycka sönder Danmark likt man gjort mot Polen tidigare och det är en fullkomlig skam att detta får ske trots garantier av de europeiska makterna. Gällande Englands diplomatiska förmåga skriver Aftonbladet att de visat sig vara totalt fruktlösa och om inte deras rykte ska befläckas helt måste de agera snart, ty ”det icke lätt skall repa sig”.³⁰⁹ Tysklands krig mot Danmark är av geopolitisk art med rötter tillbaka i medeltiden, menar Aftonbladet. Tyskland har alltid haft en dröm om att etablera sig som en stark sjömacht i Östersjön och ser därför sin möjlighet till detta nu. Denna fråga är numer dansk-tysk men historiskt har det varit en svensk-tysk angelägenhet.³¹⁰

Den 12:e februari skriver Aftonbladet om de rykten som gör gällande att Tyskland nu önskar vapenstillestånd. Detta ger Aftonbladet litet åt på grund av den engelska politikens ”eländiga spel” och Frankrikes obenägenhet att agera utan engelskt kommando. Danmark står nu i Tysklands våld och riskerar att helt eller delvis bli inkorporerade i det tyska förbundet om ingenting görs. Här måste någonting göras, särskilt från Sveriges sida, för att bryta dödläget.

³⁰⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1/2 1864.

³⁰⁵ Nya Dagligt Allehanda 1/2 1864.

³⁰⁶ Nya Dagligt Allehanda 2/2 1864.

³⁰⁷ Aftonbladet 4/2 1864.

³⁰⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 5/2 1864.

³⁰⁹ Aftonbladet 9/2 1864.

³¹⁰ Aftonbladet, Tyskarne i Sverige: En historisk öfversigt, 9/2 1864.

Skulle blott vår regering förklara att den betraktar ockupationen af Slesvig såsom en våldshandling, som hotar hela Norden, återkalla sina ministrar vid hofven i Wien och Berlin samt ofördröjligen sammandraga en truppstyrka i Skåne, så omkullstöttes derigenom genast de Rusellska [engelska] planerna till vapenstillestånd och fredsunderhandlingar; denne minister och hans politik skulle falla [...]»³¹¹

Hotet mot Sverige finns överallt runt om oss, menar Aftonbladet. Den enda återstående vännen i Europa är Danmark, utan dansken kommer hela Europa bli likgiltigt mot Sverige. De externa hoten återfinns sålunda runt Sverige om man inte stöttar Danmark.³¹² Ett allmänt europeiskt krig kommer att utbryta, menar Nya Dagligt Allehanda. Anledningen är de svaga diplomater som rör de pågående europeiska frågorna, särskilt den om Danmark. Dessa ständiga nya konferenser leder inte till någonting och de svårlösta frågorna blir aldrig lösta. Särskilt tydligt har detta blivit sedan danskarna behövt retirera från Dannevirke då stormakterna ånyo verkar ha intresserat sig för händelserna i Norden. Tidningen skriver särskilt att det är märkligt att Frankrike inte varit mer aktiv eftersom de tidigare belyst frågan om en europeisk kongress men tills nu varit helt emot extrainsatta kongresser för att lösa den danska frågan.³¹³

I, vad Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning kallar det, diplomatiska hemligheter framgår att Frankrike önskar ett starkt Norden och det är på Frankrike Skandinavien kommer att ”bygga säkra förhoppningar”. Särskilt Sverige utgör en viktig spelpjäs för Frankrike i framtiden som en brygga mellan öst och väst. Samtidigt framgår att England inte lär göra någonting då de inte vill ”skrämma Tyskland”, därifrån kan man sålunda inte räkna med hjälp.³¹⁴ Nya Dagligt Allehanda frågar sig om de andra stormakterna bara ska se på när Preussen nu tvingar in Slesvig-Holstein i en personalunion under tysk flagg. England, som är närmast tillhands att agera, verkar vara så pass fredsälskande att man inte ens vill lägga sig i. När det gäller Frankrike bemödar sig inte ens tidningen att kommentera deras förhållande till situationen.³¹⁵

När det stod klart för Aftonbladet, den 19:e februari, att tyskarna gått in i Jylland förklarar man företaget som ”ett brott mot folkrätten” och som ett omedelbart hot mot Danmarks existens.³¹⁶ Nya Dagligt Allehanda lyfter ett varningens finger för den europeiska ordningen som riskerar att falla ut i ett storskaligt europeiskt krig inom kort. Tidningen ponerar att både Sverige och England skulle förklara krig mot Tyskland; då skulle förmodligen även Italien göra detta för att knyta åt sig viktiga poster i Österrike. Likaså kan man undra sig hur Frankrike hade agerat.

³¹¹ Aftonbladet 12/2 1864.

³¹² Aftonbladet 13/2 1864.

³¹³ Nya Dagligt Allehanda 15/2 1864.

³¹⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/2 1864.

³¹⁵ Nya Dagligt Allehanda 17/2 1864.

³¹⁶ Aftonbladet 19/2 1864.

Frankrike anser tidningen vara den mest passiva och stillastående nationen just nu, ja deras stumhet är det som ”tynger på Europa” för tillfället. Tidningen hoppas att Frankrike återknyter till sina 1789 års tankar och tar tag i den europeiska politiken på allvar, innan det eskalerar.³¹⁷ Att Europa bara står och tittar på medan en liten stat överrumplas ännu en gång är någonting som Aftonbladet trodde att de inte skulle få uppleva igen. Att stormakter helt utan vida tar sig an en liten stat och trampar på dess rättigheter och hotar dess existens måste tynga på det europeiska samvetet. Är man mer än en vasall, om man är en egen självständig nation, behöver man uppenbarligen ständigt slåss för sin ära och sina intressen.³¹⁸

”Europa har blott en fiende, det är Ryssland”, står i en insändare till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 22:a februari. Tyskland, anser författaren, är lika upplysta och förståndiga som danskarna och svenskarna och därför finns ingenting att vinna i detta krig som bör upphöra omedelbart. Att sträva efter fred är det optimala målet för västlänarna eftersom den äkta fienden finns i öster.³¹⁹ Aftonbladet skriver att Tyskland på allvar verkar vilja tränga in i de danska öarna och krossa hela Danmark. Danmark kommer följaktligen att förvandlas till en tysk vasallstat där varje strävande efter en självständig nordisk politik kvävs. Hela Europa undrar vad Sverige-Norge gör, ja till och med Tyskland frågar hånfullt vad Sverige-Norge gör.³²⁰ En allmän europeisk intervention mot den tyska aggressionen kommer att förslappa de tyska bemödanden. Som det ser ut försöker Tyskland, enligt Aftonbladet, sätta Danmark i en personalunion och till detta kan varken Sverige eller Europa stå likgiltiga.³²¹ En orsak till att kriget har kunnat fortlöpa och att Tyskland kunnat kliva över Eider är oenigheten mellan England och Frankrike, står i en insändare till Aftonbladet. Tillsammans hade de kunnat sätta stopp för den tyska hären vid Eider om man varit ense. Nu vägrar Frankrike överhuvudtaget ta i frågan medan alla Englands medlingsförsök avslagits av Preussen. Denna politiska oenighet har många liv på sina samveten, både i Polen och i Danmark.³²²

Den 1:a mars, via en korrespondensartikel, står i Nya Dagligt Allehanda om en stark motvikt i Norden mot utomstående hot. Ett politiskt hopslagande av staterna är inte möjligt, konstaterar författaren, men det nya rådande läget i Europa återknyter inte till de gamla historiska rätterna till land och område:

³¹⁷ Nya Dagligt Allehanda 19/2 1864.

³¹⁸ Aftonbladet 20/2 1864.

³¹⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 22/2 1864.

³²⁰ Aftonbladet 24/2 1864.

³²¹ Aftonbladet, Representationsreformen i Sverige och danska kriget II, 26/2 1864.

³²² Aftonbladet, Englands och Frankrikes inbördes rivalitet, 27/2 1864.

En ny rätt har bemäktigat sig Europa. Det finns visserligen ännu personer som påstå att den europeiska jernvigten icke är möjlig om man ej visar en vidskeplig vördnad för de traktater, som gifvit Europa dess nuvarande utseende, men dessa sväfva i stor villfarelse. Verleden hör icke mera till diplomaterne, och folken äro icke längre några boskapshjordar, som vallas af de furstliga familjerna.³²³

Till detta framgår att det är uppenbart att Tyskland söker att enas. Som kontinental motvikt mot detta behöver Norden stå starkt tillsammans med ett mer aktivt Frankrike.³²⁴ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver att kriget, för svensk del, vore en helt annan sak om både Frankrike och England uppträtt i det. Vad skulle det spela för roll om endast 30,000 man skickas in när tyskarna genast utökar sin styrka med 100,000 man?³²⁵

Grunden för att förstå hela kriget är att det handlar om ett nationellt krig mellan Danmark och Tyskland, skriver Nya Dagligt Allehanda. Beträffande en delning av Slesvig är det fullt rimligt att den dansktalande delen ska tillhöra Danmark och den tysktalande delen tillhöra Tyskland. Skulle den ena eller andra parten tillhöra ”fienden” skulle orättvisa uppstå. Den enda lösningen för att råda bot på rättvisan är genom nationalitetsprincipen.³²⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning spekulerar i att både England och Frankrike önskar att Sverige skulle äntra kriget utan att ha lyft några garantier med dem först. På så sätt kan båda deras regeringar utgå från den nya situationen och agera utefter den. Som tur var, menar tidningen, har den svenska regeringen inte ramlat ned i denna fälla.³²⁷ Att nya gränser kommer att behöva dras efter kriget är Nya Dagligt Allehanda övertygade om. Frågan om vart gränserna ska dras är någonting som behöver lösas via förhandlingarna där de neutrala parterna bör ha en åsikt i frågan också. Det gäller, som sagt, att försöka undvika orättvisa i området. En omröstning i de olika delarna av Slesvig hade varit en sådan lösning, utöver nationalitetsprincipen: ”Ett nationalitetskrig är evigt, tills antingen den ena nationen är krossad eller den rätta nationalgränsen vunnen”.³²⁸

Aftonbladet diskuterar, den 11:e mars, det rådande systemet där tidningar hävdar att ”det bara handlar om Slesvig” eller att ”det bara handlar om novemberförfattningen”. Aftonbladet frågar sig om svenskar hade tänkt likadant om ”det bara handlar om Norrbotten” ifall Ryssland attackerar. Enligt Aftonbladet handlar det inte bara om ett område, utan om att Preussen ämnar det ”fullständigt utplånande af den demokratiska friheten i Danmark”. Det Bismarck försöker göra, menar Aftonbladet, är sålunda att ändra ”ett sjelfständigt lands inre författning”.³²⁹ Några

³²³ Nya Dagligt Allehanda 1/3 1864.

³²⁴ Nya Dagligt Allehanda 1/3 1864.

³²⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1/3 1864.

³²⁶ Nya Dagligt Allehanda, Om Slesvigs delning, 4/3 1864.

³²⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 9/3 1864.

³²⁸ Nya Dagligt Allehanda 10/3 1864.

³²⁹ Aftonbladet 11/3 1864.

dagar senare jämför Aftonbladet Tysklands hållning med den Ryssland hade tidigare, under Krimkriget, och att Englands skygga hållning i frågan kommer att leda till ett europeiskt krig där heder och intressen sätts på spel på allvar. När polletten till slut trillar ned för England, och Frankrike, kommer de till dansk undsättning – precis som de gjorde för turkarna mot ryssarna. Hur kriget mellan Danmark och Tyskland slutar är helt upp till England och Frankrike. I en längre artikel framgår det, i samma blad, att det bästa Danmark kan göra är att hålla ut till sista man då väpnat skydd kommer att komma så småningom. Den annalkande våren kan bryta ut i ett krig som drar in stater som Turkiet, Frankrike, Ryssland, England, Italien och Sverige där alla, utom ryssen, kommer stå på samma sida. Det gäller sålunda att ha ”uthållighet i kampen” och försvara sig snarare än att ”ingå på fredsvilkor” där Danmark genast blir åsidosatt som en tysk vasallstat.³³⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning konstaterar å sin sida att Englands försök till fred fortsatt är fruktlösa och anledningen ska vara att ”Danmark ej vill gå in på konferensen utan vapenhvila” vilket skulle innebära att tyskarna måste utrymma Jylland och den danska flottan måste ställas i hamn – vilket tidningen förutsätter att Danmark inte vill. Englands medlingsförsök skulle sålunda inte vara till gagn för danskarna. Det bästa för Danmark just nu vore om ”England sent omsider vaknar ur sin dvala, att Italien börjar röra på sig, att slutligen Frankrike, sedan dess framtida planer sålunda blifvit betryggade, börjar sin länge väntade rörelse mot Rhen”.³³¹

Det är Slesvig, skriver Aftonbladet, som binder ihop Danmark med sina öar och som utgör grunden för hela dess nation. Slits denna del bort från landet slutar sålunda Danmark också att existera. Kriget handlar om huruvida ”Danmark skall höra till Skandinavien eller till Tyskland” och inte om Slesvigs vara eller icke vara danskt eller tyskt.³³² Kriget har artat sig till en europeisk fråga och inte bara blott en dansk fråga, menar Aftonbladet. Kan verkligen Europa bara stå och titta på när demokratiska rättigheter och samhällsskick rycks undan för det ”nya moralröfveriet”?³³³ I en längre artikel om den debatterade delningen av Slesvig skriver Aftonbladet att detta förutsätter att det överhuvudtaget ska vara en diskussion, vilket tidningen inte anser. Eftersom Slesvig är ett dansk-skandinaviskt land finns det ingenting att diskutera, det finns sålunda ingenting att dela – det kan inte vara tyskt.³³⁴

Nya Dagligt Allehanda uppmanar stormakterna att sammankalla till konferens för att reda ut saken. De är särskilt nyfiken på att höra vad Frankrike, Ryssland och Sverige har att säga om

³³⁰ Aftonbladet 14/3 1864.

³³¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 15/3 1864.

³³² Aftonbladet, En humbug-broschyr II, 16/3 1864.

³³³ Aftonbladet, Hvad vi borde vara eniga om, än en gång, 17/3 1864.

³³⁴ Aftonbladet, Om Slesvigs nationalitet: ännu ett ord, 23/3 1864.

frågan. Ett problem för att sammankalla en konferens är, enligt tidningen, Frankrikes ovilja då de inte är nöjda med vare sig Danmarks eller Preussens anspråk i frågan. Om Preussen vägrar en konferens är det för att de först vill erövra hela Slesvig och därmed vinna tid.³³⁵ Aftonbladet menar att Tyskland, och särskilt Preussen, använt sig av diplomatiska medel för att kunna undertrycka en mindre och svagare stat för att föra fram sina intressen. Tysklands brutalitet militärt, med sina 60 miljoner invånare mot de dryga två miljonerna danskar, borde väcka uppseende i det europeiska väsendet.³³⁶ Med de diplomatiska medel tyskarna använt sig av syftar Aftonbladet till den germanisering som skett i Slesvig sedan det tidigare kriget.³³⁷

I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning framgår, via en korrespondensartikel, att fred kan vara på gång då Frankrike slutligen bestämt sig för att sammankalla till en konferens. För att bibehålla freden i Europa, så att den inte eskalerar till ett större krig, tror Frankrike nu att detta är rätt väg att gå. Det framgår också, enligt rykten, att om Sverige förklarar krig mot Preussen kommer både Frankrike och England att genast ansluta sig till de skandinaviska länderna. Detta är emellertid ingenting som författaren till korrespondensartikeln uppmanar till, ty vem vet vad som kan ske om det handlar om falska uppmaningar?³³⁸ Dagen därpå skriver samma tidning att det verkar som att Frankrike och England är eniga på en punkt: att dela Slesvig utifrån nationstillhörighet, vilket tidningen anser vara förnuftigt. På de områden där det råder tvivel vilken nationalitet som är i övervägande anser Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att den ska delas utifrån den ursprungliga nationalitetsprincipen och de inflyttade elementen bör lämnas därhän. Striden mellan Tyskland och Norden är ”onaturlig” och genom att stänga dörren för kriget undanröjs alla tvivel även inom de skandinaviska länderna gentemot varandra, ty det börjar bli spänt även mellan Danmark och Sverige-Norge.³³⁹ Även Nya Dagligt Allehanda rapporterar att fred kan vara på gång då en konferens ska sammankallas. Tidningen lyfter att man hoppas att Frankrikes deltagande kan stoppa eventuella planer att hålla konferens likt Wienkongressen då Frankrike varit tydliga motståndare mot denna form av diplomati där saker och ting styckas upp hejvilt. En folkomröstning i de respektive områdena för att avgöra tillhörighet kan vara på sin plats.³⁴⁰ I en korrespondensartikel i Aftonbladet framgår att inget annat än en ”vestmaklig-nordisk allians” kan utmynna ur konferensen.³⁴¹ Aftonbladet anser

³³⁵ Nya Dagligt Allehanda 4/4 1864.

³³⁶ Aftonbladet, De tyska stormakternas beteende mot Danmark, 6/4 1864.

³³⁷ Aftonbladet, De tyska stormakternas beteende mot Danmark (forts.), 7/4 1864.

³³⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 7/4 1864.

³³⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 8/4 1864.

³⁴⁰ Nya Dagligt Allehanda 7/4 1864.

³⁴¹ Aftonbladet 8/4 1864.

också att det europeiska samfundet måste protestera mot Tyskland sedan de fortsatt att bomba danskarna, trots en pågående konferens:

Finnes det då ingen, som kan höja upp sin röst emot denna europeiska skandal? Hvarföre får detta helt och hållet onyttiga krig fortgå utan någon protest? Här är en fullt berättigad anledning för den allmänna opinionen i Europa att träda emellan. Röster, höjda för denna sak, skulle finna genljud, och ord, kraftigt uttalade, skulle ej blifva utan resultat.³⁴²

Nya Dagligt Allehanda skriver den 21:a april att det är viktigt att Frankrike och England enas eftersom de, i form av stormakter, behövs i Europa för att ta tag i den allmänna politiken. Om de två makterna är oeniga leder det till ”stora faror för den europeiska fredens bestånd”. Den dansk-tyska-frågan hade inte varit så här pass stor om Frankrike och England blott följde samma linje från början: ”Blotta antydning om en fullständig försoning mellan vestmakterna kan anses såsom den bästa och enda utsigten för närvarande att återställa freden i norra Europa”.³⁴³ Även Aftonbladet skriver att de är positiva till konferensen och att detta initiativ är det som framför allt kan komma att lösa frågan; förutsatt att man avgör det utifrån en liknande fred som i förra kriget.³⁴⁴

Det är en ren bedrövelse och sorg, skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, om nyheterna som kommer ut om den preussiska stormningen av Dybbøl och den danska reträtten till Als. Tidningen konstaterar nu att Danmarks öde helt och hållet vilar i den konferens som ska hållas i London.³⁴⁵ Den 26:e april skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att de hoppas att Londonkonferensen kommer att bära frukt. Konferensen har många viktiga frågor att ta itu med, särskilt den svagares rätt gentemot en stormakt. Än så länge har inte de övriga stormakterna i Europa lyckats lösa frågan, menar tidningen:

När Frankrike vill, vill icke England, och när England nu vill, så vill icke Frankrike. Och så får Tyskland göra hvad det behagar mot lilla Danmark; får bombardera dess fredliga städer, utplundra dess befolkningar och kanske – på sistone – behålla dess land såsom – ersättning för sina krigskostnader.³⁴⁶

Det är uppenbart för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att Preussens anspråk på Slesvig är större än man trott – de vill förmodligen själva inkorporera hela området. Detta område kommer dock aldrig att vara skyddat, varav man också måste erövra hela Jylland. Det gör i sin tur att Danmark blir för litet och direkt måste inskolas i övriga Skandinavien. Ett sådant brott

³⁴² Aftonbladet 12/4 1864.

³⁴³ Nya Dagligt Allehanda 21/4 1864.

³⁴⁴ Aftonbladet, Den engelska alliansen, Danmark och Polen (forts.), 21/4 1864.

³⁴⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 22/4 1864.

³⁴⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 26/4 1864.

kan omöjligt Sverige-Norge gå med på och nu gäller det att diplomatiskt agera smart och försiktigt för Sverige så att man inte hamnar i samma sits som danskarna.³⁴⁷ Nya Dagligt Allehanda konstaterar att freden måste komma snart. De vore tacksamma om tiden vore inne ”då stridigheter länderna imellan kunde afgöras utan att gripa till svärdets och kanonens ultima ratio”, även om de är helt förstående att det endast är en illusion. Även om konferensen skulle lösa en fred i detta krig återstår fortfarande många angelägenheter att ta tag i som i Italien, Polen och Ungern. Europas frågor måste lösas men huruvida det ska ske, när man går från konferens till kongress, har Nya Dagligt Allehanda lite tillövers för:

Det är nog känt, att det icke fattas entusiaster, som betrakta konferensen blott och bart såsom det första steget. England skall nu mera hafva förbundit sig att antaga Frankrikes idéer. Konferensen skall därför inom kort förvandlas till en europeisk kongress, som skall uppgöra *alla* tvistefrågor. Påminner icke detta något om den som sålde skinnen, innan han skjutit björnen? Konferensen har knappast hunnit samlas, innan man deri ser fröet till en kongress.³⁴⁸

Sedan Dybböl fallit och danskarna evakuerat Frederica står hela Jylland öppet för tyskarna. Aftonbladet undrar om det verkligen är möjligt för Sverige att fortsätta vara passiv nu. Att danskarna ska förvisas till ett tyskt lydrike ”innebär olycka och föderf för Sverge och Norge”. Tidningen undrar om regeringen ska vänta tills Ryssland också går in i Danmark innan någonting ska bli gjort. Just Ryssland ser Aftonbladet som det största hotet då tidningen är övertygad om att de ingått i en allians med Preussen och Österrike där ryssarna med sin politik kommer att försöka sära på Danmark och övriga Skandinavien för all framtid.³⁴⁹ Som svar till detta skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att ”det är förvånande att Aftonbladet aldrig lär sig” och syftar till att Sverige endast kan äntra kriget tillsammans med ”åtminstone *en* af de vestra stormakterna”. Om Aftonbladet tror att det skulle räcka att själva dyka in i kriget, omber Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning Aftonbladet att läsa på lite mer om frågan innan de publicerar någonting.³⁵⁰ Nya Dagligt Allehanda skriver att det är intressant att se hur Tyskland förvandlats från ett ”skrivande och talande Tyskland” till att bli ”den handlande makten, som med väpnad hand stört den europeiska freden”. Konferensens sympatier för den danska frågan är inte tillräcklig, här behöver kraftfullare medel åtagas för att ”tillbakavisa Tysklands orättmätiga anspråk”.³⁵¹ Tidningen menar också att England och Frankrikes

³⁴⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 26/4 1864.

³⁴⁸ Nya Dagligt Allehanda 29/4 1864.

³⁴⁹ Aftonbladet 2/5 1864.

³⁵⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 4/5 1864.

³⁵¹ Nya Dagligt Allehanda 6/5 1864.

grundval för vapenvilan är god och att de hoppas att saken löser sig där status quo ånyo råder i området.³⁵²

Den 9:e maj fastställdes vapenstillestånd mellan parterna som skulle sträcka sig i 30 dagar. Detta var någonting som Aftonbladet såg med förskräckelse på, ty tyskarna kunde nu utan vidare besätta hela Jylland. Vapenstilleståndet gör att ”England och Frankrike förödmjukas” och de ställs nu ”i en löjlig dagar i den civiliserade världens ögon”. Det är uppenbart, enligt Aftonbladet, att konferensen varit ett misslyckande och att stormakterna har skickat dödsstöten å Danmarks vägnar.³⁵³ Ny kritik skickades av Aftonbladet, den 13:e maj, till konferensen där det är uppenbart att de inte kommer kunna åstadkomma någonting. De enda som verkar tro det är engelska och franska statsmän som gör sig illusioner om storverk. Det ser inte bra ut för ”den europeiska fredens bevarande” nu när den framträdande ”trippelalliansen mellan Preussen, Österrike och Ryssland” är befäst.³⁵⁴ Nya Dagligt Allehanda skriver också, likt Aftonbladet, att villkoren för vapenstilleståndet inte är fördelaktiga för Danmark. Tidningen undrar om övriga västmakter lämnat någon form av dansk garanti men betvivlar den saken.³⁵⁵ Till skillnad från Aftonbladet skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att stilleståndet snarare är ”ett nederlag än en seger för den tyska diplomatin” och att vapenvilan inte kan ses, utifrån tysk ståndpunkt, som ”förmånliga vilkor”.³⁵⁶

Vapenstilleståndet pågick fram till 25:e juni utan att någon fred skrivits under. Några dagar senare överrumplades den danska armén på Als, vilket var ett hårt slag mot Danmark och kan betraktas som den sista avgörande striden. Innan det stått klart huruvida fred påskrivits eller ej är Aftonbladet pessimistiska till att så blir fallet. De skriver att ”Afgörandets stund är snart inne” men att det mesta tyder på att kriget återupptas. Till detta står mycket på spel för den europeiska utvecklingen:

Det gäller nemligen huruvida det politiska system, som har sin tyngdpunkt, sin sol i Petersburg, kring hvilken planeterna Berlin och Wien gå sina regelbundna banor utan ringaste afvikelse, skall vid detta tillfälle lyckas vinna en till sina följder oberäknelig seger öfver den vesterländska civilisation, som i danska nationen räknar en af sina icke minst framstående representanter.³⁵⁷

Om konferensen avslutas utan några konkreta resultat är Nya Dagligt Allehanda övertygade om att England, som inte längre har något val, kommer ansluta till kriget på den danska sidan.

³⁵² Nya Dagligt Allehanda 6/5 1864.

³⁵³ Aftonbladet 11/5 1864.

³⁵⁴ Aftonbladet 13/5 1864.

³⁵⁵ Nya Dagligt Allehanda 12/5 1864.

³⁵⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 14/5 1864.

³⁵⁷ Aftonbladet 25/6 1864.

Anledningen ska vara folkopinionen i landet som starkt stödjer en sådan åtgärd.³⁵⁸ När konferensen officiellt var över konstaterade samma tidning att alla Europas blickar nu kommer att vila på England och hur de ska ta sig an kriget som ännu en gång dragit i gång. Tidningen är optimistisk att England kommer att agera eftersom deras inflytande i Europa haft en utgångspunkt i ”frihetens och det nationella oberoendets sak”.³⁵⁹ Den 28:e juni rapporterar dock Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att England inte kommer att agera i frågan utan i stället låta det ha sin gång. Detta är, enligt tidningen, mycket upprörande nyheter som vänder upp och ned på den europeiska politiken:

Härmed har ett betydelsefullt skifte inträdt i Europas politik. Rättsförhållandena i vår verldsdel hafva nu länge varit grundade på den s. k. stormagts-politikens basis. Fem af dess största staters regeringar hafva till dato fungerat såsom ett slags sjelfvald areopag [...] Denna sjelftagna rätt, som de starke tillegnat sig, har alltid förutsatts innebära en motsvarande pligt: att utöfva polisen i Europa, att förhindra uppkomsten af en ren eröfrings-politik, att mot den ena och mächtigare statens obefogade angrepp försvara den andras och svagares.³⁶⁰

Denna politik menar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning inte längre gäller, vilket inte var onaturligt eftersom den baserades på väldigt svaga grunder och stormakter med olika intressen. Detta måste ses som en varning för alla andra mindre nationer i Europa att man inte kan förtrösta på utländsk hjälp, ty det är den egna kraften som räknas. Tidningen önskar sedermera att Sverige inte går samma möte till ödes om den stora grannen i öster agerar lika djärvt där som Tyskland som ”kan göra hvad han vill”. Danmark kan nu hoppas att det engelska kabinettet kan falla och ”efterträdas af ett krigiskt”.³⁶¹

I ett publicerat brev inskickat till Aftonbladet den 1:a juli diskuteras det svenska kabinettets skräck för Ryssland som en fråga till att Sverige inte vågat gå med i kriget. Att Ryssland skulle motsätta sig en skandinavisk union får vi nog aldrig veta och att Ryssland skulle lura i vassen och attackera Sverige så snart Sverige gått i klinch med Tyskland låter ”högst osannolikt”. Ur ett politiskt perspektiv skulle inte Tyskland vilja att Ryssland skulle kriga mot Sverige då detta skulle vara ett ytterligare steg mot ett allmänt europeiskt krig. Att västmakterna endast lugnt suttit i båten och skådat de övergrepp som gjorts mot Danmark är beklagligt men det är troligt att antaga att man inte hade stått still om ett krig mellan Sverige och Ryssland tog fart eftersom ”den politiska jemvigten och deras egna intressen allvarsamt hotades” i sådana fall. Om

³⁵⁸ Nya Dagligt Allehanda 25/6 1864.

³⁵⁹ Nya Dagligt Allehanda 27/6 1864.

³⁶⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 28/6 1864.

³⁶¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 28/6 1864.

ställningen i Europa vore sådan att västmakterna inte skulle stödja Sverige mot Ryssland betyder det att alla tankar om jämnvikt är att glömma och att Sverige oavsett bör vara rädd för sin egen undergång. Oavsett vad ”kunna vi ej finna, att fruktan för Ryssland bort afhålla oss från deltagande i kriget”.³⁶² Efter att det framkommit att Tyskland erövrat Als och gått för ”nådstöten” mot den danska hären undrar Aftonbladet vad detta betyder för jämnvikten och Nordens självständighet. Man konstaterar att Ryssland förmodligen inte vill se Sverige i kriget men när ”skandinaviska Nordens framtida sjelfbestånd” står på spel måste någonting snarast förändras. Här måste Sverige genast sätta sig ned med Frankrike och England och kräva att de fullgör sina förpliktelser och försäkras om dess medverkan för att bevara Sveriges viktigaste och dyrbaraste intressen.³⁶³

Den 4:e juli konstaterar Aftonbladet att Frankrike och Ryssland nekat sitt bistånd och att England ej kommer vilja hjälpa Danmark. Detta förefaller vara droppen för Aftonbladet: ”Det är således nu en gång för alla afgjort, att det 1864 är – makten som herrskar i Europa, och att rätten icke längre har en enda försvarare”.³⁶⁴ Nya Dagligt Allehanda, som anser att Aftonbladet agiterar för krig, skriver att Aftonbladet blundar för frågan om Ryssland och menar att om Sverige går med i kriget är det inte bara mot Preussen och Österrike, utan även mot ryssarna.³⁶⁵

Den 7:e juli skriver Aftonbladet:

Jemnvikten makterna emellan existerar icke mer, det regelbundna allianssystemet är störtadt, ingen enda makt håller frihetens fana med fast hand, och barbariet skrider fram mot vester utan att ur slummern väcka det förslappade Europa. Det skall likväl jagas upp genom det kanondunder, hvilket just *de* framkalla, hvilka ha mest att förlora på striden.³⁶⁶

Nationalitetsrättigheterna försvaras av stater som själva trampar på rättigheterna och i detta universella kaos framgår att ingen snart ”kan komma öfverens om någonting”. Överallt, skriver Aftonbladet, sprakar gnistor ”som kan sätta Europa i låga” och den dansk-tyska frågan kan föranleda utbrottet för en allmän konflikt.³⁶⁷ Aftonbladet förklarar också dagen därpå att anarki råder sedan England bestämt sig för att ge alla länder ”fria händer” och att de ingenting kan eller vill göra i frågan.³⁶⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver att både Sverige och Danmark nu måste inse att de inte är några stormakter och att de inte erhåller de resurser som krävs för att mäta sig med dessa. Skulle Sverige behöva kriga mot Ryssland skulle det ”kräva

³⁶² Aftonbladet, Några synpunkter i fråga om vår politik II, 1/7 1864.

³⁶³ Aftonbladet 2/7 1864.

³⁶⁴ Aftonbladet 4/7 1864.

³⁶⁵ Nya Dagligt Allehanda 4/7 1864.

³⁶⁶ Aftonbladet 7/7 1864.

³⁶⁷ Aftonbladet 7/7 1864.

³⁶⁸ Aftonbladet 8/7 1864.

ofantliga offer” och tänk då vad ett krig mot både Ryssland och Tyskland hade kostat?³⁶⁹ England och Frankrike måste närma sig varandra och stå enade på samma sida mot de hänsynslösa tyska och ryska stormakterna, skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Det är på sådant sätt som denna konflikt och kommande ska lösas. Ett stort allmänt europeiskt krig kan hota att inveckla det europeiska läget ytterligare och därför behövs en fred för att ”när den stora striden börjar, Skandinavien och det norra Tyskland skola kunna stå vid hvarandras sida”. Tillsammans ska man representera ”politisk, religiös och borgerlig” frihet.³⁷⁰

Nya Dagligt Allehanda skriver att det är otänkbart, som ryktena stundom varit, att Danmark skulle ingå i det tyska förbundet. Eftersom förbundsdagen varit motståndare att inkludera Österrike, med sina icke-tyska områden, skulle det aldrig ske i realiteten att hela Danmark skulle bli en del av detta förbund.³⁷¹ Den 20:e juli inrättades en ny vapenvila som följdes av förhandlingar i Wien om ett fredsslut. Med vapenvilan påskriven deklarerade Nya Dagligt Allehanda att danskarna inte längre kan förlita sig på engelsmännen utan att deras bästa möjlighet att få till en bra överenskommelse är via Frankrike som, enligt tidningen, har bra inflytande på de tyska staterna.³⁷² Aftonbladet skriver att det våld som en liten stat som Danmark utsatts för där uppemot 250,000 danskar riskerar att ryckas från sitt fädernesland, där Europas makter materiellt inte visat något motstånd, kommer aldrig att moraliskt kunna motiveras.³⁷³

5.2 Interna påverkansfaktorer

Aftonbladet skriver den 16:e januari, två dagar innan Preussen och Österrike förklarar krig mot Danmark, att det inte verkar råda någon krigisk agitation i landet längre – inte ens i de mest skandinaviskt sinande tidningarna. Aftonbladet anser att det dock finns tidningar, särskilt Nya Dagligt Allehanda, som försöker spä på tron att folk sympatiserar för krig.³⁷⁴ Nya Dagligt Allehanda skriver å sin sida att om kriget kommer behöver Sverige fundera på sin roll. Om man går in i kriget gör man det inte för den skandinaviska idén utan för att rent mänskligt perspektiv. Samtidigt skulle kriget kosta väldigt mycket för Sverige, särskilt materiellt. Ett krig för Sverige just nu skulle leda till ”obotlig skada”.³⁷⁵

³⁶⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 8/7 1864.

³⁷⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 11/7 1864.

³⁷¹ Nya Dagligt Allehanda 14/7 1864.

³⁷² Nya Dagligt Allehanda 19/7 1864.

³⁷³ Aftonbladet 26/7 1864.

³⁷⁴ Aftonbladet 16/1 1864.

³⁷⁵ Nya Dagligt Allehanda 16/1 1864.

Om Preussen tror att Sverige-Norge kommer att gå in i kriget tror de fel, skriver Aftonbladet. Aftonbladet skriver att Sverige har förstått sin position och att en svensk framtid är bättre om man använder sin röst för den nordiska nationaliteten i den europeiska politiken snarare än att kriga – vilket regeringen också verkar göra, till tidningens glädje. Trots det skriver Aftonbladet att de känner sig kränkta av tanken att Sverige inte skulle kunna bidra i kriget, ty det hade man absolut kunnat göra. Senast det begav sig klarade ju sig Danmark på egen hand mot tyskarna.³⁷⁶

I ett brev till Aftonbladet den 19:e januari från Danmark framgår att även Sverige-Norge har egna intressen att bevaka i den här frågan då ett anfall mot Danmark inte kan vara positivt för Skandinavien överhuvudtaget. Bara att tyskarna kliver över Eider borde vara tillräckligt för Sverige att agera eftersom de då äntrar Nordens områden: ”Ju hastigare och kraftigare de förenade brödrarikena uppträda, desto lifligare skall denna känsla bli hos våra öfvermodiga grannar”. Bara det att en endaste svensk-norsk hjälpkår skulle befinna sig på plats i Danmark ”skulle vara långt större än kanske någon i Sverge kan föreställa sig”.³⁷⁷

Den 21:a januari står en vädjan i Aftonbladet till de danskar som läser att Sverige inte är likgiltiga i frågan eftersom det trots allt rör Sveriges ”närmaste bröder”. Till skillnad från andra frihetskamper i Europa ligger denna Sverige närmst och det är ingen underdrift att påstå att det också är en svensk angelägenhet. Samtidigt är det viktigt att poängtera, även för den varmaste skandinaven, att om Sverige uttalar sig alltför aggressivt kommer man också att behöva agera med handling: ”Opinionsyttringar inför Europa kunde icke heller vara behöfliga, då vår stämning och våra sympatier äro bektana för hela världen, icke minst för Tyskland”. Det är också viktigt att Sverige inte går in i en allians för tillfället, i stället måste fokus ligga på att den svenska regeringen förmodligen redan agerar utifrån vad de kan göra för att betrygga Skandinavien framtid. Tills vidare uppmanar Aftonbladet att den svenska befolkningen bidrar med materiellt stöd i den mån det går för den danska saken.³⁷⁸ Nya Dagligt Allehanda ställer sig frågan ”om och när” Sverige bör ”kasta vårt svärd i vågskålen till Danmarks fördel”. Tills det är beslutat om de svenska stamförvanterna ska få understöd militärt eller inte uppmanar tidningen också, likt Aftonbladet, till materiellt stöd. De svenska medborgarna måste skynda med sina bidrag nu när Österrikes och Preussens ”rofgiriga örnar” bankar på dörren. Vidare skriver tidningen att de som lockas av att hastigt ansluta till kriget behöver ta ett steg bakåt och fundera över situationen ytterligare, nu är inte rätt läge.³⁷⁹ Även dagen därpå konstaterar samma

³⁷⁶ Aftonbladet 18/1 1864.

³⁷⁷ Aftonbladet, Bref från Slesvig, 19/1 1864.

³⁷⁸ Aftonbladet 21/1 1864.

³⁷⁹ Nya Dagligt Allehanda 21/1 1864.

tidning detta: ”Hvad Sveriges och Norges deltagande i striden beträffar, hoppas vi, att vår regering skall iakttaga samma försigtighet som hittills och tänka på Sveriges väl i främsta rummet”. Samtidigt anklagar Nya Dagligt Allehanda Aftonbladet för att ha helt bytt fot i frågan sedan kriget sist begav sig.³⁸⁰

Den 23:e januari skriver Aftonbladet om Bismarcks och Preussens mål med kriget. De tror att Preussen redan har hört av sig till svenska regeringen om en delningsplan av Danmark där Slesvig helt ska inkorporeras i Holstein som i sin tur ska ingå i det expanderande tyska förbundet. Detta är någonting orimligt, menar Aftonbladet, då Slesvig måste utgöra en del av Danmark eftersom detta är det enda krav Sverige kan gå med på för att inte förlora en del av Skandinavien.³⁸¹ Det vore en skymf mot den svenska staten om svenska medborgare förväntar sig att Sverige skyndsamt ska bistå Danmark militärt utan stöd från andra makter, detta är blott ultraskandinaviska fantasier. Utan bundsförvanter kommer och bör inte Sverige äntra kriget. Skulle Sverige gå in i kriget ser Ryssland detta som ett tillfälle ”för att söka gifva oss banesår”. Lyckas dock Sverige erhålla någon stark bundsförvant som kan stötta Danmark är det rimligt att hjälpa till. Åter anklagar Nya Dagligt Allehanda Aftonbladet för att vara militaristiska medan de själva vurmar för freden i första hand.³⁸²

Om Sverige skulle gå med i kriget skulle det få en omedelbar verkan på förloppet, menar en korrespondensartikel i Aftonbladet:

Blir det Sverge-Norge, som får försteget, så inser hvar och en gensat, att dessa våra brödrariken uppträda för Danmarks, för den nordiska nationalitetens rätt, icke specielt för det glücksborgska husets dynastiska intressen. Vår sak får derigenom en ofantlig styrka: nordens solidaritet är då ett faktum, för hvilket Europa kommer att känna respekt.³⁸³

Skulle däremot Ryssland ta första steget mot att lösa konflikten, exempelvis genom våld, skulle detta vara ett stort slag mot den nordiska politiken då de inte skulle, till skillnad från Sverige, ta vara på Danmarks rätt, intressen eller frihet. En sådan svensk politik skulle vara ett fiasko inför hela Europa.³⁸⁴ Den 30:e januari framgår i en korrespondensartikel till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att Sverige förmodligen redan gör sig redo för att delta i striderna: ”att våra trupper komma att gå ut så fort omständigheterna göra det möjligt, det är en afgjord sak”. Tidningen förutsätter också att det svenska kabinettet redan skickat en officiell protest till

³⁸⁰ Nya Dagligt Allehanda 22/1 1864.

³⁸¹ Aftonbladet 23/1 1864.

³⁸² Nya Dagligt Allehanda 25/1 1864.

³⁸³ Aftonbladet 27/1 1864.

³⁸⁴ Aftonbladet 27/1 1864.

Preussen för dess omtalade ultimatum på danskarna. Kriget kan vara runt hörnet när som helst och då gäller det för Sverige att skynda.³⁸⁵

Sverige kommer att, med tanke på händelseutvecklingen, behöva understödja Danmark, konstaterar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Tidningen vill helst inte att Sverige ska vara delaktiga i kriget men som det ser ut just nu har man inget val, ty Sverige måste ”acceptera inblandningen såsom en sorglig nödvändighet”. Samtidigt skriver tidningen att man förstår att den allmänna svenska opinionen inte riktigt är sådan för tillfället.³⁸⁶ Aftonbladet kommenterar i sin tur den kritik mot dem att de skulle vara drivande till krig. Snarare tvärtom menar Aftonbladet att de ”äro så fredsälskande som någon i vårt land kan vara” och att man troligen värderar freden högre än andra tidningar. Det Aftonbladet däremot påvisar är att händelserna kan bli sådana att Sverige inte kan ställa sig främmande till kriget om det för framtiden vore gynnsamt att ansluta till krigshären. Skulle Tyskland korsa Eider bör Sverige åtminstone placera en observationskår i Skåne – en aktion som ingen i världen skulle klandra Sverige för att göra. Samtidigt riktar Aftonbladet också kritik i sin tur mot Nya Dagligt Allehanda som man anser inte talar för folkopinionen, även om de hävdar att de gör det i den danska frågan.³⁸⁷ Dagen därpå, när nyheten om att tyskarna faktiskt korsat Eider, skriver Aftonbladet att ”tärningen är nu kastad”. De förutsätter att svenska regeringen upplyst om sitt missnöje för inkräktarna och man väntar med spänning på vad den svenska regeringen nu ämnar vidtaga för åtgärder.³⁸⁸

Den 3:e februari skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att den svenska opinionen för tillfället inte önskar krig och att de som är för ett krig är en minoritet. Tidningen menar att Aftonbladet, som yttrat sig positivt om en intervention, inte förespråkar opinionen och att de ger ”våra grannländer en falsk föreställning om stämningen i Sverge”.³⁸⁹ När nyheten om att Danmark utrymt Dannevirke förklaras beslutsfattarna, i Aftonbladet, som förrädare. Det framgår också att om endast en liten svensk styrka skulle tillsättas Danmark och Dannevirke skulle det vara tillräckligt för att förhindra ett tyskt övertramp in i Nordens gränser.³⁹⁰ Utrymningen av Dannevirke upprörde Aftonbladet djupt och skriver att denna händelse måste ”i hög grad öka deltagandet inom vårt land och ännu mera stegra de förut så varme sympatierna för våra bröder”. Det handlar nu om Danmarks existens och överlevnad och då

³⁸⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 30/1 1864.

³⁸⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1/2 1864.

³⁸⁷ Aftonbladet 1/2 1864.

³⁸⁸ Aftonbladet 2/2 1864.

³⁸⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 3/2 1864.

³⁹⁰ Aftonbladet 8/2 1864.

omständigheterna ser ut som de gör kan inte Sverige bara stå och titta på. Det handlar också om att Tyskland med sin fräckhet helt förbisett Sveriges krav och att de hotar Sveriges intressen i området. För en betryggande framtid behöver Sverige, anser Aftonbladet, utropa: ”*hellre en gång strid än aldrig fred!*”.³⁹¹ Sverige måste uppträda i frågan nu, konstaterar Aftonbladet den 12:e februari. Sverige verkar vilja ta rollen som ”den *medlande*, den *ointresserade*”, vilket Aftonbladet beklagar sig över eftersom det handlar om en fråga som kommer att påverka det svenska välståndet. Därför måste Sverige agera beslutsamt för hela Nordens intresse innan tyskarna ”förintar hela vårt politiska inflytande”. Vidare skriver Aftonbladet:

Det ögonblick, som är, manar till enighet och allvar. Det är måhända det sista, då det kan afgöras, om de nordiska folken skola gå tillsammans sin egen väg, stödjande hvarandra och derigenom starka mot hvem dem hotar, eller om den ene brodern i den skandinaviska folkfamiljen skall lemnas åt sig sjelf, för att förblödande förebåda de andres fall. Afgörandet ligger i vår konungs hand.³⁹²

Vidare skriver Aftonbladet att de är realister i den skandinaviska frågan och att de företräder Sveriges intressen. De hänvisar till ”nationalläran” som är det största kapital en stat som Sverige kan erhålla. Om Sverige nu inte agerar och hjälper Danmark i dess kris blundar Sverige för sina egna intressen och heder, vilket kommer att resultera i ett inrikes nederlag som är större än alla tänkbara materiella förluster. Faller Danmark kommer Sverige att stå ”fullkomligt isolerade, utan en enda vän, på alla sidor omgifna af mäktiga fiender”.³⁹³ Gällande den danska utrymningen av Dannevirke skriver en insändare till Nya Dagligt Allehanda att Aftonbladet endast försöker hetsa folk till krig. Aftonbladets ”krigstrumpet” underminerar den danska hären och den svenska regeringen som, insändaren menar, Aftonbladet också hånar med sina utspel. Aftonbladet verkar vilja ”sticka halsen i snaran” med sin agitation för krig.³⁹⁴

En svensk intervention skulle hjälpa föga, skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Skulle Sverige skicka in 30,000 man till krigsteatern skulle tyskarna skicka in 60,000 nya direkt. Kriget skulle kosta Sverige oerhört och en svensk intervention skulle förmodligen också stjälpas Danmark mer än hjälpa eftersom England i sådana fall kan ta ytterligare ett steg bakåt då de i sådana fall ”ansåge sig hafva gjort nog”. Ett svenskt deltagande skulle blott bli ”såsom ett sandkorn på händelsernas våg”.³⁹⁵ Efter nyheterna om att tyskarna gått in i Jylland skriver Aftonbladet ånyo att Sverige måste värna om sin nationalära och att riket måste göra sin plikt

³⁹¹ Aftonbladet 9/2 1864.

³⁹² Aftonbladet 12/2 1864.

³⁹³ Aftonbladet 13/2 1864.

³⁹⁴ Nya Dagligt Allehanda 13/2 1864.

³⁹⁵ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/2 1864.

och skydda det svenska intresset.³⁹⁶ Den 20:e februari ställer sig Aftonbladet frågan varför den svenska politiken förändrats så radikalt från hur det såg ut 1848 och nu. Då hotade Sverige med en intervention om Jylland och de danska öarna hotades men nu, när detta är en realitet, gör man ingenting. Det enda som har förändrats, menar tidningen, är att Sverige-Norge faktiskt är ännu närmre Danmark än då. Det är en ”moralisk omöjlighet” att Sverige endast ska dra ett politiskt streck över det som sker när de svenska intressena i Slesvigfrågan är så pass hotade som de är.³⁹⁷ Till skillnad från Aftonbladet menar Nya Dagligt Allehanda att det inte alls handlar om att nationens ära sätts i fråga om man inte går in i kriget. Det handlar snarare om Aftonbladets egen ära som verkar ha fastnat i Eider när Tyskland klev över denne: ”Sveriges ära fordrar ej, att det ensamt skall gå till strids, der de mäktigare kamraterna sitta stilla”. Tidningen menar att Aftonbladet försöker sprida tyskhat och skandinavism när de skriver om att den svenska nationaläran står på spel.³⁹⁸

Den 22:a februari understryker Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning ånyo att det inte är läge för Sverige att skicka in militära resurser till Danmark. Norge har redan bestämt sig för att inte skicka några trupper, vilket gör situationen ännu mer prekär. Ett svenskt deltagande skulle dessutom ”framkalla enighet mellan de nu söndrade tyska staterna och dermed öka de fiendtliga stridskrafterna”. En intervention skulle utsätta Sverige för en stor fara och stora förluster är att vänta. De ultra-skandinaver som skriker efter krig måste besinna sig, menar tidningen. Det är kort och gott inte rimligt att Sverige ensamma går in i kriget oberoende av Englands och Frankrikes deltaganden. De moraliska förpliktelser som omger Sverige förbises när verkligheten ser ut som den gör.³⁹⁹

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning riktar ny skarp kritik mot Aftonbladets krigsagitation den 24:e februari och menar att de är tvetydiga i sin rapportering. Å ena sidan vill Aftonbladet ha fred, å andra sidan vore det en skam om Sverige inte aktivt uppträdde i kriget.⁴⁰⁰

Det ligger inte i Sveriges uppgift att ta initiativ till europeiska stridsfrågor, menar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Dessa frågor måste lösas av de större och mäktigare länderna. Den allmänna svenska opinionen är också av den art, bortsett hos vissa studenter, att Sverige ska hålla sig utanför kriget och att enas med Danmark till ett land är numer en omöjlighet.⁴⁰¹ Den 26:e februari skriver Nya Dagligt Allehanda på nytt om Aftonbladets agitation och att man

³⁹⁶ Aftonbladet 19/2 1864.

³⁹⁷ Aftonbladet 20/2 1864.

³⁹⁸ Nya Dagligt Allehanda, Är Sveriges ära pantsatt vid Eidern?, 22/2 1864.

³⁹⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 22/2 1864.

⁴⁰⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 24/2 1864.

⁴⁰¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 25/2 1864.

tröttnat på att de vevar ”dels emot regeringen, dels emot svenska folket, för dess underlåtenhet att anse Danmarks sak som Sveriges egen”.⁴⁰² Tidningen skriver också att de lägger sin fulla tillit till att den svenska regeringen kommer att ta de beslut som behöver tas för att reda ut saken.⁴⁰³ Nya Dagligt Allehanda uppmanar svenska folket att lyssna till det sunnda förnuftet och inte dras med i Aftonbladets krigsrop. Det skulle vara dåraktigt att kasta sig in i kriget utan vare sig Frankrikes eller Englands bistånd. Danmark skulle inte heller tack för hjälpen genom att ta av sig kungakronan och räcka den till Sverige, som skandinavisterna tror. Förnuftigast är att stå utanför för svenska rikets bästa.⁴⁰⁴

Den 3:e mars skriver Nya Dagligt Allehanda att det är tydligt i opinionen att Aftonbladet inte fått något stöd. Det som särskilt vänt dem ryggen är deras ständiga klagomål på ”löftesbrott” av den svenska regeringen och av det svenska folket, allvarliga påståenden menar tidningen.⁴⁰⁵ Även Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning står frågande till Aftonbladets krigiska mentalitet och, likt Nya Dagligt Allehanda, förundrar sig över dess aggressivitet gentemot den svenska regeringen.⁴⁰⁶ För att visa att man inte står ensamt i frågan citerar Aftonbladet en norsk tidning som diskuterar huruvida den danska saken är en svensk-norsk angelägenhet. Här skriver författaren under de ord som tidigare florerat kring kriget: ”Danmarks sak är vår sak – kampen vid Eidern är en för norden gemensam kamp!”. Att länderna går ihop för att gemensamt skydda Skandinavien gränser är mer än bara en ”heders- och vänskapssak”, ty det handlar också om ”en lifssak för oss alla”.⁴⁰⁷ En insändare till Aftonbladet den 5:e mars funderar om den svenska kungen möjligen blivit lite väl påverkade av de personer runt honom om att Sverige ska hålla igen när det gäller Danmark. Den svenske kungen kan inte stå likgiltig i detta även om det leder till ett större europeiskt krig. Det är dags för Sverige att ”göra något för sina lidande grannar – och detta snart”.⁴⁰⁸ Den 8:e mars citerar Aftonbladet ånyo en annan tidning som delar dess åsikter:

Skall icke hjälpen komma snart? Skall den närmaste grannen, hvares eget hus derefter är närmast att hotas, ännu lugnt åse plundringen, skola vännerna, som dock högtidligt lofvat hjälpa till att skydda den lilles hus, om det hotades, icke snart gifva kraft åt sina ord och försäkringar? [...] Fråga Sverge-Norge, England och

⁴⁰² Nya Dagligt Allehanda 26/2 1864.

⁴⁰³ Nya Dagligt Allehanda 1/3 1864.

⁴⁰⁴ Nya Dagligt Allehanda, ”Är vår Herre de dårars förmyndare?”, 2/3 1864.

⁴⁰⁵ Nya Dagligt Allehanda 3/3 1864.

⁴⁰⁶ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 4/3 1864.

⁴⁰⁷ Aftonbladet, Har Sverge och Norge någon hedersskuld att gälda i den Danska frågan?, 4/3 1864.

⁴⁰⁸ Aftonbladet, ”Lugna er”, 5/3 1864.

Frankrike, om det är menskligt, om det är dem värdigt, att danskarne, oakadt sitt hjeltemodiga försvar, får slagtas, tillintetgöras af tyskarne!⁴⁰⁹

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning hyllar den svenska regeringens agerande under den föreliggande konflikten. Det står att det ”enär näppeligen någonsin tillförene ett lands regering så nitiskt verkat för ett annat land, med upplysta råd och bemedlande framställningar” som Sveriges regering har gjort till den danska under kriget.⁴¹⁰ I Nya Dagligt Allehanda den 16:e mars publicerades en text om den skandinaviska idén. Här förklaras att idén om en skandinavisk union under 1848 var fin och många var entusiastiska inför detta och kände stor sympati för saken. Det finns emellertid många orsaker varför skandinavismen har slocknat som idé, skriver tidningen, där komplikationerna för hur det rent praktiskt skulle kunna gå till är en. En annan orsak är att man 1848 hade dålig koll på vad den slesvigska frågan handlade om och att den danska byråkratin, kring Slesvig-Holstein, tråkat ut skandinavien och i stället börjat ifrågasätta dess rätt till områdena. Om de skandinaviska länderna någonsin skulle enas gäller det för Danmark att göra rent i sitt eget hus först och avgörandet ligger inte i svenska händer utan i de danska och även de norska.⁴¹¹ I en insändare till Aftonbladet står åter om missnöjet hos det svenska folket som fortfarande önskar att Sverige ska uppträda för den danska saken. Förutom rättskänslan anser folket, skriver Aftonbladet, att det vore ett brott mot ”Sverges egna intressen att med armarne i kors åse huru Danmark lemlästas och förtryckes”. Att fred är att föredra skriver författaren under, men den långvariga neutralitet Sverige visat upp gör att en inre fiende kommer att växa fram eftersom ”dåsighet och förslappning” är dåliga omen för en nation. Som en kommentar från Aftonbladets redaktion till insändaren framgår att tidningen håller med insändaren om det den skriver och att de som motsätter sig ett svenskt deltagande antingen har ”stor obekantskap med förhållandena” eller ”lumpna och sjelfviska intressen”.⁴¹²

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning beklagar sig över att man från danskt håll fått för sig att Aftonbladet leder någon form av opinion i Sverige. Man hälsar att Sverige och Norge skickar sina varmaste hälsningar och sympatier till Danmark men att hela välfärden skulle stå på spel om man gick in i kriget. Danskarna bör sålunda se på Aftonbladets framställningar som vilseledande ”rörande stämningen i Sverige”, om än att det inte är nationens fel utan Aftonbladets.⁴¹³ Aftonbladet diskuterar den 26:e mars skandinavismen och avslår att politisk skandinavism är någonting frånskilt från någon annan form av skandinavism: ”Antingen är

⁴⁰⁹ Aftonbladet, En bild ur ”bildningens tidevarf”, 8/3 1864.

⁴¹⁰ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 14/3 1864.

⁴¹¹ Nya Dagligt Allehanda, Några ord om den skandinaviska situationen, 16/3 1864.

⁴¹² Aftonbladet, Några ord i dagens stora fråga, 24/3 1864.

⁴¹³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 24/3 1864.

skandinavismen i sin grund politisk eller också är den ingenting”. Skandinavismen utformades bland annat att fungera som en motpol mot panslavismens ”eröfring och förslafning”. Skandinavismen är således användbar som en trygghet mot ”arfiendens planer” och dess första prov är redan här när en skandinavisk broder hotas av en övermakt. Tiden för ett enande kanske är förbi men det går inte att förneka skandinavismens trofasta, ädla och riktiga politiska idé.⁴¹⁴ Den 30:e mars skriver Nya Dagligt Allehanda åter om den svenska politikens väg som man anser varit korrekt i kriget. Sverige kommer inte att gå in i klinch med Preussen, Österrike och tyska förbundet på egen hand, vilket inte är svårt att förstå. Orsaken till detta är förstås Englands och Frankrikes passiva hållning: ”De två så mäktiga, fruktade och rika nationer som den franska och den engelska anse det klokt att vara neutrala” och ”hvad skall då Sverige göra”? Tidningen konkluderar att ”så länge England och Frankrike bibehålla sin neutralitet, kommer äfven Sverige att följa exemplet”.⁴¹⁵ I en ny artikel om skandinavismen, i Aftonbladet, står att en gemensam skandinavisk politik är den enda ”som erbjuder de nordiska folken en tryggad framtid”. Det står också att den skandinaviska idén är fortsatt stark hos allmänheten, vilket synes i ”de växande skaror af frivilige, som draga ut ifrån vårt land, för att kämpa Danmarks rättfärdiga strid”.⁴¹⁶

Efter att svenska regeringen publicerat avtalen man slutit med Danmark innan kriget drog i gång, från november 1864, konstaterar Aftonbladet att det faktiskt inte skrivits på ett avtal om allians – vilket Aftonbladet tidigare starkt antytt. Trots det anser Aftonbladet att regeringen uttryckt sig som sådant för danskarna att de kunnat ”räkna på vårt bistånd”.⁴¹⁷ Den 16:e april kommenterar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning ryktena om att Sverige ska ha ingått en allians med Danmark innan kriget och följaktligen svikit danskarna när kriget väl kom. Tidningen lägger fram bevis, som regeringen tidigare presenterat, på att Sverige inte har agerat oädel eller oärligt. Tidningen undrar vad för slags anspråk danskarna kan göra på den svenska aktiviteten, då Sverige i Danmark betraktas som ”en försvunnen brottsling”. Härtill frågar sig tidningen samma sak tillbaka, vad har Danmark gjort för att Sverige ska hjälpa till? För den skandinaviska saken? Till detta menar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att Sverige redan agerar utifrån Skandinaviens bästa men att det inte sker militärt. Avslutningsvis skriver man att ”gifva oss kraft att bringa vår hjälp när det är oss möjligt och när vårt bistånd något förmår”, till dess hjälper inte agitationer från Danmark kring den svenska sinnesstämningen.⁴¹⁸ Den 19:e

⁴¹⁴ Aftonbladet, Politiska smulor: Politisk och opolitisk skandinavism, 26/3 1864.

⁴¹⁵ Nya Dagligt Allehanda 30/3 1864.

⁴¹⁶ Aftonbladet, Politiska smulor: Ännu ett ord om skandinavismen, 31/3 1864.

⁴¹⁷ Aftonbladet 11/4 1864.

⁴¹⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/4 1864.

april poängterar Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning ånyo att det är en illusion att Sverige-Norge på egen hand skulle kunna hjälpa Danmark i kriget. De militära resurserna finns inte i Sverige för detta och även om man skickade in trupper för att försvara Danmark skulle bara tyskarna vända sig till sina reserver. Skulle Sverige-Norge göra inträde i kriget skulle ”kriget förlora sin lokala karaktär” och kanske utsätts sålunda Sverige för ett ryskt angrepp. Det är följaktligen ett högt spel att spela.⁴¹⁹

En insändare till Aftonbladet påtalar vikten av att frivilliga svenskar fortsätter att ansluta sig till den danska hären. Om inte fysiskt bör åtminstone befolkningen ”i alla landsänder, i stad och på land” samla materiella medel som kan hjälpa Danmark. Utifrån detta är det också viktigt att göra sig stridsdugliga för när försvaret gäller det svenska fosterlandet och när det är Sveriges tur att slåss för ”frihet och sjelfsändighet”.⁴²⁰ Den 22:a april konstaterar Aftonbladet att det svenska kabinettets skandinaviska politik varit ett ”fiasco”. De förstår inte heller de som argumenterar för att ett anfall mot Slesvig inte är en svensk angelägenhet, ty det är det i högsta grad menar tidningen.⁴²¹

När saker och ting tydligt gått tyskarnas väg i kriget skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att krigsropen snabbt tystnat i Sverige. Dessa tidigare ivrare är de som nu är de första att dra sig tillbaka och anta en passiv rapportering av krigsförloppet.⁴²² Gällande skandinavismen skriver Nya Dagligt Allehanda att det är dags att ”lägga hela detta projekt till handlingarna”. Detta skriver man i samband med att danska tidningar kritiserat Sverige för att inte närma sig Danmark. Till detta menar Nya Dagligt Allehanda att Sverige inte är beroende av Danmark utan det är nog snarare en angelägenhet för danskarna att slå ihop med Sverige-Norge än tvärtom – därför hade Danmark behövt ta tag i sådana initiativ.⁴²³

Den 30:e juni publicerade Aftonbladet ett inskickat brev i sin tidning från en svensk frivillig i kriget. Brevskrivaren konstaterar att ett skandinaviskt enande är en delad fråga men att ingen kan betvivla att de skandinaviska nationerna har många gemensamma intressen. Att danskar och svenskar den senaste tiden glidit ifrån varandra är någonting som författaren beklagar djupt och orsaken till detta är beskyllningar och känslor om orättvisa. Sverige har en skuld att bära för den politik man har fört: ”Fosterlandsvännen måste således önska, att de kommande händelserna må gifva historien rätt att fria svenska nationen från all delaktighet i hvad som

⁴¹⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 19/4 1864.

⁴²⁰ Aftonbladet 20/4 1864.

⁴²¹ Aftonbladet 22/4 1864.

⁴²² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 2/5 1864.

⁴²³ Nya Dagligt Allehanda 13/5 1864.

skett”. Den skandinaviska stammen är, menar skribenten, liten och därför måste länderna hålla ihop. Tiden att läcka finns fortfarande och det gäller för Sverige att i de kommande händelserna agera rätt för att knyta an till ”brödrafolken”. Vidare framgår att ”vi ej annat än önska, att Sverige-Norge ensamt, åtminstone till en början, komme att skynda Danmark till hjälp” – följaktligen även utan västmakternas hjälp.⁴²⁴ Dagen därpå skriver samma författare om saken och om vad ett svenskt deltagande hade inneburit:

Hvad Sverige skulle ha vunnit genom att vara med i striden – en sak, som är oss svenskar ännu viktigare – synes oss lika lätt att inse. Vi hade då uppfyllt våra förpligtelser och infriat våra löften – att vårt lands styresmän gifvit officiellt åtminstone halfva löften och privatim hela löften, det är *säkert* – vi hade ej behöft blygas öfver vårt hittills goda svenska namn, vi hade ej förspilt vårt inflytande i Europas rådslag, vi hade ej blottställt oss för en rättvis misstro och ovilja i Danmark och utsigterna för en skandinavisk union – nu för en lång tid omöjliggjord – hade derigenom gjort ett jättesteg framåt.⁴²⁵

Argumenten att Sverige är för fattigt köper inte brevskrivaren, ty Sverige har förr i världen gått med i krig och varit betydligt fattigare än idag. Aldrig tidigare har ekonomin blomstrat som idag.⁴²⁶ Sedan nyheten nått Sverige om att Als intagits av tyskarna ställer sig Aftonbladet ånyo frågan: ”Vad skall Sverige nu göra?”. Sveriges och Nordens självständighet står nu under hot och Sverige verkar inte intresserade av att överhuvudtaget agera. Om nu Sveriges regering väljer att inte göra någonting alls ”då är det ju i sjelfva verket slut med Sveriges historia, då har vårt land de facto upphört att vara sjelfständigt”.⁴²⁷ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver i stället att det måste vara uppenbart för den med ”ett sansadt omdöme” betrakta utvecklingen att Sverige allena inte kunnat agera utan hjälp från Frankrike eller England. Denna farliga idé om krig på egen hand är tidningen nöjd över att man inte från svenskt håll följt.⁴²⁸ Dagen därpå skriver samma tidning om Aftonbladets utspel att Sverige kommer upphöra som en självständig stat och kallar det för ”fåkunnigt” och ”falska påståenden” då Europas stormakter kommer ”uppoffra sina sympatier” som visat många gånger tidigare. Tidningen är tacksam att inte Aftonbladet får ”diktera vår utländska politik”. Aftonbladet får för all del blåsa i krigstrumpeten om de vill men de bör genast sluta ”skymfa vår regering och framställa vår nation såsom vanhedrar genom en politik, som hela landet godkänner”.⁴²⁹ Det går inte, konstaterar Nya Dagligt Allehanda, att för en enskild stat som Sverige eller Danmark att förlita sig på främmande hjälp. Danmarks olyckliga situation borde ha lärt Sverige att inte bygga

⁴²⁴ Aftonbladet, Några synpunkter i fråga om vår politik, 30/6 1864.

⁴²⁵ Aftonbladet, Några synpunkter i fråga om vår politik II, 1/7 1864.

⁴²⁶ Aftonbladet, Några synpunkter i fråga om vår politik II, 1/7 1864.

⁴²⁷ Aftonbladet 2/7 1864.

⁴²⁸ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 4/7.

⁴²⁹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 5/7 1864.

förhoppningar om främmande makter i framtiden och att själva utöka ”utvecklandet af våra egna försvarskrafter i alla riktningar söka vårt värn mot främmande inkräktare”.⁴³⁰

I en längre artikel slår Aftonbladet hårt mot Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och dess åsikt om den danska frågan. Man kallar den bland annat ”ytterst vidrig” och att det råder okunskap i den göteborgska tidningen i det de skriver. När det gäller den inrikespolitiska aspekten menar Aftonbladet att Sverige befunnit sig i fred 50 år, byggt upp ett ekonomiskt välstånd men ändå inte valt att rusta i en fredsperiod där det fortfarande rådde tvivel om framtiden. Danmark gjorde sitt efter första kriget och mobiliserade medan Sverige stod helt still.⁴³¹ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning besvarade i en längre artikel Aftonbladets anklagelser som ”grof och orättvis” och beklagar sig ännu en gång på Aftonbladets bristande respekt för de bestämmande i Sverige som har allt stöd och all aktning de behöver av folket.⁴³² Vidare skriver Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att ”svenska regeringen icke ägt eller äger några moraliska förpligtelser, vare sig till följd af löften eller goda råd, att aktivt uppträda till Danmarks hjälp”. Att tro sådant, som tidningen menar att Aftonbladet gör, är vanföreställningar.⁴³³

I ett sista ord om skandinavismen står i Aftonbladet, den 29/7, om absolutismens stater och dess enanden. Här frågar författaren varför det ska dröja innan de demokratiska staterna också ska inse vikten av solidaritet. Sverige-Norge hade möjligheten att hjälpa Danmark ”utan att vänta på att bli tagna i släptåg af någon europeisk stormakt”. Den nationella solidariteten för den skandinaviska saken fanns uppenbarligen inte där och nu får även Sverige i framtiden frukta de erövringslystna och absolutistiska grannarna.⁴³⁴

5.3 Delsammanfattning och analys

Likt kriget som startade 1848 är opinionen, utifrån de externa påverkansfaktorerna, ganska ambivalenta. Det går att identifiera en del idealistiska påverkansfaktorer initialt där särskilt diskussionen om småstatens överlevnad är i fokus. Eftersom kriget nu också involverar Österrike handlar det sålunda om två europeiska stormakter som tar sig an ett allianslöst Danmark. Omgående vädjas från opinionen till övriga stormakter att ingripa, antingen diplomatiskt eller med svärdet. Här försöker alltså opinionen se den anarkiska ordningen som kontrollerbar men samtidigt som laglös då ingen centralmakt i Europa kan sätta stopp för den

⁴³⁰ Nya Dagligt Allehanda 9/7 1864.

⁴³¹ Aftonbladet, Det ultra-ministeriella partiet och regeringens utrikes politik, 9/7 1864.

⁴³² Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 12/7 1864.

⁴³³ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/7 1864.

⁴³⁴ Aftonbladet, Politiska smulor XVI, 29/7 1864.

tyska hären. Denna gång är Aftonbladet starka förespråkare för den internationella folkrätten som riskeras att urholkas. Likaså framstår tankar om maktbalans och jämvikt som centrala faktorer i porträtteringen vilket ingår i den idealistiska modellen. Just maktbalansen är tidningarna eniga om att den inte existerar för tillfället. Mycket fokus ligger på de övriga europeiska stormakterna och att det är upp till dem att agera, ty här behövs en stormakt mot en stormakt. Frankrike och England framstår som centrala rationella aktörer som värderar de liberala tankarna om stats- och folkrätt samt demokrati och ställs i kontrast mot de mer reaktionära Preussen, Österrike och Ryssland. De flesta varnar också för Ryssland som okontrollerbara och som inte följer några särskilda lagar, varpå dessa åsikter går att placera in i den realistiska strukturen.

Tanken om ett allmänt europeiskt krig väcks på nytt under 1864, i kölvattnet av Krimkriget. I diskussionen antar opinionen den realistiska modellen med betoning på att bygga allianser eftersom det anarkiska systemet inte tillåter att en svagare stat ska överleva på egen hand. Ju längre tid kriget leder, desto tydligare blir det också att varken Frankrike eller England kommer att fungera som en auktoritär centralmakt som sätter stopp för det. Detta leder till viss misstänksamhet från Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning medan Aftonbladet sedan tidigare varit skarpt skeptiska till att det internationella samarbetet skulle fungera. Misströstan till diplomatin är tydlig i Aftonbladets resonemang. Större förtroende för internationella samarbeten har Nya Dagligt Allehanda som anser att stater som England bör rycka ut för att försvara liberala idéer som demokrati. Detta i sig är intressant eftersom Nya Dagligt Allehanda är en mer konservativ tidning medan Aftonbladet mer liberal 1864. Det verkar emellertid inte vara någon försäkran gällande opinionsyttringarna. Mot slutet av kriget väddar emellertid ändå Aftonbladet till att de västliga stormakterna bör sätta sig ned vid förhandlingsbordet och gemensamt lösa frågan.

Gällande den svenska delaktigheten, utifrån de externa påverkansfaktorerna, är endast Aftonbladet en stark röst för detta. Här placeras Aftonbladet in i den realistiska modellen eftersom de fördömer det rådande systemet med utelämnade stater och en laglöshet inom det europeiska systemet. Samtidigt förkastar de den tyska aggressionen utifrån småstatskonceptet och följer sålunda även en idealistisk modell. De andra tidningarna bollar också fram och tillbaka mellan laglösheten och kabinettspolitiken. Likt 1848 och 1849 går det att konstatera att påverkansfaktorer från både realismen och idealismen går att spåra i opinionsyttringarna.

Utifrån de interna påverkansfaktorerna och skandinavismen är det tydligt att den inte har samma enhetliga funktion som tidigare. Den här studien ämnar som sagt inte att jämföra specifika

tidningars åsikter åt men det är intressant hur särskilt Aftonbladet svängt i frågan om just skandinavismen från att ha varit anti-skandinavister till att bli skandinavismens förespråkare. Skillnaden mellan skandinavismen 1864 och tidigare är att sådant som ”brödrafolket” inte längre betonas på samma idealistiska vis som tidigare. I stället ventileras skandinavismen som något av en realistisk diskussion av Aftonbladet där det nationella egenintresset och den nationella strategiska situationen snarare stärks av skandinavismen än tvärtom, vilket agiterades tidigare. De idealistiska påverkansfaktorerna framstår här särskilt utifrån ett fördömande av det moraliskt förkastliga medan opinionsbildandet kring normbrytaren inte längre är lika framstående. Samtidigt betraktas skandinavismen av både Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och Nya Dagligt Allehanda som någonting förlegat och båda påvisar att folkopinionen inte längre stöttar en sådan idé – vilket inte Aftonbladet håller med om.

Till skillnad från föregående krig breder sig den realistiska modellen ut över de interna påverkansfaktorerna 1864. Det anses vara orimligt, från svenskt håll, att bidra med trupper eftersom detta ändå skulle resultera i en ännu större upprustning från Preussens och Österrikes sida. Likaså diskuteras det svenska egenintresset flitigt där både Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och Nya Dagligt Allehanda menar att det inte är ett svenskt krig och följaktligen ska inte Sverige ta initiativ i frågan eller överhuvudtaget lägga sig i. Sett till den realistiska förståelsen av geopolitiken förtäljer tidningarna en bild av omöjlighet för ett svenskt deltagande eftersom detta skulle sätta Sverige i en omedelbar risk för utomståendes aggression, särskilt Rysslands. Trots Aftonbladets alltmer skandinavistiska undertoning diskuterar även de kriget utifrån ett realistiskt mönster. Exempelvis diskuteras de materiella kostnaderna för ett krig, vilket är en realistisk diskussion. Till skillnad från övriga anser dock inte Aftonbladet att det materiella är ett problem, snarare menar de att Sverige har råd med krig.

Det är följaktligen tydligt att de realistiska påverkansfaktorerna fått en viktigare roll under 1864 till förmån för de mer opinionsbildande tankarna mot en normbrytare när det gäller interna angelägenheter. Aftonbladet framstår som den enda balansbrädan mellan idealismen och realismen medan de andra två är fullblodiga realister internt.

6. Avslutande diskussion

Det har inte varit den här studiens syfte att konstatera hur en särskild tidning rapporterat eller inte, ty tidningarna har snarare utgjort exempel på hur rapporteringen kring kriget såg ut utifrån den realistiska och den idealistiska modellen. Några korta kommentarer och konstateranden är emellertid på sin plats gällande tidningarna sett till den tidigare forskningens resultat. Likt Holmberg⁴³⁵ visar resultatet i studien att Öresundsposten i inledningen av konflikten var närmast ett inofficiellt organ för de skandinavistiska tankarna. Likaså framstår Aftonbladet, som Holmberg⁴³⁶ och Löfgren⁴³⁷ skriver, som isolerade i sin antiskandinaviska position under de första krigsåren. Det föreliggande resultatet påvisar också den brist av skandinavismens idéer och tankar som florerade under 1850, vilket också bekräftar Holmbergs resultat.⁴³⁸ Till skillnad från Ahlund och Janssons resultat⁴³⁹ går det emellertid inte att bekräfta att det var just de liberala tidningarna som i regel låg nära skandinavismen. Aftonbladet var ju en liberal tidning, eller åtminstone moderatliberal, men visade föga skandinaviska sympatier. Här framstår snarare den mer konservativa Stockholms Aftonpost som mer skandinavisk än Aftonbladet, utifrån denna studie. Denna studie har emellertid inte i huvudsak undersökt de politiska åsikterna och hur dessa har påverkat synen på skandinavismen men utifrån resultatet går det inte att bekräfta Ahlund och Janssons tidigare forskning.

Att de över lag starka skandinavistiska sympatierna hade svalnat under 1864 framgår också av denna studies resultat. Detta går sålunda i linje med Hedins och Gullbergs alster.⁴⁴⁰ Att både Nya Dagligt Allehanda och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning hade kontinuerlig korrespondens med en preussare, vilket Hedin diskuterar⁴⁴¹, kan vara en orsak till dess mer tillbakadragna skandinavism under det senare kriget. Detta kräver dock mer forskning. Ullstads diskussion om att opinionen stundom använde sig av vikingatiden i sin retorik⁴⁴² framgår på sina ställen, även om det inte alltid är fullständigt framstående hos tidningarna. Desto tydligare är det dock, som Ullstad skriver, att tidningarna såg Ryssland som den stora fienden. Detta var emellertid inte endast i de skandinavistiskt drivna tidningarna utan även i de mindre uttalat skandinavistiska.

⁴³⁵ Holmberg 1946, s.124-125.

⁴³⁶ Holmberg 1946, s.187.

⁴³⁷ Löfgren 1921, s.180.

⁴³⁸ Holmberg 1946, s.193-195.

⁴³⁹ Ahlund & Jansson 1961, s.20.

⁴⁴⁰ Hedin 1953 och Gullberg 1952

⁴⁴¹ Hedin 1953, s.186-187.

⁴⁴² Ullstad 2014, s.41-42.

Den här studien har emellertid inte följt den tidigare forskningens sätt att tackla den svenska tidningsopinionen. En del nya slutsatser har följaktligen påvisats med den teoretiska matrisen om realistiska och idealistiska, och dess externa och interna, påverkansfaktorer som studiens fundament. Nedan diskuteras i korthet det som, under delanalyserna, konstaterats och som fyller den kunskapslucka som denna studie ämnat att fylla. Det följande är sålunda nya resultat som den föreliggande undersökningen lyckats identifiera.

Resultatet och delanalyserna visar att det inte varit särskilt enkelt att placera in opinionens åsikter om kriget eller Sveriges deltagande i de externa fälten. Det framgår att tidningarna varken följer en tydlig realistisk eller idealistisk modell utan skrider snarare mellan de båda. Detta gäller under såväl det första kriget som det andra. Något mer realistiskt rapporterar tidningarna under 1864 men de liberala tankarna återfinns de också. Det går sålunda inte att dra någon större slutsats kring huruvida tidningarna är realistiska eller idealistiska utifrån de externa påverkansfaktorerna, mer än det som redan diskuterats i delanalyserna.

Sett till de interna påverkansfaktorerna framgår det lite tydligare hur opinionen angripit kriget och vart de har placerat sig i matrisen. Under krigsåren 1848 och 1849 är det i hög utsträckning den idealistiska modellen som är användbar med fokus på skandinavismen, förkastandet av en normbrytare och ett moraliskt förfall hos tyskarna. Sveriges deltagande i kriget beskrivs som en skyldighet för att bevara nationens moral och för att värna om brödrafolket i Danmark. Initialt framstår endast Aftonbladet som realister då de konstaterar att Danmarks sak trots allt kanske inte är "vår". Annat gäller vid 1864 när opinionen svängt till den mer realistiska modellen för de interna påverkansfaktorerna. Väldigt lite skandinavism diskuteras egentligen som en idé för att rädda brödrafolket och skandinavismen motiveras snarare som ett medel för att stärka Sveriges egenintresse. Här har följaktligen ett tydligt skifte, från 1848–1849 till 1864, gjorts där opinionen svängt från idealism till realism. Opinionsen gick sålunda samma väg som politiken gjort, vilket Westberg visade med sin analys av Sveriges säkerhetspolitik under konflikten.⁴⁴³

Det råder sålunda en del likheter och skillnader i opinionen från det första kriget till det andra. Likheterna visas tydligast i diskussionerna om de externa påverkansfaktorerna medan skillnaderna återfinns mer märkbart i de interna påverkansfaktorerna. Det eventuella svenska deltagandet diskuteras flitigt av tidningarna och diskussionerna går att förklaras både externt och internt utifrån båda modellerna. Exempelvis lyfts Ryssland ofta fram som ett potentiellt hot

⁴⁴³ Westberg 2012, s.64-65.

om Sverige skulle ansluta sig till kriget, vilket går att koppla ihop med den realistiska modellen. Samtidigt belyses frågan om maktbalans samt folk- och statsrättslighet som orsaker till att Sverige borde ansluta till kriget, vilket följaktligen kan kopplas ihop med den idealistiska traditionen. Internt används skandinavismen både som ett ”kall” mot förtryck och för ”förbrödring”, enligt idealismen, men också som ett medel att motivera egenintresse i kriget – vilket gör att skandinavismen inte per definition behöver betraktas som en idealistisk företeelse. Att skandinavismen var viktig och användes som argument i båda krigen är odiskutabelt men att den förlorade något av sin styrka under det andra kriget är tydligt.

7. Sammanfattning

De dansk-tyska krigen under mitten av 1800-talet väckte i den svenska opinionen frågan om ett svenskt deltagande och om skandinavism. Den här studien har undersökt tidningsopinionen mellan 1848–1850 och 1864 i syfte att utröna likheter och skillnader i rapporteringen av de två krigen. Vidare har studien syftat till att undersöka vilka aspekter som lyfts i debatten kring ett eventuellt svenskt deltagande och om skandinavismens påverkan kring detta. Tidningarna Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Öresundsposten och Stockholms Aftonpost används som källmaterial för perioden 1848–1850 medan tidningarna Aftonbladet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning samt Nya Dagligt Allehanda illustreras som exempel för opinionsyttringarna under krigsåret 1864.

Studien bygger på externa och interna påverkansfaktorer utifrån de realistiska och idealistiska tanketraditionerna. Eftersom teorin i första hand behandlar synen på en nations säkerhet och om internationell politik har den modifierats för att användas på tidningsopinionens uppfattningar av detsamma. Resultatet visar att tidningsopinionen var ambivalent i sin rapportering kring de externa påverkansfaktorerna under båda krigen där såväl realistiska som idealistiska argument framfördes löpande. Utifrån de interna påverkansfaktorerna visar resultatet att opinionen under det första kriget var övervägande idealistiska där särskilt skandinavismen och opinionsbildningen mot en normbrytare var centrala argument för en svensk intervention. Till det andra kriget förändrades opinionen till att bli mer realistisk där Sveriges egenintresse och strategiska situation belystes för att framhålla att Sverige inte bör delta i kriget. Resultatet visar emellertid att det också fanns undantag för båda perioderna och att opinionen inte varit helt överens om varken det svenska deltagandet eller synen på skandinavismen.

8. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

Aftonbladet, 1848-03-20 till 1848-09-30, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Aftonbladet, 1849-04-01 till 1849-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Aftonbladet, 1850-07-01 till 1850-10-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Aftonbladet, 1864-01-16 till 1864-05-16, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Aftonbladet, 1864-06-25 till 1864-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1848-03-20 till 1848-09-30, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1849-04-01 till 1849-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1850-07-01 till 1850-10-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1864-01-16 till 1864-05-16, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1864-06-25 till 1864-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Nya Dagligt Allehanda, 1864-01-16 till 1864-05-16, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Nya Dagligt Allehanda, 1864-06-25 till 1864-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Stockholms Aftonpost, 1848-03-20 till 1848-09-30, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Stockholms Aftonpost, 1849-04-01 till 1849-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Stockholms Aftonpost, 1850-07-01 till 1850-10-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Öresundsposten, 1848-03-20 till 1848-09-30, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Öresundsposten, 1849-04-01 till 1849-07-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Öresundsposten, 1850-07-01 till 1850-10-31, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Bearbetningar:

Ahnlund, Nils & Jansson, Allan (red.), *Den svenska utrikespolitikens historia 3. 3 1844-1872*, Norstedt, Stockholm, 1961.

Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 7., [rev.] uppl., Oxford University Press, Oxford, 2016.

Becker-Christensen, Henrik, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter: den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus, 1981.

Bjørn, Claus & Due-Nielsen, Carsten, *Dansk udenrigspolitik historie 3 Fra helstat til nationalstat : 1814-1914*, Gyldendal Leksikon, København, 2003.

Bring, Ove, *Neutralitetens oppgang och fall: eller Den gemensamma säkerhetens historia*, Atlantis, Stockholm, 2008.

Doeser, Fredrik, Petersson, Magnus & Westberg, Jacob (red.), *Norden mellan stormakter och fredsförbund: nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete i det gamla och nya Europa*, Santérus Academic Press, Stockholm, 2012.

Doyle, Michael W., *Ways of war and peace: realism, liberalism, and socialism*, 1. ed., Norton, New York, N.Y., 1997.

Edgren, Henrik. "Norden hedder vort fosterland". I *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), 41-42. Göteborg: Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, 2014.

Ericson Wolke, Lars, *Svenska frivilliga: militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen*, Historiska media, Lund, 1996.

Eriksson, Sven, *Svensk diplomati och tidningspress under Krimkriget*, Norstedt, Diss. Göteborg : Högsk., Stockholm, 1939.

Glenthøj, Rasmus, *1864: sønner af de Slagne*, Gad, [København], 2014.

Glenthøj, Rasmus. Skandinavismen som en politisk nødvendighet. I *Skandinavismen: vision og virkning*. Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), 39. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.

Gullberg, Erik, *Tyskland i svensk opinion 1856-1871*, Gleerup, Diss. Lund : Univ., Lund, 1952.

Gustafsson, Karl Erik, Rydén, Per, Nordmark, Dag, Johannesson, Eric & Petersson, Birgit (red.), *Den svenska pressens historia 2 Åren då allting hände (1830-1897)*, Ekerlid, Stockholm, 2001.

Hallberg, Torsten (red.), *Slesvig: ett gränsland i Norden*, Föreningen Norden, Stockholm, 2010.

Haralds, Hjalmar, *Sveriges utrikespolitik 1848: ett bidrag till belysning af danska frågans första skede*, Diss. Uppsala : Univ.,Uppsala, 1912.

Harvard, Jonas, *En helig allmänlig opinion: föreställningar om offentlighet och legitimitet i svensk riksdagsdebatt 1848-1919*, Institutionen för historiska studier, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006,Umeå, 2006.

Hedin, Einar, *Sverige-Norge och Preussen 1860-1863: Projekt till Danmarks delning*, [Wahlström & Widstrand], [Stockholm], 1953.

Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), *Skandinavismen: vision og virkning*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2018.

Hemstad, Ruth. "Skandinavismens" tillkomst som samtidig og omstridt begrep. I *Skandinavismen: vision og virkning*. Hemstad, Ruth, Fabricius Møller, Jes & Thorkildsen, Dag (red.), 39. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.

Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Makadam i samarbete med Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, Göteborg, 2014.

Hollis, Martin & Smith, Steve (1991). *Explaining and understanding international relations*. Oxford: Clarendon.

Holmberg, Åke, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt (1843-1863)*, Univ., Diss. Göteborg : Univ.,Göteborg, 1946.

Ikenberry, John. 'Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order', *Perspectives in Politics*, 71(1): 71-87, 2009.

Johansson W, Alf & Norman, Torbjörn. I *Neutralitet och försvar: perspektiv på svensk säkerhetspolitik 1809-1985*. Hugemark, Bo (red.), 13-25. Stockholm: Militärhistoriska förl., 1986.

Karpantschov, René, *De stridbare danskere: efter enevælden og før demokratiet 1848-1920*, 1. udgave, Gads Forlag, [København], 2019.

Keohane, Robert O. (red.), *Neorealism and its critics*, Columbia University Press, New York, 1986.

Löfgren, Erik O., *Sverige-Norge och danska frågan 1848-49: från stilleståndet i Malmö till den svensk-danska konventionen augusti 1849*, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1921.

Lundqvist, Bo V:son, *Sverige och den Slesvig-Holsteinska frågan 1849-50*, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 1934, Uppsala, 1934.

Møller, Erik, *Skandinavisk stræben og svensk politik omkring 1860*, Gad, København, 1948.

Morgenthau, Hans J., *Politics among nations: the struggle for power and peace*, 1. ed., Knopf, New York, 1948.

Sandiford, Keith A.P., *Great Britain and the Schleswig-Holstein question 1848-64: a study in diplomacy, politics, and public opinion*, Univ. of Toronto Press, Toronto, 1975.

Smith, Michael Joseph, *Realist thought from Weber to Kissinger*, Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1986.

Struwe, Lars Bangert. & Vedby Rasmussen, Mikkel. (red.), *Læren af 1864: krig, politik og stat i Danmark i 150 år*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2014.

Ullstad, Henrik. "Med mjöd och manligt glam på fädrens sätt". I *Skandinavism: en rörelse och en idé under 1800-talet*, Hillström, Magdalena & Sanders, Hanne (red.), 41-42. Göteborg: Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, 2014.

Wahlbäck, Krister, *Den svenska neutralitetens rötter*, Utrikesdep., Stockholm, 1984.

Walt, Stephen M., 'International relations: one world, many theories', *Foreign policy.*, 1998 (-):110, s. 29-32, 34-46, 1998.

Westberg, Jacob. Den nordiska småstatsrealismens rötter. I *Norden mellan stormakter och fredsförbund: nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete i det gamla och nya Europa*, Doerer, Fredrik, Petersson, Magnus & Westberg, Jacob (red.), 64-65. Stockholm: Santérus Academic Press, 2012.

"Öresundsposten". *Nordisk familjebok: konversationslexikon och realencyklopedi*. Stockholm, 1922. <http://runeberg.org/nfcn/0093.html> (Hämtad 2022-02-28). Bd. 34, s.142.